

Fabulya Belais

A kulturailin forradalom kezdései

Magyarországon
különös tekintettel az ifjúságra

Egyetemi dolgozi díjmentésről

Breged
1978

T A R T A L O M

	oldal
Bevezetés	1.
I. A népi demokratikus átalakulástól 1956-ig	2.
II. A szocialista művelődés-politika főbb jellegzetességei és szakaszai	15.
III. A kulturális forradalom a szocializmus alapjainak lerakásáig, 1962-ig	23.
IV. A kulturális forradalom előrehaladása, a közművelődési törvény megjelenéséig	38.
V. A kulturális forradalom a közművelődési törvény után	71.
VI. A kulturális forradalom és az ifjúság	81.
Jegyzetek	124.
A dolgozathoz felhasznált irodalom	128.

Bevezetés

Miért esett a címben foglalt témára a választásom? A kultúra kérdései /szélesebb értelemben a kult. forradalom/ és az ifjúság kapcsolata korábbi és jelenlegi munkakörömből eredően az átlagosnál jobban érdekelt.

Egyetemi tanulmányaim során is nagy érdeklődéssel tanulmányoztam a jelzett kérdéseket.

Disszertációmban főleg három nagyobb kérdésre kívántam választ keresni és választ adni. Így a kultúra és a kulturális forradalom sokféle értelmezése és felfogása, különös tekintettel itt a marxista-leninista felfogás fejlődésére és alakulására. Történetileg nyomon kísértem a magyarországi kultúra fejlettségének alakulását, részletesebben a felszabadulást követő időszakban.

S végül az előző kettővel összefüggésben megkísértem vizsgálat tárgyává tenni a magyarországi ifjúság oktatási-kulturális fejlődésének jellemzőit.

A fenti problémakör feldolgozását egyrészt könnyítette, hogy óriási irodalom állt rendelkezésemre, másrészt nehezítette ugyanez, mindenekelőtt az, hogy a hatalmas anyagból a legfontosabbakat kiválasztani.

I.

A NÉPI DEMOKRATIKUS ÁTALAKULÁSTÓL 1956-IG

A kultúra meghatározása

A kultúra fogalma a mai társadalomtudomány alapfogalmai sorába tartozik, mely a különböző rész-tudományágak fejlődésével együtt napról napra az emberi érdeklődés középpontjában áll.

Erről tanúskodik, hogy egy 1957-ben megjelent statisztika szerint - az 1920-1950-ig napvilágot látott - ezen tárgyú művek mintegy 157 általános meghatározást adnak.

A kultúra fogalma iránti érdeklődés nem spontán jelentkező tevékenység, hanem e fogalom bárhogy is értelmezik és tárgyalják is, mindig az emberi élet tevékenységet tükrözi.

A fogalom értelmezése a latin "cultura" szóból ered, és hosszú fejlődés után jelentkezik a mai ember által ismert és használt módon.

A kultúra kategóriája sok olyan fogalommal függ össze, melyet a mindennapi életben és a tudomány területein egyaránt használunk. A kultúra fogalmának köznap használatát elsősorban annak tartalma jellemzi, s ezek szerint ismernek kulturált és kulturálatlan magatartást, népeket stb. A kultúra ilyenképpen felfogása a XIX. században kezd kialakulni, amikor is a tudományos gondolkodás nem a biológiai, az öröklött tulajdonságokat tekinti dominánsnak, hanem az emberi alkotótevékenységet és annak eredményeit. Ettől kezdve ide sorolták mindazt, amit a ha-

gyomány hozott létre, illetve halmozott fel, és amit az ember magatartásával formált.

Kultúra = "az emberiség által történelmi fejlődése során létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége"¹.

Minden társadalom kultúrájának színvonalában kifejezésre jut, hogy mennyire ismerte meg a társadalom és természet törvényszerűségeit, hogyan tudta elsajátítani, gyakorlattá tenni azokat.

Ismerünk anyagi és szellemi kultúrát. Az anyagihoz tartoznak: a termelési eszközök, javak, az előállítók munkakészségei, míg a szellemi kultúrához soroljuk: a társadalom szellemi termékeit, illetve a különböző tudatformákat /művészetek, filozófia, erkölcs-vallás, jog stb./.

A kultúra fejlődését az anyagi javak határozzák meg, az osztálytársadalmakban mindig osztályérdekeket szolgál. A kultúra új eredményei, megjelenési formái általában egy megelőző kultúrára épülnek. Ezért rendkívül fontos, a kulturális javak létrehozóinak, hogy kellően ismerjék a múlt haladó eredményeit. Ágoston György írja: "múlt nélkül gyökértelen a jelen".

A kultúra egyes ágai szoros összefüggésben és kölcsönhatásban vannak egymással. /Pl. az egyes tudományágak és szaktudományok, az erkölcs és a jog stb./.

A szellemi kultúra fontos területei a társadalom felépítményei részét alkotják.

A kapitalista és szocialista kultúra:

A kapitalista rendszerek létrejöttével kialakult a kapitalizmus kultúrfelfogása és gyakorlata is.

A kapitalizmus létérdeke, hogy mindinkább fokozza a termelési kultúra körét, a végletekig specializálja azt. S ezzel mintegy le is szűkíti a munkás szellemi kultúráját. Az abszolút olcsó, tartalmatlan tömegkultúra megteremtésére törekszik. A kultúra magasabb kategóriáit, a világkultúra gyöngyszemeit kizárólagosan az uralkodó osztályok monopóliumává teszi. A milliók műveltségi szintjét csak oly mértékben emeli, amely szükséges a munka elvégzéséhez.

Mindez a metodika az ember elidegenedéséhez, a személyiség torzulásához, egysíkúságához vezet. Ez tökéletesen megfelel a mai kapitalizmus létérdekeinek.

A marxizmus kultúrfelfogása a sokoldalúan fejlett embert állítja a középpontba és így határozza meg a marxista kultúra eszmei tartalmát és dolgozza ki annak gyakorlatát.

Marx ezzel kapcsolatban azt mondja: "teremtő hajlamának abszolút kimunkálását".

Ezek szerint a marxista kultúra magában foglalja az anyagilag javak termelését, ugyanúgy, mint a szellemi javakét. A tevékenység itt egyforma jelentőségű a tudomány, a művészet, és a gazdaság minden területén. Ez az emberi lényeg kibontakoztatásához, teljességéhez vezet. Szó sincs persze "mindenttudó" emberek millióinak kitermeléséről. Ez a cél elviszi a lényegtől, az embertől a gyakorlatot.

Ma, amikor az információk özöne zúdul az emberiségre, nem is lehet reális alapja egy polihisztor szemlélet kialakításának, még inkább nem gyakorlatának.

De a sokoldalúan fejlett, marxista alapokon álló embertípus a kommunista ember kialakítása a marxista kultúra célja és végső fokon történelmi hivatása.

Lenin a kulturális forradalomról

A történelmi jelentőségű sorsfordulók mindig nagy, és az emberiség számára jelentős változásokat hozó eredményekkel járnak.

Ilyen volt az orosz és a nemzetközi munkásmozgalom nagy sorsfordulója, 1917. november 7-e is.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után megteremtődtek a kulturális forradalom feltételei is. Lenin ezzel kapcsolatban azt mondta:

"Birtokba kell venni az egész tudományt, a technikát, minden ismeretet és művészetet".² Ezzel együtt azt is kifejti, amit a kultúra demokratizálásáról mondtunk: "Azelőtt az emberi elme, az emberi génusz csak azért alkotott, hogy egyeseknek juttassa a technika és a kultúra minden áldását, a többieket pedig megfoszta alapszükségletüktől - a művelődéstől. Most ellenben a technika minden csodája, a kultúra minden vívmánya a nép közkincsévé válik."³

Leninnek a kultúráról szóló gondolatait egységbe foglalta a kulturális forradalomról szóló elmélete. A kifejezés is tőle származik. Lenin élete végén ezt írta: "Most már csak kulturális forradalomra van szükségünk ahhoz, hogy teljesen szocialista orszaggá váljunk, de számunkra ez ... hihetetlen nehézségekkel

jár - mind merőben kulturális természetű nehézségekkel, mind pedig anyagi nehézségekkel."4

Először 1923-ban használta Lenin a kulturális forradalom fogalmát "A szövetkezetekről" írt tanulmányában. A kulturális forradalmat a társadalom szellemi életében bekövetkező gyökeres átalakulásnak fogta fel, s olyan specifikus folyamatnak tartotta, amely kizárólag a szocializmus és a kommunizmus korszakának jellemzője. Tudományosan bebizonyította, hogy a kulturális forradalom végrehajtásának elengedhetetlen feltétele a proletárdiktatúra megteremtése. A győztes forradalom kivívását követő első hónapoktól kezdve egyik legfontosabb szervezési és politikai gondjának a kultúra demokratizálását tekintette. Hangsúlyozta a kulturális fronton bekövetkező igazi forradalmi átalakulások népi jellegét, és a tömegek kultúra iránti vágyát, a proletariátus hatalomra jutása után a hatalom megtartása egyik legfőbb biztosítékának tartotta. Lenin sok kortársa attól félt, hogy hajlott hátú muzsikokkal nem lehet szocialista forradalmat csinálni, különösen kultúrforradalmat nem. Csakhogy ő nemcsak azt tudta, hogy a háború 3 éve hatalmas iskola volt a legprimitívebbek számára is, s a lövészárkok nevelte katona már nem az a paraszt, aki szótlanul tűrte a megvesszőzést, - hanem azt is, hogy a forradalom sokmillió embert szív magához, akikre más körülmények között aligha számíthatott volna. Amikor a szabadság, a föld, az emberi élet - elérhetetlen álmokképe egyik pillanatról a másikra valósággá válik, az ember is átformálódik: a szolgából harcos lehet. Nem eszményítette ő a nép forradalmiságát, de joggal számított arra, hogy a rendkívüli események rendkívüli cselekedetekre ösztönöznek. S hogy számítása jó volt, azt a forradalom

igazolta. Mert Oroszország nemcsak Európa legelmaradottabb országa volt, a faeké, a pópák, a szolgaság hazája; Oroszország Tolstoj és Dosztojevszkij, Puskin és Pavlov, a dekabristák és Csernisevszkij, Csehov és Gorkij országa is.

S ugyanakkor a világ egyetlen országa, ahol egy számban kicsi, de hajtóerejében annál nagyobb, évtizedes harcokban kovácsolódott, szervezett forradalmárgárda volt. A forradalom seregdöntő óráiban Lenin elsősorban tízezernyi névtelen forradalmárra számított. A lenini politika alapja, hogy mindig erre az erőre épített.

Leninben elevenen élt ez a mély meggyőződés, hogy nincs normális ember, aki ne lenne képes a kultúrához termékeny kapcsolatot találni. A kultúra lehetősége azonban Lenin számára ott kezdődik, ahol hozzáférhetőségének, elsajátításának reális alapjai mindenki számára le vannak rakva. E meggyőződésből ered a szocializmus kultúrpolitikájának kezdeti, extenzív jellege: először meg kell teremteni azokat a társadalmi és gazdasági alapokat, azokat a kulturális előfeltételeket, amelyek az eddig bezárt ajtókat a dolgozó tömegek és kultúra között valóban kinyitják. Ezért Lenin a szocialista szovjet köztársaság kikiáltása után sohasem hirdetett távoli, utópisztikus célkitűzéseket. A lehető legegyszerűbb, legkézenfekvőbb feladatokra összpontosította az erőket, hogy az elmaradt, hűbérileg elnyomott Oroszország nagy tömegeit lépésről lépésre a világos, szocialista öntudat útjára vezesse.

Leninnek olyan intézkedései, mint állami és társadalmi akciók az analfabétizmus felszámolására, kö-

zép- és főiskolák létesítése, tehetséges munkások és parasztok számára sokkal többet jelentettek, mint egyszerű közoktatási intézkedéseket; ezek az első lépések voltak a Szovjetunió népeiben rejlő, évezredek óta elnyomott, félrevezetett és eltorzított népi erők felszabadítására.

Lenin a dolgozók kommunista átnevelését és az ifjúság kommunista nevelését tartotta a kulturális forradalom legfontosabb feladatának. Határozottan elítélte a múlt kulturális örökségére, a burzsoázia tudományos, technikai, művészeti és irodalmi eredményeire vonatkozó nihilista álláspontot. Világosan látta a különböző korok kulturális fejlődésében megnyilvánuló folyamatosságot és a különböző országok kultúrájának egymásra gyakorolt hatását.

Felismerte, hogy a kis- és nagy népek, nemzetek egyaránt gazdagítják az általános emberi kultúra kincsétárát, s hogy a kultúra, mint nemzeti közkincs feltétlenül kilép a nemzeti keretek közül és világjelenséggé válik. Lenin azt hirdette, hogy birtokba kell venni a kapitalizmus által örökölt hagyott kultúrát és ennek felhasználásával kell felépíteni a szocializmust. Ahhoz, hogy a győzelem teljes és végleges legyen - mondotta -, birtokba kell venni mind azt, ami értékes a kapitalizmusban.

Lenin elítélte a múlt örökségére vonatkozó nihilista "proletkultus" álláspontot, de ugyanakkor bírálta a kulturális és művészeti modernizmust. Megjegyezte, hogy néhány burzsoá értelmiségi az oktatási intézményeket a közösség érdekeit szem előtt nem tartó, egyéni elképzelései megvalósítására akarja felhasználni.

Lenin a Komszomol III. Kongresszusán kifejtette, hogy a proletárdiktatúra nem az ismeretlenség homályából merült fel, s nem is azok találták ki, akik a proletárkultúra szakembereinek nevezik magukat. Nyilvánvalóan A. Bogdenov, V. Pletnyev és más "proletkultosok"-ra célzott, aki a "proletárkultúra" örve alatt reakciós, burzsoá nézeteket terjesztettek, tagadva a párt és a szovjet állam vezető szerepét a kulturális építésben, s elszakították a kultúra fejlődését a szocialista építés általános feladataitól. Ezek elvből elvetették a polgári kultúrát, s általában az osztálytársadalmak kultúráját. Burzsoá kacatnak nyilvánították azt a kultúrát, amely a kapitalizmus korában jött létre, és mintegy "tabula rasa" új, "proletárkultúra" megteremtését sürgették. Programjuk az volt, hogy a munkásosztály uralma "radikálisan új" kultúrát, tudományt és művészetet teremtsen. A gyakorlatban azonban az imperialista korszak eszmeileg és művészileg dekadens áramlatainak kritika nélküli átvételét jelentette. A "proletkult" híveinek világnézete és művészete az akkor divatos futurizmus és expressezionizmus másolása volt.

Lenin a leghatározottabban elutasította az irányzatot. A marxizmus ereje - hirdette - éppen abban nyilvánul meg, hogy felvett és kritikailag feldolgozott minden haladó irányzatot az emberiség több évezredes fejlődéséből. Magától értetődik, hogy ennél a felvételnél és feldolgozásnál Lenin a kritika fontosságát nagyon aláhúzta. Mert hiszen a világkultúra fejlődése az osztálytársadalmakban mindig a haladás és reakció harca volt.

Az imperializmus hivatalos kultúrája fokozódó mértékben mutatja a reakciós kiválasztást, a reakciós irányzatok előtérbe kerülését.

Lenin pozitív viszonya az osztálytársadalmak haladó szellemű kulturális örökségéhez tehát magában foglalja ennek az örökségnek az alapos revízióját. Ez Oroszországban kiméletlen harcot jelentett a cárizmus és a hűbériség reakciós hagyománya ellen, ugyanakkor pedig elismerését azoknak a progresszív irányzatoknak, melyek a cári zsarnokság alatt, különösen a XIX. században hatalmas erővel felfejlődtek.

Lenin elítélte a "proletkultosok"-nak a "saját, külön" kultúra megteremtésére irányuló, elméletileg helytelen és politikailag káros kísérleteit. Leszögezte, hogy a marxizmus éppen azáltal vívta ki világtörténelmi jelentőségét, hogy nem vetette el a régebbi korok kulturális örökségét, hanem birtokba vette, hasznosította azt. Bebizonyította, hogy a munkásosztálynak nem az új proletárkultúra kiigazítására, hanem a meglévő kultúra fejlesztésére van szüksége a proletárdiktatúra korszakában. Az olyan kijelentéseket, hogy a "proletárkultúrát kizárólag a proletariátus alakíthatja ki, Lenin szektás megnyilatkozásának minősítette, s nem egyszer hangsúlyozta, hogy nem lehet az új kultúrát melegházban előállítani, az élettől elszakítva, a kommunista párt eszmei és irányító közreműködése nélkül.

Lenin határozottan fellépett az elvont, az élettől, a néptől elszakadt kulturális tevékenység ellen. Azt követelte, hogy az iskolák, a klubok, az egyetemek, a tudományos intézetek kerüljenek közelebb a dolgozókhoz, a munkásokhoz és parasztokhoz. A néptömegek kulturális színvonalának felemelése teremti meg ugyanis azt a kedvező talajt, amelyből a művészet, a tudomány, a technika fejlesztéséhez szükséges hatalmas, kimeríthetetlen erők létrejönnek.

Lenin kezdeményezésére tehát a kulturális forradalom először a Szovjetunióban, majd a második világháború

befejezése után a többi szocialista országban - így hazánkban is - kibontakozott.

A mondottakhoz megfelelően a kulturális forradalom jelenti:

- "az uralkodó osztályok kulturális monopóliumának megszüntetését, a munkások, parasztok számára a művelődési lehetőségek megnyitását;
- a marxista világnézet terjesztését, s ezzel a társadalom szellemi kohéziójának erősítését, a személyiség formálását;
- az új, szocialista társadalom célkitűzéseivel egyetértő értelmiség kialakítását;
- a tudomány és művészetek támogatását, a szocialista művészet kifejlesztését;
- az állam kötelességét, hogy minden eszközzel szervezze és támogassa ezt a folyamatot;
- az egész tevékenységnek a párt általi összefogását és irányítását."⁵

Természetesen ezen célokat más-más hagyományokkal, különböző módon, de összességében eredményekkel oldotta meg, illetve oldja meg minden szocialista ország. Hazánk e téren elért eredményeit, gondjait a következőkben tárgyalom.

A művelődés egyes, objektív tényezői hazánkban a felszabadulás után

Ahhoz, hogy reálisan értékeljük a kulturális forradalom mai eredményeit, az út kezdetére kell visszatekin-

tenünk.

Mielőtt a kulturális forradalom kezdetét vette nálunk három fontos nehézséget kellett leküzdeni. Az egyik: felszámolni a közel másfél évszázados gazdasági, társadalmi, politikai elmaradottságot, ami természetesen óriási gondot jelentett 1945. után. A másik: megszüntetni a kapitalista kizsákmányolást, és végül helyreállítani a háború okozta pusztítást. Miután a kulturális forradalom nem egy légüres térben mozgó, elvont fogalom, hanem történelmi valóság, rendkívül nagy nehézségeket okozott az alap biztosítása a felépítményhez.

Tekintsünk át röviden néhány főbb kérdést, így:

- a társadalmi struktúra és mobilitás,
- jövedelem, fogyasztás, életkörülmények,
- és végül a kulturális kiadások összetételét és alakulását.

A felszabadulás után lényegesen átalakul a magyar társadalom összetétele is.

Sok ember kerül a mezőgazdaságból az iparba dolgozni és válik ipari munkásá. Az átalakulás másik jellemzője, hogy jelentősen emelkedik a szellemi dolgozók aránya is. Pl.: egy 1968-as felmérés adatai szerint a szellemi dolgozók 4 %-a mezőgazdasági fizikai, 27 %-a nem mezőgazdasági fizikai dolgozó volt eredetileg. A társadalmi átrétegződés minden - a társadalom szempontjából jelentős - területen nagy változásokat hozott, mind az egyes osztályok, mind az egyes rétegek életében.

Az új társadalmi viszonyok, új gazdasági értékrendet is hoztak Magyarországon.

Nőtt a nemzeti jövedelem, a fogyasztási arányok egyre jelentősebb átalakuláson mentek keresztül. Pl.: 1971-ben az egy főre jutó havi jövedelem egy munkáscsalád-

nál 1.738, parasztcsaládnál 1.735, a szellemi foglalkozásúaknál 2.343,- Ft volt.

Állandóan nő a lakosság élelmiszer-fogyasztás, különösen a minőségi termékek vonatkozásában.

Nagy fejlődés van a tartós fogyasztási cikkek terén is. Pl.: 1975-ben 1.000 személyre 228 mosógép, 226 tv, 218 hűtőszekrény, 55 személygépkocsi jutott.

Dinamikusan fejlődik az egészségügyi ellátás, évről évre több ember megy üdülni, pihenni Magyarország szép tájaira és külföldre.

A gazdasági növekedés üteme a kulturális igények kielégítésére is pozitív erővel hatott.

Pl.: 1965-ben 967 Ft-ot, míg 1974-ben 1.678 Ft-ot költöttek a szellemi foglalkozásúak háztartásában kulturális kiadásokra. A munkásoknál 630,- Ft-ról 1.063 Ft-ra nőtt az összeg.

A parasztcsaládoknál 1965-ben 275,- Ft-ot, míg 1975-ben 687,- Ft-ot költöttek kulturális célokra. A fejlődés ellenére még mindig jelentős különbségek vannak a szellemi és fizikai foglalkozásúak kulturális kiadásaiban.

A családok egy főre jutó évi kulturális kiadásainak alakulása /Ft/⁶

	Munkás	Paraszt	Szellemi
	háztartások adatai		
Könyvvásárlás			
1965	33	5	108
1974	66	23	157
1975	77	28	174
Újság, folyóirat-vásárlás			
1965	60	32	96
1974	106	80	165
1975	114	83	175
Színházjegy-vásárlás			
1965	12	4	26
1974	13	3	31
1975	16	4	34
Mozijegy-vásárlás			
1965	30	14	35
1974	28	10	36
1975	27	12	34

Összességében megállapíthatjuk:

Az elmúlt 30 év társadalmi, gazdasági, politikai változásai sok új követelményt támasztottak és egyben sok új feltételt is teremtettek a kulturális forradalom számára.

Ezeket csakis dialektikus egységben lehet és kell vizsgálnunk, mert a kulturális forradalom feltételei ma adottak, de annak kiteljesedése még a következő évtizedek egyik nagy feladatát jelenti számunkra.

II.

A SZOCIALISTA MŰVELŐDÉS-POLITIKA FŐBB JELLEGZETESSÉGEI ÉS SZAKASZAI

A burzsoázia kulturális monopóliuma a felszabadulás előtti Magyarországon:

A Horthy korszak kultúrpolitikája nem volt egységes, mindig az uralkodó osztály érdekeinek védelmében aktualizálódott és változott.

Imre Sándor nemzetnevelésén, Klebelsberg Kunó, Kornis Gyula kultúrpolitikai koncepcióját át, a fajelmélet, a nacionalista nézetek sokféle megfogalmazást nyertek. Lényegükben és céljukban azonban mind azonosak voltak.

Ez az azonos alap az idealista szemléletmódból következett, amely figyelmen kívül hagyta a történelmi valóságot, az osztályok harcát és a haladás mozgató erőt.

A kultúrpolitika nem a társadalmi viszonyok megváltoztatásában, hanem erkölcsi-vallási kategóriákban, az érzelmek és ideálok világában kereste és látta a nemzet újjászületésének útját.

Jól példázza mindezt Kornis Gyula nézete, aki Kultúra és politika c. művében ezt írja: "A kultúrpolitika végső elemzésében, a lelkek formálásának művészete, márpedig a nemzetnevelésben minden a lelkeken fordul meg. Az állam összeomlását a lelkek összeomlása, a nemzet dezorganizációját a lelkek dezorganizációja előzte meg. A nemzet minden java, minden jó, vagy balsorsa a lelkek alakításának függvénye:

A lélek az, ami építi a testet, a szellem az, ami építi és fenntartja az államot. A látható világ ezen a láthatatlan lelki világon épül föl."⁷

A korra jellemző néhány tény és adat:

Az 1920. évi népszámlálása adatai szerint 1.090.715 hat éven felüli analfabétát tartottak nyilván, s ha a következő évtizedekben csökkent is számuk, 1930-ban még mindig 735.076-an voltak. Az elemi iskola hat osztályát a tankötelezetteknek csak 50 %-a végezte el. Érettségit 1938-ban összesen 10.000-en tettek, az egyetemeken és főiskolákon évente 2000-2500 hallgató szerzett oklevelet. A középiskolai diákoknak mindössze 4, a főiskolásoknak 3,5 %-a volt munkás- vagy parasztcsalád gyermeke.

A kultúrpolitikáról Köpeczi Béla ezt írja:

"Az uralkodó osztályok kiváltságai nemcsak az iskolapolitikában érvényesültek, hanem a kultúra egész területén. A parasztokhoz nem jutott el a könyv, legfeljebb a bibliát és a kalendáriumot forgatták. A falvak kétharmadában még közvetlenül a második világháború előtt sem volt villany, ami azt jelentette, hogy nem terjedhetett el a rádió és a mozi, e két fontos kulturális eszköz. A munkások közül kevesen olvasták a szocialista írásokat és a klasszikus műveket, nagyobb részük nem vette kézbe semmilyen könyvet, legfeljebb ponyvát."⁸

Mit örökölt tehát a régi Magyarország a Horthy-rendszertől? Örökölt több mint 600.000 analfabétát és néhány tizezer magasán kvalifikált értelmiségit s e két réteg között milliók szakképzetlen, éppen csak írni és olvasni tudó tömeget."⁹

A magyar kultúra demokratikus törekvései igen régi keletűek, végig kísérik történelmünket. Erről tanuszkodnak többek között Petőfi, Ady, József Attila örökbecsű művei. Ez a folyamat a Horthy-korszakban is

folytatódott, ha a magyar értelmiség csak kis részénél is, de műveiket áthatotta a Horthy fasizmussal szembeni tiltakozás. /Urbánusok/. Közülük néhányan erőteljesebben, mások bizonytalanabban bírálták a rendszer reakciós voltát, az ország elmaradottságát. Jól látták, hogy a rendszer gátja az emberi képességek kibontakozásának, a kultúra fejlődésének.

A korszak másik értelmiségi rétegére a "népi"írók nézetei hatottak. Ezek az írók helyesen látták a társadalmi kérdések megoldatlanságát - mindenekelőtt a parasztság helyzetét - és számtalan értékes alkotásban ki is fejezték azt. Legjobbjaik harca a nagybirtok ellen, a földkérdés radikális megoldásáért megegyezett a kommunisták akkori törekvéseivel.

A "népi"-ek legjellegzetesebb képviselői azonban a kapitalizmus és a szocializmus közötti "harmadik út" téveszméjét fogalmazták meg saját programjukká.

Ennek lényege: tagadták a párt vezető szerepét, szemléletükben jellemző volt a nacionalizmus, a fasizmus elleni kérdésben erősen megoszlottak.

/Tevékenységük részletesebb elemzésére a III. fejezetben visszatérek/.

A magyar forradalmi munkásmozgalom kialakulásának kezdetei óta, tudatos támogatója és szervezője a kultúra ügyének.

A Tanácsköztársaság 133 napja alatt is történelmi jelentőségű törvényeket alkotott és intézkedéseket hozott. Ilyenek voltak:

- megvalósította az oktatásügy reformját,
- új tudományos intézeteket hozott létre,
- megteremtette az iskolán kívüli népművelés alapjait, 1919 után is.

A Horthy-korszakban a párt következetesen harcolt a kulturális élet normalizálásáért.

A munkásozrtály legöntudatosabb tagjai a kommunis-
ták és a haladó értelmiségiek harci tapasztalatai
jó alapot jelentettek a felszabadulás utáni szocia-
lista kultúra alapjainak lerakásához.

1945-1948-ig:

1945. április 4. után országunknak súlyos gondokkal
kellett megküzdnie a művelődés területén is. A fel-
szabadulással együtt tény volt az is, hogy itt ma-
radt a korábbi huszonöt év reakciós ideológiája,
amely élt és természetesen hatott is az emberek tu-
datára, lelkére.

Ez idő tájt Lukács György a kitűnő filozófus 1946
januári "Demokrácia és kultúra" c. cikkében a követ-
kezőket írja:

"A legelső feladat a tömegek bevezetése a kultúrába,
elemi műveltségi színvonaluk általános emelése."

A szerző az új kultúráért folyó harcot összekapcsol-
ta az osztályharcral, amely segít az új világnézet,
az új ember és annak kultúrája elterjesztésében.

Ezt írja: "A tömegek harca a reakcióval a politika,
a gazdaság, a kultúra demokratikus intézményeiért,

ezen intézmények állami és társadalmi kiépítése, az állami és társadalmi szervek termékeny kölcsönhatása a felépítés munkájában: ez a legjobb iskola a demokracizmus világnézetű mélyülésére, az új népi demokrácia kultúrprogramjának megteremtésére és megvalósítására."¹⁰

A kulturális törekvések, tervek csak részben valósulhattak meg, mert a haladó erők szemben találták magukat a jobbaldallal. Legfőbb támogatójuk a katolikus egyház volt. Különösen az ifjúsági szervezetekben /KALOT, KALÁSZ/ igyekeztek befolyásukat érvényesíteni.

1945 tavaszán a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium vezetését Keresztury Dezso veszi át, aki közel állt a "népi" írókhoz.

Az április 25-én meghirdetett programjában többek között ezt vallja: "Hitet kell tennünk a magyar politikai és gazdasági élet reformja után a magyar művelődés alapos és teljes reformja mellett."¹¹

Közben jelentős változások álltak be az országban. 1947 novemberében államosították a nagybankokat és a 1948 márciusában a 100 munkánál többet foglalkoztató üzemeket. Ez azt jelentette, hogy minőségi átalakulások jöttek létre a tulajdonviszonyban.

1948 júniusában volt az MKP és az SZDP egyesülési kongresszusa.

Az egyesülési kongresszus programnyilatkozatában egyebek között a következőket hirdette meg:

"a/ az általános műveltség, a szaktudás, a haladó nemzeti és emberi kultúra kincseit hozzáférhetővé kell tenni a dolgozó nép legezélesebb rétegei számára, megszüntetve a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumát."¹²

A kulturális forradalom ezen fejlődési szakaszának legnagyobb eredményei: az általános iskolai rendszer megteremtése, az iskolák államosítása, az új haladó értelmiség kialakításának igénye és a szocialista társadalom építésével egyetértő közgondolkodás megteremtése volt.

1949-1956-ig:

A szocializmus építésének megkezdése a művelődéspolitikára is kedvező változásokat jelentett. Fontos feladat volt létrehozni a kulturális forradalomhoz szükséges intézményrendszert. Művelődési otthonok, népkönyvtárak nyitlak, létrejött az államosított könyvkiadás, ezinházak, mozik nagy hálózata. Nagy részt vállaltak ez időben is a munkából a különböző társadalmi szervezetek, szövetségek /METESZ, TIT/.

Sor került a tananyagok marxista aspektusu átdolgozására. Ekkor kezdődött meg a tudományos kutatásban a dialektikus és történelmi materializmus tanulmányozása.

Jelentős törekvések kezdődtek a művészetekben, a szocialista realizmus alkotói módszerével való kísérletezésben.

Ezen időszak fontos állomása volt az MDP II. Kongresszusa, 1951-ben, amelyen Révai József számolt be a kulturális forradalom eddigi eredményeiről.

Elmondta, hogy fokozatosan felzárkózik a kulturális élet is a társadalmi, gazdasági eredményekhez. Felsorolta a tudomány legújabb eredményeit, de nagy jelentőséget tulajdonított a kozmopolitizmus hatásának a tudományos életben.

Beszélt az irodalom szerepéről, hivatásáról. Sürgette az igazi szocialista, realista hősök megalkotását az irodalomban. Felhívta a figyelmet az ellenség elleni harc fontosságára és bírálta a klikk-szellemet. Hangsúlyozta a szovjet kultúra jelentőségét, mely pozitívan hatott hazánk kultúrájára is.

Beszélt a szocialista hazafiságról és a nemzeti egységről.

1953-ra a szektás-dogmatikus politikai vezetés hibájából, rendkívül mély ellentmondások alakultak ki a társadalmi élet minden területén. Ez természetesen a kulturális szférákban is hatott.

Figyelmen kívül hagyták azt a lenini elvet, hogy "a kulturális feladatot nem lehet olyan gyorsan megoldani, mint a politikai és katonai feladatokat ... itt hosszabb időre van szükség, és alkalmazkodnunk kell ehhez a hosszabb időszakhoz, terveznünk kell a munkánkat és a lehető legkitartóbban, legállhatatosabban és a lehető legrendezesebben kell végeznünk."

Ezen lenini elv megsértéséből sok hiba következett:

- nem számoltunk megfelelően a burzsoá ideológia mély és meglévő hatásával;
- hogy erősek még a Horthy-rendező vallásos, fasiszta-nacionalista nevelésének gyökerei;
- túlértékeltük a fejlődést;
- nem folytattunk következetes elvi harcot a burzsoá ideológiai hatások ellen;
- a marxizmus-leninizmus világnézetének elterjesztése, oktatásának színvonala sok helyen nem volt elég hatásos;
- több helyen lebecsültük a kultúra sajátos vonásait, azt öncélúnak tekintettük;
- a kultúrától közvetlen termelési, politikai harcot vártunk;
- az irányításban eluralkodott a bürokrácia és az adminisztratív módszerek;

- hibákat követtünk el a haladó hagyományaink ápolásában;
- túlértékeltük, mechanikusan másoltuk a szovjet kultúra módszereit;
- nem támaszkodtunk megfelelően a munkásmozgalom ki-próbált kérdéseire, a néphez hű értelmiségiekre;
- elhanyagoltuk az értelmiség jelentős részét alkotó tanítók, tanárok, orvosok fizetését;
- a magasán kvalifikált értelmiséggel kapcsolatosan viszonyt magatartásunk sokszor elvtelen udvarlás volt;
- nem fordítottunk kellő gondot a fiatal értelmiség érzelmi, ideológiai nevelésére.

A Magyar Dolgozók Pártja hozzálátott ezen hibák kijavításához, de voltak területek, ahol a hibák tovább mélyültek.

Kellően átgondolt, marxista értékelésű bírálatot a kulturális élet hibái - más területekkel együtt és összeüggésben - csak az MDP KV 1956. július 18-21-ig tartott ülésén kaptak. A fontos persze az volt, hogy a párt vezetése levonta a megfelelő következtetéseket és szándékában állt a hibák kijavítása. Ugyanakkor az új politika kialakítására tett erőfeszítéseket akadályozta, hogy a pártegységet nem sikerült helyreállítani. Sokan nem találták megfelelőnek a hozott határozatokat, a múlt mélyebb és személyre szóló kritikáját követelték.

III.

A KULTURÁLIS FORRADALOM

A SZOCIALIZMUS ALAPJAINAK LERAKÁSÁIG 1962-IG

Az ellenforradalom okozta eszmei zűrzavar után az MSZMP ideiglenes Központi Bizottsága 1956. decemberi határozata elemezte az ellenforradalom négy fő okát:

1. A szektás-dogmatikus politika
2. A revizionista csoport ellenzéki magatartása
3. A magyar belső reakció megléte
4. A nemzetközi imperializmus segítsége.

Külön szól a határozat a párt előtt álló legfontosabb feladatokról, a tudomány, az irodalom és a művészetek területén:

"A szocializmus építésének tudományos alapokon és tudományos módszerekkel kell történnie. Mindent meg kell tenni, hogy a tudomány fejlődése számára a kedvezőbb feltételek alakuljanak ki, beleértve a szabad vitákat, a kommunista és nem kommunista tudósok együttműködését."¹³

"A szocialista realista művészeti irányzat támogatása mellett biztosítani kívánjuk minden haladó irányzat és haladó alkotóművész érvényesülését."¹⁴

Az MSZMP művelődéspolitikája 1957-től töretlen. Funkciója kettős: egyfelől eszköze a szocializmus építésének, másfelől a szocializmus építésében elért sikereink tükröződése.

E két funkció bonyolultan kapcsolódik egymáshoz. Az eszköz jellege adminisztratív formákban történő érvényesülése csak lassan és ellentmondásosan hozza meg a

várt eredményt /pl. az ellenforradalmat közvetlenül követő években/ míg a hosszabb időre tervezett intézkedések nyomán kibontakozó tartalmas munka következményei az egyes konkrét esetekben is éreztetik hatásukat. Jól lehet tehát az 1957 után érvényesülő művelődéspolitikát történelen, mégsem tekinthetjük a népi demokratikus, ill. a szocialista forradalom önálló szakaszának. Dialektikusan kapcsolódik az 1945-48-as, illetve 49-56-os szakaszhoz.

A gazdasági társadalmi folyamatok és a nemzetközi helyzet olyan ellentmondásokat vetettek fel, amelyek az eszmei harc magasabb szinten és új módszerekkel történő folytatására ösztönöztek. Ezekhez tartozott az, hogy a párt átfogóan áttekintette egyes nagy kulturális területeket, a tudományos életet, az oktatást, a közművelődést és hosszú időre igyekezett meghatározni a kívánt fejlődés fő vonalait. Így az eszmei harc mind a mai napig szorosan kapcsolódott az említett területek szakmai problémáinak megismeréséhez és megoldásához.

Az MSZMP 1958. július 25-én tette közzé művelődési politikájának irányelveit. Az I. rész a kulturális forradalom fogalmával foglalkozik.

Az irányelvek II. része a felszabadulás előtti magyar társadalom művelődési helyzetét elemzi. A III. rész áttekinti a felszabadulás óta eltelt időszak kulturális eredményeit, majd a IV. részen tér rá Mai kulturális életünk főbb kérdései címmel az akkor aktuális feladatok részletezésére. Itt esik szó azokról a burzsoá, revizionista és népinek mondott nézetekről, melyek az ellenforradalom leverése után is hatottak. Különösen ártalmasnak tekinti az Irányelvek Lukács György anti-marxista nézeteit.

"Az az elgondolás, hogy a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének korszakában a nemzetközi méretekben folyó harc fő ellentéte nem a szocializmus és a kapitalizmus között feszül, hanem a "demokratizmus és az antidemokratizmus" között, valójában az osztályharc feladását jelenti. Ez az elmélet nemcsak nálunk, hanem világszerte kárt okozó ütközőkártyája volt a revizionistáknak - annál is inkább, mert Lukácsnak ez a felfogása kisebb vagy nagyobb mértékben kifejezésre jut a politika, a társadalom-tudomány, a filozófia, az esztétika, a művészet, a kultúra kérdéseiről szóló írásaiban és állásfoglalásaiban egyaránt. Lukácsnak ez a véleménye szükségszerűen a pártosság, fiatal szocialista kultúránk és a szovjet kultúra eredményeinek lebecsüléséhez, illetve tagadásához vezetett."

Az ellenforradalom után újjaéledtek olyan régen elavult reakciós nézetek, mint a "népiek" elméletei a "nemzetmentő paraszti őserő"-ről, a városi kultúra alacsonyabbrendűségéről és hasonlók, amelyeknek fellevenedésével ismét tápot kapott a fajelmélet, a nacionalizmus, az antiszemitizmus teljesen még ki nem irtott hagyatéka.

"Kulturális és ideológiai fejlődésünk egyik legfőbb akadálya továbbra is a nacionalizmus, amelynek a magyar társadalomban mély gyökerei vannak, s ezért az elmaradott rétegekben a nemzeti kultúra nacionalista elképzelése él." - mondja ki az Irányelvek. Ezt használták ki a revizionisták. Az ellenforradalom egyik súlyos kártevője volt, hogy megerősítette a nacionalista nézeteket, "hazafias"-nak igyekezvén feltüntetni azokat.

A marxizmus-leninizmus világos határvonalat húz a nacionalizmus és a jogos nemzeti büszkeség, valamint a nacionalizmus és az igazi hazafiság között. Pártunk méltán tekintette és tekintti magát forradalmi és szabadságharcos hagyományaink örökösének, és büszke arra, hogy a magyar kommunisták életüket nem kimélve jártak a függetlenségi és népfelzabardító mozgalmak élén. A nacionalizmus lélekmérgező és nemzetvesztő ideológiájával a szocialista hazafiságot állítja szembe, a szocialista hazafiságot, amelynek legfőbb tartalma a haza felvirágoztatása, a dolgozónép javára és a dolgozók hazájának védelme minden támadással szemben.

Mindezeket figyelembevéve különös jelentősége van annak, hogy szilárd alapon, minden torzítástól mentesen vessük fel a szocialista nemzeti kultúra sajátosságainak kérdését.

"A születő új kultúra: tartalmában szocialista, formájában nemzeti kultúra. Megőrzi és magában foglalja mindazt a haladó kulturális kincset, amelyet évszázadok fejlődése, saját nemzeti alkotásokban és más nemzetektől átvett értékekben felhalmozódott és azok legjobb eredményeit is felhasználva a szocialista eszmeiségtől áthatva, magasabb szinten valószínűsíti meg a népiség, nemzeti jelleg és humanizmus szintézisét."

Az V. rész a kulturális munka fő feladatait jelöli meg /A világnézeti nevelés, a tudomány fejlesztése és a műveltség növelése, illetve a művészetek terén./

A világnézeti nevelésnek mindenneelőtt arra kell törekednie, hogy a munkásosztály még jobban összeforrjon a marxizmus-leninizmussal, a kommunista világnézet behatoljon eszmeileg kevésbé fejlett rétegeibe. Csak így töltheti be eredményesen történelmi küldetését, vezető szerepét a társadalmi, politikai és gazdasági építő-

munka valamennyi területén, nem utolsó sorban magában a kulturális életben.

"Valamennyi kulturális szervünket hassa át ez a tudat, hogy nemcsak népi demokráciánk fejlődésének, a szocializmus eredményes építésének, de a sajátos kulturális feladatok megoldásának is alapvető feltétele a munkásozrtály szocialista világnézetének elmélyülése, s ezért ne sajnálják a fáradságot mindazoknak az eszközöknek, módszereknek, művészi tartalmaknak és formáknak felkutatására, amelyek ezt a célt leghatékonyabban szolgálják."

A művészetekkel kapcsolatban az Irányelvek a következőket hangsúlyozza:

"A stílusvitákat hatalmi szóval, rendeletekkel nem lehet eldönteni, de lehet és kell támogatni minden realista irányzatot, mert úgy véljük, hogy az igazán realista szellemű és szándékú művész, ha nem zárkózik el a dolgozó nép szocializmusért folytatott harcától és támogatja azt, a valóságot tényeitől és a maga belső művészi indítékaitól vezérelve, a nép, a párt segítségével, előbb-utóbb eljut a szocialista realizmushoz.

Művészeti életünkben a legnagyobb támogatást éppen ezért a szocialista-realista törekvéseknek nyújtjuk."

A VI. befejező rész a kulturális élet párt- és állami irányításával foglalkozik. Az irányítás fő eszközének az eszmei befolyásolást tekinti. Ez a marxizmus-leninizmus tanításának és az erre épülő pártpolitikának szüntelen magyarázását, a káros, ellenséges nézetek elleni eszmei harcot jelenti. Az irányítás módszereiben is messzemenően figyelembe kell venni az egyes kulturális területek sajátosságait, s harcolni kell az irányítás bürokratizmusa ellen.

Az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő Kulturális Elméleti Munkaközösség még az Irányelvek elfogadását megelőzően foglalt állást a "népi" írókról. Ennek fontosságát két körülmény is indokoltta tette. Egyrészt hogy ilyen összefoglaló igényű tanulmány a két világháború között különösen intenzíven tevékenykedő parasztírókról még nem készült, másrészt, hogy ez a magát népinek nevező írócsoport jelentős szerepet játszott a nacionalizmus konzerválásában, s így objektíve hozzájárult az ellenforradalmat bevezető eszmei zűrzavar kialakulásához.

Kik is voltak a "népi" írók? - mozgalmuk értelmezése több évtizedes vita tárgya. Politikai mozgalom, vagy eszellemi, irodalmi irányzat? A népi írók mozgalma jelentős szépirodalmi tevékenységet felmutató politikai mozgalom, amelynek alapvető eszmei jellemvonása egy erős nacionalizmussal telített "harmadikutas" koncepció; az imperializmus és a szocializmus világméretű küzdelmében egy nem létező harmadik útnak, a külön magyar útnak hamis illúziója.

A paraszti érdekvédelem, amely a népiek legerősebben hangoztatott törekvése, csak ezen a harmadikutas koncepción belül érvényesült. A népi írók jelentős történelmi érdeme a parasztság társadalmi kérdéseinek felszínen tartása a Horthy-rendszer idején, amikor a szociáldemokrácia az opporrtunista vezetés árulása következtében lemondott a parasztság szervezéséről, a Kommunista Párt pedig csak az illegalitásból és viszonylagos gyengeségéből fakadó korlátok között dolgozhatott. Másrészt viszont a "népi" írók paraszti érdekvédelme, a parasztság gazdasági és politikai helyzetének felmérése és következtetés végiggondolása a megfelelő következtetések levonása mindig is szükségszerűen beleütközött a "harmadik utasság" által vont korlátokba, újra

és újra példázva ezt az igazságot, hogy nem lehetséges a dolgozó parasztság osztályérdekeinek következetes védelme, egy, a parasztság rétegekre bomlását figyelmen kívül hagyó harmadikutas koncepció alapjáról.

A "népiek" nacionalizmusa abban áll, hogy Magyarországnak közbülső úton kell járnia a Nyugat és a Kelet között. Ezt a felfogásukat részben nacionalista -faji alapon magyarázzák /"kis nép" vagyunk, a magyar nép rokontalan Európában/, részben a magyar nemzet történelmi szerepének nacionalista felnagyításával /Magyarország híd a Kelet és Nyugat között/. Ez a nacionalista jelleg nem azonos az uralkodó osztályok nagyhatalmi, szoviszta nacionalizmusaival, ez utóbbival többnyire maguk a népi írók is szembefordultak. A nacionalista szemlélet itt bonyolultabban fejeződik ki: elsősorban azzal, hogy mind a társadalom belső problémái, mind a nemzetközi erők elemzésénél "a nemzeti-faji" tényezők háttérbe szorítják a világos osztályszemléletet.

Ami az osztályérdeket illeti: a mozgalom egyes szakaszaiban és egyes köreiből szegényparaszti, más szakaszokban és más csoportokban zsebparaszti érdekek jutottak kifejezésre, ami azonban állandó, az a kispolgári jelleg.

Az állásfoglalás végigkíséri a "népi írók" pályafutását a táborrászerveződéstől /1932/ egészen 1956-ig. Különösen érdekes az elemzésnek az 1948. utáni időre vonatkozó része.

1948. fordulatot jelentett a "népi írók" történetében is. 1948 után a hatalom ereje, a szocialista építés nagy eredményei, a szövetkezeti mozgalom biztató kezdetei a gondolatok és érzelmek nagy erjedési folyamatát indították meg. Fenntartás nélkül vállalták az új rendet, lényegileg kommunistáké fejlődtek: Darvas József és Erdei Ferenc. Eljutottak a Kommunista Pártig

a Parasztpárt körül csoportosult írók, mint Erdei Sándor, Fekete Gyula, Kónya Lajos, Úrvös Lajos, Sarkadi Imre, Sipos Gyula, Szeberényi Lehel. Az MDP kádereinek jelentős része került ki főleg parasztszármazású NÉKOSZ-istákból és egykori parasztpárti funkcionáriusokból. Aggályaik fenntartása mellett is szövetségese volt Veres Péter, és Szabó Pál. Az ingadozás, a fenntartás és vonzódás jellemezte Illyés Gyulát. Az ellenzékiesség mutatkozott meg Németh László, Tamási Áron, Féja Géza félrehúzódsában, de ez az ellenzékiesség megfelelő eszméi viták útján feloldható lett volna. Görseőbb ellenforradalmi eszemetű volt Sinka István és Kodolányi János belső emigrációja. A pozitív fejlődés jele volt egyes népi írók szépirodalmi tevékenysége a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején.

Az ötvenes évek elejei közeledést 1952-54-ben a "népi" mozgalomhoz tartozó írók távolodása követi. Mindezzel párhuzamosan pedig megszorodnak írásaikban a "helyesen alkalmazkodó", "okosan kívánni tudó" hősök. Ilyen hőssel találkozunk a "Szegények szerelmében" ezt példázza Illyés magatartása, ez az erkölcsi és jellemideál hat egyre erősebben a "népiek" felé forduló ifjúság köreiben is.

Németh László Galilei c. drámája is, amely a szerző szubjektív szándékát tekintve közeledést jelentett a népi demokrácia eszelleéhez és rendszeréhez, objektíve, az adott helyzetben az "alkalmazkodás" morális és fizikai tragikumát példázza. Sok emberben az ő hatásukra is alakul ki az irodalmi életben és a közvéleményben a "becsületnek" és az "erkölcsnek" az a torz, a kommunizistákat rágalmazó, reakciós értelmezése, amely csak a párttal, kommunistákkal szembenállókat vagy passzívan félrehúzódotkat minősítette "becsületlen"-nek. Ennek

a szakasznak a képe azt mutatja, hogy a "népiek" táborá, amely a fordulat idején már széthullóban volt, 1953-ban újra tömörült, előtérbe került mindaz, ami összekötötte őket /nacionalizmus, nemzedéki szolidaritás/ s elhalványodtak az ellentétek.

Az ellenforradalom idején nyíltan megmutatkozott a "népiek" ideológiájának "harmadik utassága". Ezúttal az egyet jelentett az ellenforradalom ideológiai igazolásával, és szükségszerűen - a szubjektív szándékoktól függetlenül - elvezet az ellenforradalommal kötött politikai szövetségig. Megalakították a Petőfi Pártot, napi-, hetilapokat indítottak. Eredeti elképzeléseiknél azonban nem tudtak megállni, a reakciós tömeghangulat nyomására a Petőfi Párt vezetősége szinte óráról órára tolódott jobbfelé: nem fogadták el Erdei Ferencet, az eszmei vezetés a régtől jobboldali Bibó István kezébe került. A "népiek" alapgondolata az volt, hogy az elmúlt 10 évben volt haladás Magyarországon, de nem volt nemzeti felelőadulás. A feladat tehát most nemzetileg szabaddá tenni a magyart, nemzeti szemléletet állítani az osztályszemlélet helyére. Ennek az elképzelésnek az adott helyzetben vitathatatlan szovjetellenes éle volt. Tamási Áron november 1-i nyilatkozatában olvashatjuk: "Azt vallom, hogy a magyarság egysége legyen szellemi és erkölcsi törvény. Legyen gondunk arra, hogy se politikai életbe, se a szellemi életbe ne térjenek vissza osztályjellegű harcok." Tamási Áron ezt akkor jelentette ki, amikor az uralkodó osztályok képviselői polgári restaurációs céljaik elérésére a teljes nemzeti egység jelszavát adták ki, s közben irtóhadjáratot kezdtek el a magyar nép legodaadóbb fiaival, a kommunisták ellen. Az ellenforradalom legyőzése pedig éppen osztályjellegű harcot követelt meg, az események osztályjellegének világos feltárását.

Tamásiéhoz hasonló gondolatok tükröződnek Németh László ekkori cikkeiben is. Évtizedes gondolatainak megfelelően az "idegen" szocializmus helyett "magyar" szocializmust akar, s szerinte ez a vita most eldőlt, eldöntötte a meg nem kérdezett nemzet". De szerinte a döntés nem a szocializmus, csak annak tőlünk idegen formája ellen történt. Németh László szerint az új helyzetben a szocializmust hordozza az írók pártja, a volt Parasztpárt, éppen úgy, mint a marxizmus tanait a század és az ország megváltozott viszonyaival összehangoló szociáldemokrácia, sőt talán a Kommunista Párt örököse, a Szocialista Munkáspárt is. Németh László gondolatai, a "harmadikutas" nacionalista vonalnak a felmelegítését szolgálták. Ezen mit sem változtat az a tény, hogy emberi becsületessége arra készítette, hogy fellépjen november 2-án a polgári restaurációs tevékenység részét képező fasizta terror ellen.

A "népiek" az ellenforradalom fegyveres leverése után sem könnyítették meg a konszolidációt. Személyi tekintélyükkel az Írószövetségben elfoglalt vezető pozíciókból továbbra is éles ellenzéki álláspontot képviseltek.

Az Állásfoglalás V., befejező részében hangsúlyozza a ... "népi írók szépirodalmi tevékenységnek jelentőségét, ugyanakkor megfogalmazza az MSZMP és a magyar nép elvárásait is. A népi íróktól azt várjuk, hogy a legutóbbi fejlődés fényében gondolják át mozgalmuk ideológiáját. Nehéz és fájdalmas feladat lesz ez: évtizedes utat felülvizsgálni, meggyökeresedett nézeteket és előítéleteket félredobni. De azt hisszük, hogy ez az egyetlen út számukra. Tehetségükre, írói alkotó munkájukra számít a dolgozó nép, a párt, s reméli, hogy további művekkel fogják gazdagítani

irodalmunkat. De a továbblépés előfeltétele: az önvizsgálat, hibás nézeteik megtagadása. Csak így kerülhetik el, hogy magukra ne maradjanak, hogy el ne szigetelődjenek, a történelem, s a haladás igazi erőitől."

Az "Állásfoglalás" megjelenése után a népi írók nagyobb része több írásában bizonyította, hogy lényegében egyetért a kibontakozó új politika fontos kérdéseiben. Nézeteik egy részét azonban továbbra is fenntartották - parasztszemlélet -, de inkább váltak belőlük a szocializmus építésének támogatói, mint kerékkötői.

Mint hogy az irodalomnak a társadalomra, a társadalmi közvéleményre gyakorolt hatása minden időben rendkívül nagy volt, nem lehetett közömbös az MSZMP ezámára sem, hogy a pártirányítás és a pártosság elvét hogyan alkalmazza. Lényegében ezzel a kérdéssel foglalkozik a felszabadulás utáni magyar irodalom néhány kérdéséről készített Tézisek alcímű pártdokumentum /1959/.

A párt az irodalmat a szó igazi értelmében a népnevelés egyik kimagasló jelentőségű eszközének tekinti, s szembeszáll minden olyan törekvéssel, amely az irodalmat függetleníti a néptől, a párttól vagy szembe akarja fordítani vele. A párt olyan irodalomért küzd, amely magáévá teszi a lenini pártosság elvét. A lenini pártosság lényege: a valóság hű ábrázolása és a szocializmus győzelmének elősegítése, a valóság ábrázolása a proletariátus világnézete, a marxizmus-leninizmus szemlélete alapján, egy meghatározott társadalmi osztály, a dolgozó nép harcát vezető munkásmozgály érdekeinek nyílt védelme, képviselése. A lenini pártosság

Alapja tehát a marxista-leninista világnézet, fő eleme: a szocializmus győzelméért folyó küzdelem támogatása az irodalom eszközeivel. Más szóval: a nép szolgálata, a munkásosztály ügyének szolgálata, a társadalmi haladás szolgálata magas eszmei színvonalon, az irodalom nevelő és mozgósító erejével.

A lenini pártosság eszméjének elfogadása és annak az alkotás folyamatában való érvényre juttatása feltételezi, hogy az író magáévá teszi a tudományos kommunizmus világnézetét, és életcéljának a szocializmusért vívott harcot tekinti. A pártosság elve tehát nem a mechanikus, külsődleges azonosulást jelent a párt politikájával, hanem eszmei egybeforrást.

A szocializmusért harcoló pártos művészet kibontakozását segíti a helyes pártirányítás. Ez elsősorban eszmei útmutatást jelent: a marxizmus-leninizmus tanításának és az erre épülő politikának megmagyarázását és terjesztését, s egyben harcot is a káros, ellenséges nézetek ellen. Ezt azzal érjük el, hogy megmagyarázzuk harcunknak általános és mindennapi feladatait, lelkesítünk és mozgósítunk e küzdelemben való részvételre.

A kulturális forradalom területén különösen fontos a párt irányító szerepe.

A pártirányítás főbb módszerei a következők:

- a/ A párt segíti az írókat abban, hogy megismerjék és magukévá tegyék a marxizmus-leninizmus világnézetét, s az ezen alapuló politikát, amely a szocializmusért folyó küzdelmet irányítja.
- b/ A párt a szocialista irodalom fejlesztés érdekében állástfoglal az írók és a széles közvélemény

meghallgatása alapján az irodalmi élet legfontosabb elvi és szerkezeti kérdéseiben.

- c/ A pártvezetés tájékoztatja az írókat a legfontosabb időszerű politika, gazdasági és kulturális kérdésekről, segíti, hogy eleven kapcsolatba kerüljön a szocializmus építésének gyakorlati problémáival.
- d/ A párt a kommunista írótól azt várja, hogy a pártos irodalom úttörője, a pártirányítás gondolatának, a párt politikai céljainak bátor, határozott képviselője legyenek az irodalmi életben.
- e/ A párt az irodalom irányításában nagy szerepet tulajdonít a marxista kritikának. A marxista kritika segítséget nyújt az íróknak nemes feladataiknak a megoldásához és fejleszti a közönség izlését. A kritika csak akkor töltheti be hivatását, ha szakít a szemérmességgel és felületességgel, az üres szólamosságával, s szakít a bátortalansággal, az elvi kérdések megkerülésével, a baráti érdeknek és klikk-szemponthoz való behódolással.

A Tézisek foglalkozik a feladatok között a szocialista realizmus kérdéseivel, s megerősíti helyét a szocialista irodalomban.

Az MSZMP 1957. utáni művelődéspolitikájának mutatói között kell még megemlíteni az 1959. augusztus-szeptemberéből keletkezett Téziseket - mint a legfontosabbak közül valót. /A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról./ A Tézisek I. fejezete a magyar nacionalizmus történelmi és ideológiai gyökereit elemzi, a II. rész címe: A nacionalizmus szerepe az 1956-os ellenforradalomban és tulajdonképpen a III. rész foglalkozik a jövő elvárásaival, a szocialista hazafiság kérdéseivel.

Fogalmát a következőkben jelöli meg: "A szocialista hazafiság a nép és a szülőföld igazi szeretete, harc a munkásosztály és az egész dolgozó nép társadalmi felszabadításáért és mindenfajta elnyomás megszüntetéséért, a proletárdiktatúra megteremtésével a szocializmus felépítéséért, a kommunizmus teljes győzelemre viteléért. A haza a dolgozó nép hazájává válik, a burzsoá nemzetet a szocialista nemzet váltja fel. A hazaszeretet új tartalommal telik meg: a szocialista építés tevékeny támogatásával. A szocialista hazafiság alapeszméje, hogy korunkban a tartós nemzeti felemelkedés útja a szocializmus. Éppen ezért a szocialista hazafiság harcos védelmezője a néphatalomnak, a szocialista termelési viszonyoknak, a szocializmust támogató hazafias erők összefogását és a burzsoá ellenforradalom elleni küzdelmet hirdeti és valósítja meg az országon belül, a szocializmus és béke erőinek összefogását és az imperializmus elleni küzdelmet nemzetközi téren."

A továbbiakban a Tézisek a nemzet hagyományok megbecsülésének, emléküik ápolásának fontosságát hangoztatja.

ÖSSZEGEZVE:

A legfontosabb határozatok, állásfoglalások, tézisek részben megvalósultak, részben megvalósulóban vannak. Tény azonban, hogy az ellenforradalommal összefüggő ideológiák abban az értelemben vereséget szenvedtek, amennyiben az ellenforradalom utáni gazdasági, politikai konszolidáció egyértelműen bizonyította a szocializmus igazságát, a társadalmi fejlődés egyetlen lehetséges útját. Ha újjá is születnek - mint a beveze-

tőben is említettük - más társadalmi talajon, más nemzetközi környezetben. Ez egyúttal az ellenük vívott harc eszközeit is másként jelöli meg. Erre a harcra mindaddig szükség lesz, amig létezik kapitalizmus, illetve amig hatnak a polgári társadalom talajából kinövő eszmék, ideológiák.

IV.

A KULTURÁLIS FORRADALOM ELŐREHALADÁSA, A KÖZ-
MŰVELŐDÉSI TÖRVÉNY MEGJELENÉSÉIG

Mint azt az eddigiekből is láttuk, pártunk mindig fontosságának és súlyának megfelelően foglalkozott a kulturális forradalom időszerű kérdéseivel.

A következőkben azt vizsgáljuk, milyen fontosabb megállapítások és határozatok születtek e kérdésben a VIII. kongresszustól a X. kongresszusig bezárólag.

Az MSZMP VIII. kongresszusa /1962. november 20-24./ határozatában kimondotta:

"A kultúra terén legfontosabb feladatunk: a nép műveltségi színvonalának további emelése, az egyre növekvő szakember-szükséglet kielégítése, az emberek szocialista gondolkodásának, tudatának formálása, a szocialista erkölcs normáinak érvényesítése a közéletben és a magánéletben, következetes eszmei harc a polgári, kispolgári ideológia megnyilvánulása ellen."¹⁵

A határozat a továbbiakban megállapítja, hogy a tanulás kezd népmozgalommá válni. Törvényerőre emelték az új oktatási reformot. A tankötelezettség korhatárát 16 évre emelték fel. A szakmunkástanuló iskolák egy részét fokozatosan szakközépiskolává alakítják át.

Szükséges, hogy évről évre emelkedjen a nemzeti jóvedelemnek a tudományokra fordított hányada. Tartalmi gazdagodás és színvonal-emelkedés tapasztalható az alkotók munkásságában. Fontos szerepet ad a határozat a népművelés területén dolgozóknak is.

A IX. kongresszus /1966. november 28. - december 3./ úgy összegezte a kulturális forradalom eredményeit, hogy tovább nőtt az irodalom és művészetek iránti érdeklődés. Sok értékes - szocialista művészeti alkotás

született. Gazdagabban ismertük meg a múlt kulturális örökségét. Számos értékes és szabad vita folyt az országban, erősödött a marxista kritika. Jelentősen szól a határozat a három "T" szerepéről.

Ennek lényege, hogy a szocialista rend Tilt-ja a reakciós és ellenséges ideológiai tartalmú művészeti alkotások megjelenését.

Tűri a haladó, de eszmei tartalmában nem mindig marxista kultúra eredményeit és alkotásait.

Támogat minden haladó törekvést, a művészetek, a közművelődés, a népművelés területén, melyek hivatottak a marxizmus ideológiáját terjeszteni, erősíteni a kulturális forradalomban.

A kulturális forradalom további eredményeket hozott a két pártkongresszus közötti időben is. A X. kongresszus /1970. november 23-28./ többek között megállapította, hogy az oktatási rendszert magasabb szintre kell emelni, több segítséget kell nyújtani a fiataloknak.

Szélesedett az irodalmi és művészeti élet tömegbázisa, ami a párt művelődéspolitikájának helyességét igazolja. Tovább kell növelni a pártos és elkötelezett művészeti alkotások számát, segíteni és ösztönözni kell a pártközvélemény hatékonyabb érvényesülését.

Főntos szerep jut a tömegkommunikációs eszközöknek is. Méltó megbecsülésben kell részesíteni a kultúra művelőit, terjesztőit.

A párt fontos feladatnak tartja, hogy munkálkodjék tovább a forradalmi eszmék tisztaságán és határozott fellépést követel az álbaloldali és más, a marxizmustól idegen nézetek ellen.

A célok gyakorlati alátámasztására néhány tény és adat.

A tudományos kutatás összefoglaló adatai* 16

Év	A kutató- helyek száma	A kutató- helyeken dolgozók száma	Kutatási ráfordi- tások	
			folyóáron milliárd Ft	a nemzeti jövedelem százaléká- ban
1953	464	12 917
1960	842	26 427	2,3	1,54
1961	867	28 039	2,7	1,71
1962	880	30 444	3,3	2,03
1963	905	34 152	3,7	2,18
1964	916	36 146	3,9	2,15
1965	923	37 527	3,9	2,31
1966	933	38 924	4,2	2,33
1967	947	40 324	4,5	2,23
1968	1042	57 455	5,3	2,34
1969	1046	61 365	6,4	2,51
1970	1071	64 419	7,7	2,79
1971	1228	70 591	8,9	2,95
1972	1392	75 281	9,7	2,97
1973	1443	77 493	10,9	3,04
1974	1483	80 542	12,4	3,29
1975	1478	81 289	13,9	3,46

* Kutatóintézetek, egyetemi /főiskolai/ tanszékek és egyéb kutatóhelyek /vállalati kutatólaboratóriumok, múzeumok, könyvtárak stb./ együttes adatai. - 1968-tól a megfigyelés kiterjed a tudományos kutatómunka mellett a műszaki fejlesztés tevékenységére is.

* A statisztikai megfigyelés körén kívül felhasznált összegekkel együtt.

A szépirodalom megoszlása eredeti magyar és fordított művek szerint az 1945-1975. években ¹⁷

Év	Eredeti magyar művek		Fordítások		Összes művek	
	száma	példány-száma /ezerben/	száma	példány-száma /ezerben/	száma	példány-száma /ezerben/
1945	140	380,0	79	270,0	219	650,0
1950	192	1409,2	246	2113,6	438	3522,8
1955	378	4274,7	240	3637,3	618	7912,0
1960	354	4845,5	357	5546,7	711	10392,2
1965	349	5835,4	359	6355,1	708	12190,5
1970	353	4776,6	320	6130,4	673	10907,0
1971	350	5848,6	375	9061,0	725	14909,0
1972	388	6510,3	351	8185,1	739	14695,4
1973	389	6790,8	356	7371,9	745	14162,7
1974	388	6924,1	369	8034,7	757	14958,8
1975	390	6048,1	317	7871,1	707	13919,2
1945-1975. év össze- sen	732	131810,0	8941	139694,3	19673	271504,3

A színházak összefoglaló adatai 18

Év	Színházak		Elő- adások száma	Láto- gatók száma /ezer- ben/	1000 lakos- ra jutó látogató száma	Színházak által láto- gatott köz- ségek az összes község %-ában
	száma	befogadó- képesége /fő/				
1960	17	-	6 604	2 961	317	-
1960	32	21 733	12 702	6 429	644	19,8
1970	34	20 307	11 991	5 591	541	21,6
1971	34	21 286	11 903	5 494	530	21,9
1972	34	20 886	12 022	5 616	541	18,4
1973	34	20 675	11 758	5 688	546	18,4
1974	34	20 647	12 004	6 039	578	17,1
1975	34	20 642	12 022	6 243	592	44,9
1970. év						
az 1960.						
év %-ában						
	106,3	94,4	94,4	87,0	-	-
1975. év						
az 1970.						
év %-ában						
	100,0	101,6	100,3	111,7	-	-

Színházlátogatók száma a darabok műfaja szerint 19
/Csak a külföldi szerzők műveinek előadásain/

Műfaj	Színházlátogatók száma					Az összes látogatók %-ában			
	1955	1960	1966	1973	1975	1960	1966	1975	1975
é v b e n									
Prózai művek									
a/ klasszikus és régi	966 457	866722	465690	581271	764044	66,4	52,7	75,8	
b/ új és modern	514591	810866	908021	725864	893053	54,4	58,1	55,3	
Összesen:	1481048	1677588	1373711	1307135	1657097	60,0	56,2	63,2	
Zenei vígjátékok, operettek, musicalek									
a/ régi	36018	321928	89765	216846	130824	47,8	10,4	27,8	
b/ új	122687	410560	492902	349903	386029	33,6	60,7	43,2	
Összesen:	158705	732488	582667	566749	516853	38,7	34,8	37,9	
Opera, dalmű, balett	-	1028917	715529	737205	834579	84,7	81,6	83,4	
Bábdarabok	-	99864	147600	215371	529461	31,7	32,4	95,9	
Gyermekektől	-	708	70570	97983	228798	8,4	43,8	48,6	
Összesen:	-	3539565	2890077	2924443	3766788	52,5	49,5	62,7	

A mozik összefoglaló adatai ²⁰

Év	Mozik száma	Mozival ellátott települések %-ban	Befogadóképesség /1000-ben/	Előadá sok /1000-ben/	Látogatók száma millióban/	1000 lakosra jutó férőhely	1 mozi látogató
1935	599	-	170 ^a	149	19	19	2
1950	1549	43,0	329	295	47	35	5
1960	4558	91,6	719	846	140	72	14
1970	3879	92,1	608	754	80	59	8
1971	3813	91,9 ^m	595	738	75	57	7
1972	3756	91,1	581	722	74	56	7
1973	3680	90,9	571	719	73	55	7
1974	3648	90,6	562	722	78	54	7
1975	3595	83,9	562	726	74	53	7
1970. év az 1960. év %-ában	85,1	-	84,6	89,1	56,8	-	-
1975. év az 1970. év %-ában	92,7	-	92,4	96,3	93,5	-	-

^a 452 mozi adatai alapján.

A hangversenyek, esztrádműsorok, népiegyüttesek
előadásai ²¹

Év	Országos Filhar- mónia	Országos Rendező Iroda	Állami Népi Együttes	Állami Budapest Tánc- együttes	Összesen
előadásainak száma					
1950	507		-	-	507
1960	859	1561	62	70	2552
1970	2040	1211	91	121	3463
1971	2047	1066	99	120	3332
1972	2029	1533	104	108	3774
1973	2059	1728	114	120	4021
1974	2330	2688	104	100	5222
1975	2324	4288	94	100	6806
1970. év az 1960. év %-ában	237,5	77,6	146,8	172,9	135,7
1975. év az 1970. év %-ában	113,9	354,1	103,3	82,6	196,6

A közoktatás fejlődése:

A kulturális forradalom céljainak megvalósításában meghatározó szerepe volt és van a közoktatásnak. Ez olyan művelődési forma, amely képes nemcsak az általános és szakképzettségi szintet meghatározni, hanem a neveléssel az ember személyiségét is alakítani.

Személyes tapasztalataink jól meggyőznek erről, hiszen mindenkiben megmaradó élményeket, személyiségformáló jegyeket hagy az iskola. A marxista gondolkodók is óriási szerepet tulajdonítanak a közoktatás állandó megújításának, eszközei - módszerei igénybevételének /Párizsi Kommün, NOSZF, Magyar Tanácsköztársaság/.

A szocialista közoktatás három fő célt tűz ki:

- korszerű általános és szakképzettséget kíván adni,
- mindenki előtt ki akarja nyitni az iskolák kapuit,
- arra törekszik, hogy az egyént a szocialista társadalom tudatos polgárává nevelje.

Röviden tekintsük át, hogyan fejlődött a közoktatás hazánkban az elmúlt évtizedekben. Milyen mértékben tudott hozzájárulni a kulturális forradalom követelményeinek teljesítéséhez?

A felszabadulás után a közoktatás demokratikus átszervezése jelentkezett. Első lépés volt a nyolc osztályos általános iskola megszervezése /1945. augusztus/.

De nemcsak az oktatás szervezeti formája, hanem annak tartalma is megváltozott.

Ilyen tartalmi tényezők voltak:

- a magyar nyelv és irodalom tanításáról szóló tantervi irányelvek;

- a népi gondolat helye a magyar irodalomban;
- új szempontok a történelem tanításában.

Ide sorolandó, hogy 1946-ban pályázatot hirdettek a tankönyvek megírására, melyekkel kapcsolatos elvi igényt Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas biológus - aki ekkor a Köznevelési Tanács elnöke volt - így fogalmazta meg:

"Ami pedig a tankönyv szellemét illeti, lehelje minden szavával a demokrácia nagy eszméit, az emberi közösségi érzést, és türelmet, egymás becsülését, a szabadság szeretetét, a szociális érzést, a nemzeti népi gondolatot."

A középiskolák reformja elsősorban tartalmi változtatásokon ment végig. Míg a felsőoktatásban jellemző volt, hogy:

1. ugrászerűen nőtt a hallgatók száma, ami az új értelmiség felnevelésének kezdetét jelentette.
2. tartalmi változások, melyek a marxizmus pozíciót előnyösen befolyásolták.

Az új értelmiség nevelésében kitűnő szerepet vállalt az ún. népi kollégiumok rendszere /NÉKOSZ/. E mozgalom mindenekelőtt a paraszt származású fiatalokat segítette. Ideológiájában a népiességet és a marxizmust igyekezett ötvözni, kezdetben tevékenységét az MKP is támogatta, ugyanúgy, mint a Nemzeti Parasztpárt.

Az a mintegy tízezer népi kollégista, akiket e mozgalom indított életútján, döntő többségében ma is a szocialista társadalom elkötelezett és aktív híve.

E korszak kiemelkedő eredménye volt még a dolgozók iskolájának bevezetése, illetve 1948-ban a szakérettségi létrehozása.

Ez a szakasz sok fontos reformot hozott, az ideológiában leghatásosabb befolyása a marxizmusnak és a "népi" írók mozgalmának volt, legszélesebb befolyással viszont a vallás és különösen a katolikus egyház rendelkezett.

A fejlődés második korszakának kezdetét az egyházi iskolák államosítása jelentette.

1949-ben létrejöttek az általános gimnáziumok mellett a különböző szaktechnikumok /ipari, mezőgazdasági, közgazdasági/ a tanító- és óvónőképzők. Kialakult a szakmunkásképzés új rendszere. Szervezettebb és szakosítottabb lett a felsőoktatás rendszere, megváltozott a hallgatók összetétele.

Az MDP KV. 1950 márciusában határozatot hozott, amely a közoktatásban különösen két eredményt emelt ki: azt, hogy a felsőfokú intézmények első évére beiratkoztak fele munkás és paraszt származású volt, valamint, hogy megkezdődött a középiskolai és egyetemi reform végrehajtása, a tananyagok átdolgozása.

A sok pozitívum mellett negatív jelenségek is kísérték a közoktatás új rendszerét, tartalmi és módszerbeli eredményeit /pl. Eötvös Kollégium megszüntetése/.

Az 1953. júniusi határozat után megindultak a viták a közoktatás újabb reformjáról és ezek nyomán az MKP KV. 1954 januárjában határozatot hozott a feladatokról.

A harmadik szakasz ezután kezdődött, de lényeges változás a közoktatásban nem történt, csak 1961. után, amikor új oktatási törvényt vezettek be.

Ennek lényege:

- közelebb kell hozni az iskolát az élethez,
- fel kell készíteni a tanulókat a termelő munkára,
- emelni kell a korszerű általános és szakmai műveltség színvonalát,

- kerülni kell a tanulók túlzott megterhelését,
- szocialista hazafiakat kell nevelni.

A reformok pozitív hatással járt, így nőtt a természettudományok szerepe, jelentős helyet kapott a nyelvoktatás, önálló tantárgy lett a gyakorlati foglalkozás. Bevezették az 5+1 rendszert.

Fontos még megemlíteni e témakörben az 1972-ben hozott határozatot, amely az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól szólt.

A szocialista közoktatás ügyükről Ágoston György: Neveléstudomány című könyvében a következőket írja:

"A szocialista közoktatásügyi politika elveit a szocialista demokratikus szellem, az egységes szocialista nemzet kialakításának érdekei hatják át. Biztosítja minden gyermek jogát a teljes kifejlődéshez, amelyet adottságai, képességei lehetővé tesznek számára, tekintet nélkül nemére, családi, társadalmi, nemzetiségi származására. Ennek érdekében szerves egységet alkotó, összefüggő, szakutcamentes iskolarendszert teremt, vagyis olyat, amelynek minden fokáról, minden iskolatípusából nehézségek nélkül magasabb fokra lehet jutni. Elveti a kizsákmányoló osztálytársadalom őseréjét, ma is ható előítéleteit, amely értékrangsort állít fel a különböző társadalmi feladatok és a dolgozó emberek egyes csoportjai között, amely a kétféle munkát, a gyakorlati foglalkozásokat és az ezekre a feladatokra képző iskolákat alacsonyabb értékűnek tartja. Valamennyi társadalmilag szükséges munkának és valamennyi iskolatípusnak azonos méltóságot tulajdonít.

A szocialista közoktatásügyi politika nemcsak papíron, hanem ténylegesen is biztosítja a tanulási lehetőségekhez az alsó- és középfokú oktatás teljes ingyenességét, a felsőfokon pedig a jó tanuló hallgatók tandíjmentes-

ségével, olcsó és minden gyermek számára hozzáférhető tankönyvekkel, tanítási eszközökkel, bentlakásos intézményekkel, napközi otthonokkal, tanulószobákkal, rendkívül széles ösztöndíjrendszerrel. Anyagi okok miatt egyetlen továbbtanulni képes, rátermett tanulónak sem kellene abbahagynia tanulmányait. Hogy mégis vannak, és még sokáig lesznek ilyenek, annak legfőbb oka az, hogy a továbbtanulás nemcsak anyagi feltételektől függ, hanem a környezet, a család műveltségétől, művelődési igényeitől, művelődésre, tanulásra ösztönző légkörétől.

A szocialista közoktatásügyi politika - mint mondtuk - nem ismer faji, nemzetiségi megkülönböztetést a művelődés terén. A szocialista állam kötelessége biztosítani a területén élő minden nemzetiség számára az anyanyelven való tanulás jogát, megszüntetni tehát az "uralkodó" nemzet részéről a nemzetiségek kulturális elnyomását. Megvalósítja a férfiak és nők egyenlő művelődési lehetőségeit. A lányok és fiúkival teljesen azonos értékű iskolákban járnak, legtöbbször együtt is tanulnak, a lányok előtt megnyílik minden felsőfokú tanintézet kapuja.

A szocialista közoktatásügyi politika hivatott biztosítani a gyermekek egészséges, szocialista szellemben való nevelését. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha a közoktatás világi és állami jellegű.

Már polgári társadalmak is deklarálták a közoktatás világi jellegét, de a legtöbb országban a szocialista társadalom valósítja meg következetesen ezt az elvet.²²

A közoktatás fejlődése a negativumok ellenére is - óriási jelentőséggel bír kulturális forradalmunkban.

Sok évtizedes lemaradást számolt fel, megteremtette a szocialista művelődés alapjait.

Az oktatásban részesülők száma /nappali, esti és levelező tagozaton együtt/ 23
1000 fő

Tanév	Óvodai ellá- tásban	Általános iskolai oktatás- ban	Szakmun- kákép- zésben	Közép- isko- lai okta- tásban	Felső- fokú okta- tásban	Össz.
	részesülők száma					
1937/38	112,1	1096,0	65,3	52,3	11,7	1337,4
1946/47	84,1	1099,6	39,7	72,1	25,3	1320,8
1947/48	115,0	1126,6	47,4	79,1	26,1	1394,2
1948/49	-	1188,1	53,1	82,0	22,6	1345,8
1949/50	98,9	1202,1	60,2	94,0	23,2	1478,4
1950/51	106,4	1279,3	56,8	107,9	32,5	1582,9
1951/52	121,2	1234,3	60,2	122,3	40,4	1578,4
1952/53	130,1	1244,7	57,5	139,5	49,4	1621,2
1953/54	131,9	1265,2	45,5	164,4	53,3	1660,3
1954/55	118,4	1249,8	52,2	162,5	47,5	1630,4
1955/56	145,9	1249,2	61,7	155,3	45,4	1657,5
1956/57	167,8	1276,3	75,4	172,8	42,6	1734,9
1957/58	162,2	1275,2	88,7	159,4	35,9	1721,8
1958/59	176,6	1292,8	101,6	177,7	34,0	1776,7
1959/60	179,8	1381,5	116,6	204,4	38,0	1920,3
1960/61	183,8	1491,6	125,3	241,0	44,6	2086,3
1961/62	171,6	1535,7	134,8	283,7	53,3	2179,1
1962/63	177,8	1584,7	144,0	333,7	67,3	2307,5
1963/64	184,3	1585,4	151,2	385,4	82,3	2388,6
1964/65	187,4	1537,8	163,9	417,4	91,9	2398,4
1965/66	189,4	1475,0	172,4	407,5	94,0	2338,3
1966/67	192,0	1425,0	183,6	375,7	89,5	2265,8
1967/68	197,0	1365,9	194,6	351,2	83,9	2192,6
1968/69	203,6	1282,7	212,3	335,3	78,7	2112,6
1969/70	213,1	1200,4	223,8	337,1	78,9	2053,3
1970/71	227,3	1137,3	223,2	347,2	80,5	2015,5
1971/72	246,7	1092,1	211,3	351,5	86,3	1987,9
1972/73	270,1	1068,5	196,6	346,5	90,9	1972,6
1973/74	296,1	1081,1	185,6	348,8	98,1	2009,7
1974/75	315,6	1102,1	174,9	374,6	103,4	2070,6
1975/76	329,4	1110,9	164,6	382,5	107,6	2095,0

Az alap és felépítmény kölcsönhatása:

A l a p :

a társadalom gazdasági szerkezete, a társadalmi fejlődés történelmileg meghatározott szakaszában.

F e l é p í t m é n y :

a gazdasági alapon létrejövő és azt tükröző politikai és ideológiai viszonyok, ehhez kapcsolódó eszmék, nézetek és érzelmek, valamint az ezeknek megfelelő intézmények és szervezetek összessége.

Az alap és felépítmény viszonyában az alap elsődleges a meghatározó, a felépítménnyel szemben. Ha egy társadalom alapja megváltozik, azt követi a felépítmény változása is.

Az új alap és felépítmény mindig a társadalmi forradalom folyamatában alakul ki. Így a burzsoá alap és felépítmény polgári forradalom, a szocialista alap és felépítmény a szocialista forradalom folyamatában jön létre.

A szocialista alap és felépítmény kialakulásának azonban van egy fontos sajátossága. Ez abban áll, hogy a szocialista termelési viszonyok a kapitalizmusban nem alakulhattak ki - mivel itt olyan minőségi változásról van szó, amikor a magántulajdont a társadalmi tulajdon váltja fel - és ezért a szocialista alap létrejöttét megelőzi a munkásosztály politikai hatalmának a proletárdiktatúrának a megteremtése.

A proletárdiktatúra megteremtése azonban még nem jelenti az egész szocialista felépítmény létrehozását. Ez csak a szocialista felépítménynek egy - bár legfontosabb eleme, és ez is csak akkor maradhat tartós, ha kivivása után a munkáosztály azonnal megkezdí a szocialista termelési viszonyok kialakítását. Egyébként a proletárdiktatúra kivivása még nem jelenti a szocialista állam teljes kiépítését sem /Magyarországon a proletárdiktatúra pl. már 1943-ban létrejött, a tanácsrendszer azonban csak később, 1950-ben valósult meg/. A szocialista állam, a proletárdiktatúra rendszerének kiépítése maga is hosszú folyamat, amely csak a szocialista termelési viszonyok talaján valósulhat meg. Amilyen mértékben és ütemben alakulnak ki a szocialista termelési viszonyok, olyan mértékben és ütemben - az alap kialakulását követve és annak eredményeként - jön létre a szocialista felépítmény is. Ahhoz, hogy a szocialista felépítmény maga egészében és teljességében kialakuljon, a társadalmi tulajdonon alapuló termelési viszonyoknak kell ösztársadalmi méretekben uralkodóvá válniuk. A szocialista alap és felépítmény kialakulása tehát viszonylag hosszú történelmi folyamat, amely a proletárdiktatúra kialakulásával kezdődik és a szocializmus teljes felépítésével fejeződik be.

A szocialista építés során az alap és felépítmény el-lentmondásossága minőségileg megváltozik. A szocialista alap teljes kialakulásával megszűnik a magántulajdon, létrejön a szocialista tulajdon. Azt, hogy a felépítmény lassabban és későbbben változik, mint az alap, mutatja, hogy még sokáig léteznek és hatnak a különböző burzsoá eszmék és nézetek, a nacionalizmus és kozmopolitizmus, a vallás, a burzsoá erkölcs stb.

A felépítményen belül még sokáig éles harc folyik az új, szocialista eszmék és a burzsoá nézetek között. A felépítményen belüli antagonizmus azért jóval később

szűnik meg, mint az alap antagonizmusa. Ahogy erősödik a szocialista alap és ennek nyomán a felépítmény, ahogy terjednek a társadalomban a marxizmus-leninizmus eszméi, úgy szűkül a különféle burzsoá és kispolgári nézetek hatókörük és egyre szűkebb területre korlátozódnak az antagonisztikus ellentmondások is a felépítményen belül. Teljesen azonban csak a burzsoá és kispolgári eszmék, valamint a vallás végleges eltűnésével szűnnek meg.

A szocializmusban az előző társadalmakhoz viszonyítva nagymértékben megnő a felépítmény aktív szerepe. Ennek az az oka, hogy a szocializmusban a társadalmi tulajdon alapján a tömegek egyre tudatosabban, a társadalmi törvények ismeretében tevékenykednek.

A felépítmény szerepének fokozódását legnyilvánvalóbban a politikai felépítménynek - az államnak és a pártnak - a szocializmus életében, építésében elfoglalt helye mutatja. Az állam a tervgazdálkodás megvalósítója, szervezője és irányítója. Új gazdasági mechanizmusunk keretében az állam ezt a feladatát elsősorban közgazdasági eszközökkel, ösztönzőkkel látja el. Az állam gazdasági-szervező funkciójának érvényesülésén keresztül halad előre a szocialista társadalom, fejlődnek gyors ütemben a szocializmus termelőerői, válik egyre fejlettebbé a szocialista alap. Emellett az állam feladatai közé tartozik a széles tömegek bevonása a szocializmus építésébe, az emberek átnevelése, a tömegek tudatának átalakítása, a burzsoá és kispolgári nézetek elleni következetes harc. A párt, amely a munkáosztály és a többi dolgozó legjobb, legöntudatosabb elemeit foglalja magában, mint politikai szervezet, az egész szocialista építés motorja. A párt vezető szerepe érvényesül a társadalmi élet minden területén, a gazdasági, politikai, ideológiai életben egyaránt, így a szocialista állam tevékenységében is.

Hazánkban a szocialista forradalom megvalósításában eljutottunk abba a szakaszba, amikor már kimondhatjuk, hogy társadalmunk alapja egyértelműen a szocialista, gazdasági életünk minden területén osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok.

Az alaphoz hasonlóan társadalmunk felépítménye is szocialista jellegű. Társadalmunkban a munkáosztály politikai, jogi, filozófiai, erkölcsi stb. eszméi és nézetei, a marxizmus-leninizmus, az uralkodó eszmék és nézetek a munkáosztály intézményei és szervezetei az uralkodók.

Felépítményünk azonban még nem teljesen kiépített. Megvannak még benne a volt burzsoá felépítmény egyes maradványai, a burzsoá és kispolgári ideológia maradványai: a nacionalizmus, a vallás és más eszmék, nézetek, intézmények /pl. egyházak/, amelyek nem a szocialista termelési viszonyokat tükrözik. Ebből következik, hogy a felépítmény területén még vannak antagonisztikus ellentmondások.

A szocializmus alapjainak lerakásával, új, döntő szakaszhoz érkezünk a szocialista felépítmény kialakításában, illetve az ezért folytatott harcban. Eddig ezen a területen a fő feladat az új politikai felépítmény létrehozása volt. Most, miután ezt alapján véve megoldottuk, az ideológiai felépítmény továbbfejlesztésének meggyorsítása, a szocialista jelleg erősítése vált egyik fő feladattá. Természetesen nem lehet a felépítmény két fő részének kialakulását egymástól mereven elszakítani. Egyrészt az eddigiekben, a szocializmus alapjainak lerakásáért folyó harcban is jelentős eredményeket értünk el az ideológiai felépítmény területén, másrészt a politikai felépítmény

terén sem oldottunk még meg minden feladatot. Bár dolgozó népünk túlnyomó többsége magáévá tette a szocializmus felépítésének eszméjét, egyetért pártunk politikájával, érvényesül hazánkban a szocialista demokrácia, stb. még komoly feladataink vannak a pártvezető szerepének erősítésében, népünk erkölcsi, politikai egységének szilárdításában, a szocialista demokrácia és jogrend továbbfejlesztésében, stb. Mégis, ma mindinkább a tömegek tudatának és gondolkodásának átalakítása, a kulturális-ideológiai forradalom feladatai kerülnek előtérbe.

A teljes szocialista felépítmény kialakítása, az emberek gondolkodásának, tudatának, erkölcsének, a munkához való viszonyuknak megváltoztatása és átalakítása nemcsak azért vált egyik fő társadalmi feladatunkká, mert e téren lemaradás van az alaphoz képest, hanem azért is, mert ez a döntő feltétele a termelési viszonyok továbbfejlesztésének, a szocialista demokratizmus erősítésének, a szocialista társadalom teljes felépítésének. Gazdasági és politikai feladataink is csak akkor oldhatók meg eredményesen, ha sikerül döntő változást elérnünk az emberek tudatában, gondolkodásában, erkölcsében. Ezért került ma sokkal inkább előtérbe, mint eddig bármikor, a nevelés problémája, az ideológiai felépítmény teljes átalakításának meggyorsítása. Ezért szögezi le az MSZMP VIII. kongresszusának határozata: "A marxizmus eszmei offenzívája egész szocialista építőmunkánk szükséglete és követelménye." ²⁴

A népműveléstől - a közművelődésig:

Hazánkban szinte a legutóbbi időkig a közművelésre a népművelés kifejezést használták. Ez alapvetően abból ered, hogy a felelősség után sem a népművelés, sem a közművelődés műfaji, tartalmi kérdésekben, de a befogadó közönség /osztály, réteg, korcsoport/ vonatkozásában sem tudott külön-külön válni. Nem is ez volt a

fontos, hanem, hogy megindult egy máig is tartó permanens folyamat. Ez az egyik legnagyobb értéke a kulturális forradalmunknak.

A felszabadulástól 1953-ig kialakult a népművelés intézményhálózata. Népkönyvtárak, művelődési otthonok százai jöttek létre. Megindult a lap- és könyvkiadás, az ismeretterjesztés. Fejlődésnek indult az öntevékeny művészeti mozgalom.

Ekkor találkoztak a magyar társadalom milliói a színházzal, mozival. 1953 után ugyanazon változások, viták, láttak napvilágot a népművelésben is, mint a társadalmi élet más területein.

A korszak legnagyobb eredménye e témában, hogy az értelmiségi politikában pozitív változások álltak be. Hasonlókat lehetett megfigyelni a hagyományok megítélésében, ápolásában is.

Az ellenforradalom után a népművelés szervezetében, lényegében azonos maradt. Ebben az időszakban megindult egy differenciálódó folyamat, így a népművelés egyes területei megelégedhettek azzal, hogy csak szűkebb rétegek igényeit elégíthették ki.

A tudományos-technikai forradalom eredményeinek népszerűsítése növelte a TIT bázisát, szélesedett tevékenysége.

Az öntevékenység formái megváltoztak. Csökkent a színháztárszó csoportok, énekkarok, tánc csoportok száma. Nőtt az igény az irodalmi színpadok munkája és zenés-táncos programok iránt.

Sok klub - speciális és általános alakult.

A tartalomban és a formákban végbement változások növelték a kultúrát értő és szerető emberek táborát.

A művelődés egyéb lehetőségei 26

Év	Kiadott könyvek és füzetek száma péld. száma /mill./	Kiadott időszaki sajtótermékek száma péld. száma /mill./	Közművelődési könyvtárak	Rádió	Tele- vizió	Kiadott hanglemez száma /ezerben/
			állo- mánya	kölcsön- zött kötetei	előfizetők száma ezerben	
			/millióban/			
1950	4219	50,6	2,2	-	619,5	-
1951	5042	55,6	3,8	-	701,4	-
1952	6577	44,4	5,2	-	886,7	304,6
1953	9058	47,1	6,1	17,2	1079,6	376,7
1954	11652	37,8	6,9	21,9	1270,2	476,6
1955	5207	32,5	7,8	25,8	1432,2	771,2
1956	4584	30,3	-	-	1587,3	775,2
1957	3456	31,7	8,4	20,8	1774,3	1177,5
1958	4001	36,2	9,0	24,1	1962,7	1708,4
1959	6332	42,7	10,3	29,3	2102,4	2420,6
1960	5335	41,6	11,1	30,2	2223,7	2270,0
1961	5672	47,2	11,6	32,7	2314,1	2165,6
1962	5256	45,5	13,1	37,7	2390,2	1920,4
1963	4770	51,9	14,9	41,4	2452,3	1549,1
1964	4789	51,9	16,6	46,2	2484,5	1797,4
1965	4629	53,0	18,1	49,6	2484,8	2110,4
1966	5259	53,3	19,8	52,4	2485,0	2628,7
1967	5301	56,5	21,3	53,2	2478,8	3325,6
1968	5030	56,2	22,1	54,2	2514,2	3302,7
1969	4831	56,1	23,6	54,1	2531,4	3686,4
1970	5238	57,8	24,7	54,8	2530,3	2873,6
1971	6468	61,0	26,1	55,9	2542,5	2895,5
1972	7293	70,0	27,3	57,7	2542,2	3068,3
1973	7581	71,3	28,2	56,5	2533,2	3242,9
1974	88050	77,1	29,9	56,4	2541,0	3166,5
1975	8603	81,8	31,6	54,7	2537,4	3430,8

A kulturális rendezvények látogatói 27

Év	Mozi	Színház, opera	Hangver- seny, esztűrad- műsor	látogatók száma		Ismeret- terjesztő előadás	Műsoros előadás	Múzeum
				millióban	ezerben			
1950	47,1	3,0	380,0	1239,9	-	-	-	1,3
1951	62,6	4,1	632,7	1768,7	-	-	-	2,8
1952	68,5	6,0	1102,1	1846,2	-	-	-	3,2
1953	73,0	5,9	1366,8	1851,1	-	-	-	2,6
1954	97,7	6,1	1187,7	2230,4	-	-	-	2,1
1955	115,8	6,7	605,2	1960,4	-	-	-	2,2
1956	113,7	5,1	879,2	2246,5	-	-	-	2,6
1957	133,4	6,0	935,2	2266,1	-	-	-	3,1
1958	131,0	6,8	1073,3	2334,9	-	-	-	2,8
1959	134,8	6,5	1237,3	2258,0	-	-	-	3,0
1960	140,1	6,4	1397,8	1518,7	-	-	-	3,6
1961	135,4	6,3	1439,3	1564,2	-	-	-	4,0
1962	121,8	6,0	1521,9	1608,9	5,5	10,9	-	4,6
1963	115,7	5,8	1381,2	1578,0	5,0	10,4	-	4,4
1964	111,1	6,1	1395,2	1323,3	4,9	-	-	5,1
1965	106,0	6,0	1289,6	1215,7	4,5	7,9	-	5,6
1966	104,6	5,8	1430,2	1370,5	4,9	8,6	-	6,1
1967	96,8	6,1	1518,4	1119,1	4,8	8,5	-	6,0
1968	84,5	5,7	1603,6	1316,7	5,1	7,6	-	6,5
1969	82,3	5,5	1570,1	1226,8	5,0	7,2	-	6,8
1970	79,6	5,6	1589,5	287,1	4,7	6,8	-	7,2
1971	74,7	5,5	1612,9	1618,6	4,4	6,7	-	7,5
1972	74,4	5,6	1739,5	1705,1	4,4	6,9	-	7,9
1973	73,5	5,7	1920,9	1630,8	4,3	7,1	-	9,3
1974	77,9	6,0	2144,6	1756,2	4,5	7,1	-	10,5
1975	74,4	6,2	2503,1	1271,7	4,8	7,9	-	11,9

A könyvforgalom alakulása és a könyvesboltok száma az 1951-1975. években ²⁸

Év	Könyv- forgalom m/Ft- ban	ebből:		Könyvesboltok száma		
		közö- leti	lakossá- gi	Budapes- ten	vidé- ken	Össz.
1951	143	64	70	58	121	179
1955	217	65	144	65	157	222
1960	554	125	429	83	219	302
1965	778	167	611	100	241	341
1970	1033	224	809	111	268	379
1971	1143	232	911	116	266	382
1972	1218	240	978	119	267	386
1973	1434	268	1166	122	256	378
1974	1617	311	1306	130	271	401
1975	1749	324	1465	133	288	421

Az időszaki sajtókiadás összefoglaló adatai 29

Év	Összes időszaki sajtótermékek száma	Ebből: napilapok	Összes időszaki sajtótermékek példányszáma /millióban/	Ebből napilapok	100 lakos- ra jutó kiadott sajtótermé- kek száma
1946	373	-	288	-	3191
1950	334	24	475	291	5087
1960	590	24	705	472	7062
1966	690	25	919	629	9029
1970	859	29	1101	731	10657
1975	902	29	1248	818	11841
1970. év az 1960. év %-ában	145,6	120,8	156,2	154,7	150,9
1975. év az 1970. év %-ában	105,0	100,0	113,4	111,9	111,1

A rádióelőfizetők száma, 1000 lakosra jutó előfizetők ³⁰

Év	Rádióelőfizetők száma		
	Budapesten	vidéken	Összesen
1938	145 316	273 917	419 233
1948	188 081	287 403	475 484
1953	379 125	700 523	1 079 648
1960	608 635	1 615 106	2 223 741
1966	625 734	1 859 217	2 484 951
1970	632 147	1 898 115	2 530 262
1975	625 195	1 912 165	2 537 360
1975. év az 1938. év %-ában	430,2	696,1	605,2
1970. év az 1960. év %-ában	103,9	117,5	113,8
1975. év az 1970. év %-ában	98,9	100,7	100,3
1000 lakosra jutó előfizetők			
1938	136	34	46
1948	118	38	52
1953	210	89	112
1960	330	198	222
1966	318	224	244
1970	312	228	245
1975	303	225	240

A televízióelőfizetők száma, 1000 lakosra jutó elő-
fizetők ³¹

Év	Televízió-előfizetők száma		
	Budapesten	vidéken	Összesen
1958	12 396	3 642	16 038
1960	63 596	40 062	103 658
1966	320 384	675 894	996 278
1970	459 827	1 308 734	1 768 561
1975	552 532	1 837 841	2 390 373
1975. év az 1960. év %-ában	868,9	4 587,5	2 306,0
1975. év az 1970. év %-ában	120,2	140,2	136,2
1000 lakosra jutó előfizetők			
1958	7	0,4	2
1960	34	5	10
1966	163	81	98
1970	227	157	171
1975	268	216	226

A hatvanas évek vége felé már nyilvánvaló volt, hogy egyrészt a társadalomban végbement változások, valamint a kulturális forradalom eredményei, és a tudományos-technikai forradalom folytán újra kell értékelni az eddigi tevékenység célját, formáit, módszereit.

A helyzet elemzésére az 1970-es Országos Népművelési Konferencián került sor, amely már felvetette a népművelés korezerű értelmezésének kérdését.

A konferencia megállapította:

"A közművelődés az általános tömegpolitikai munka része is. Politikai feladatai nem mások, mint általában a politikai ismereteket terjesztő, a politikai állásfoglalásokat szervező, a politikai célok megvalósításáért harcoló többi intézményé, szervezeté. Eszközei azonban igen sajátosak és gazdagok. Lenin sokszor beszélt arról, hogy az ún. politikai népművelés nem csupán arra való, hogy a kommunizmus ideológiáját és eszméit megismertesse az emberekkel, sokkal inkább arra, hogy segítse a gyakorlatban alkalmazni és alkalmaztatni a kommunizmust.

A közművelődésnek éppen ebben van az ereje. Ez abból következik, hogy társadalmi mozgalom, hogy benne egyesülnek az általános társadalmi célok a helyi viszonyokra való alkalmazással, az irányítottság az öntevékenységgel. A közművelődés a politikát életközelsébe tudja hozni.

A közművelődésben a hazafias és az internacionalista nevelésnek számos olyan formáját találjuk a helytörténeti kutatástól a honismereti mozgalmon, a tájjellegű rendezvényeken át a televíziós vetélkedőkig, amelyek a legelevenebben és a gyakorlatban tudják immár a felnőtt lakosság számára is életté tenni ezeket az eszméket." ³²

A közművelődés konkrét politikai feladata nem egyszerűen a politikai ismeretterjesztés, hanem ennek, valamint sajátos, az emberek öntevékenységre és egyéni érdeklődésére építő közösségi formáinak felhasználása a szocialista demokrácia erősítése érdekében. Éppen a közművelődés alkalmazta formák, a klubok, az ifjúsági körök, a televíziós játékok, a rádiós vetélkedők és az öntevékenységnak - különösen a nem művészeti területen kibontakozó - új formái mutatják, hogy a nép a kultúrában is cselekvően teszi azt, amit a politikában és a gazdaságban, amitől ez a társadalom igazán szocialista. A közművelődés lelke a helyi viszonyok, adottságok figyelembevétele. Ennek a központi irányításban is érvényesülnie kell, öntevékenység pedig nincs nélkül. A közművelődés akkor teljesíti jól politikai feladatait, ha elősegíti a termelőközösségek, falvak és városok aktív, a helyi viszonyoknak javítását segítő politikai tevékenységét. Ettől erősödik a közösség sorsának javításáért élő szellem, a köz szolgálatának vállalása, a nagy közösség: a haza segítése, a szocialista demokrácia. A közművelődés eszményképe nemcsak általában a művelt ember, hanem a műveltségét a köz és önmaga javára felhasználó, alkotó ember. Nem kétséges, hogy a szocialista tartalmú politizálás és aktív tevékenység erősítése érdekében még sokat kell tennünk. A közművelődés politikai funkcióival kapcsolatban felmerült az a kérdés: mit tett és mit kell tennie a közművelődésnek a munkásozrtály műveltségének emeléséért. A párt 1956 után rendszeresen foglalkozott a munkásozrtály általános, köztük kulturális problémáival. Megállapította, hogy - többek között - kulturális területen is sokkal többet kell tenni, mint eddig tettünk. Legnagyobb "fehér foltunk" a parasztság, főleg a tanyavilág gondokozó problémái mellett sokszor el is feledkeztünk a munkásművelődés súlyos fogyatékoságairól.

A közművelődésnek is többet kell tennie azért, hogy a munkáscsapat vezető szerepe a művelődésügyben határozottabban és következetesebben érvényesüljön. A munkások általános és szakmai műveltsége az utóbbi években nagymértékben fejlődött, tények, számok mutatják azonban a súlyos lemaradást. A munkások ízlésvilága gazdagodott, és korszerűsödött, azonban az elmaradottságok itt is ismertek, a szakadás nagy. De nem kétséges, hogy a művelt munkás: szocialista jelkép. A szocialista brigádban munkát, kultúrát és életmódot kommunista módon értő ember: szocialista személység. Ha valahol, akkor éppen a munkások között kellene, hogy számosan legyenek, akiknek a kultúra, a művelődés is dicsőség dolga, és akiket ezért is becsülnék. Az ilyen embereket példaként állítani értelmes feladat. Mindez a közművelődés egyik legfontosabb politikai vonatkozása.

Bizonyos, hogy a termelés és a közművelődés kapcsolata volt a legforrongóbb, ment át a legtöbb változáson az elmúlt években. Ez összefügg a tudományok eredményeinek gyorsuló termelési alkalmazásával, a tudományos-technikai forradalommal, a gazdasági reform következményeivel, főként azonban a szocialista társadalom gazdasági erősödésével.

A munkáscsapat számára a munkahely régebben is a művelődés fontos területe volt. A forradalmi változás itt -természetes szocialista vívmányként - az, hogy ilyen útra lépett a mezőgazdasági lakosság, a parasztság is. A munkahely műveltségfejlesztő szerepe közvetlenül és közvetve mindig nagy volt és egyre növekszik. Növekszik, mert a munka korszerűbb, a munkaeszközök fejlettebbek, az emberektől nagyobb szaktudást és hozzáértést követelnek. Nemcsak a munkaszereket, a munkáért élés, de a szakismeret is feltétele a valóban harmonikus, az egyénnek és a társadalomnak egyaránt hasznát hozó munkának.

Az autóbbi években sajnos csökkent a művelődő ember társadalmi tekintélye és elismertsége. Túl vagyunk azon, hogy kifogásoljuk a jobban végzett munkával szerzett autót, vikendházat, meg az anyagi kultúra számos más, a művelődést is elősegítő eszközét. De mégis: a példakép akire ma sokan felnéznek, inkább a jól kereső, mint a széles műveltségű, mások fejlődését is elősegítő ember. Pedig mindaddig, amíg a művelődés nem számít dicsőség dolgának, az egész társadalomban, messze vagyunk a céltól. Bizonyos, hogy ehhez a művelődés és az egyén anyagi érdekeinek határozottabb összhangját is meg kell teremteni.

Ha igaz az, hogy a közművelődés ilyen közvetlenül össztársadalmi feladatok megoldásának eszköze is, abból következik, hogy a továbbfejlesztés kulcskérdése a közművelődési tevékenység céltudatosságának, társadalmi méretű tervezésének fokozása, hatókörének bővítése, a szocialista forradalom további kibontakoztatása, a szocializmus építése érdekében. A céltudatosabb, tervszerűbb közművelődési tevékenység természetesen ennek minden oldalára, tartalmi, szervezeti, anyagi és személyi oldalára, is vonatkozik. A céltudatos, társadalmilag tervezett munka mindenképp azt követeli meg, hogy a közművelődés minden ága - az úgynevezett hagyományosak éppúgy, mint a legmodernebbek - következetesen és határozottan, az össztársadalmi feladatokkal összhangban, azok megoldása érdekében és egységesen dolgozzon. Ez a szemlélet a szocialista forradalom győzelme óta kialakult, de máig sem tudott általánossá és hatékonnyá válni.

Ez megköveteli a közművelődés társadalmi tervezésének további javítását, a tervezés magasabb szintre emelését. A tervezésnek a közművelődés minden ágát át kell fognia, mert csak ekkor lehet hatékony. A művelődés egyes terü-

letei közül természetesen leginkább tervezhető az oktatás és a tudomány. Bár a közművelés - mint általában a kultúra -, nagyon bonyolult terület, tervezése nemcsak lehetséges, hanem szükséges is. A tervezésnek - mint az másutt is van - a tények többé-kevésbé tudományos felmérésére, a szükségletekkel való egybevetésére, s a lehetőségek számbavételére kell épülnie. Számotvetve mindazzal a bonyolultsággal, ami a művelődésnek ezen a területén is jelentkezik, s ami a céltudatosabb, tervezetesebb tevékenység során sokszor a szemérem, a bürokratizmus veszélyét idézi fel, mégis azt kell mondani, hogy mi sem károsabb itt, mint a valószínű társadalmi mozgalmat - ami a közművelődés alapelve, s amit erősíteni kell - azonosítani a spontaneitással.

A közművelődésnek korszerűnek kell lennie. Ez mindenekelőtt korszerű szemléletben, felfogásban jelentkezik, azonkívül módszerekben, a kibontakoztatásához szükséges feltételek elegendő voltában és sok más dologban. A korszerűség legfőbb jegye azonban - sokszor vita eredménye volt ez - mégiscsak a szocialista tartalom: a szocialista eszmék terjesztése tudománnyal és művészetekkel, a szocialista demokráciával összefüggő és az azt segítő szocialista módszerek és formák terjesztése és erősítése. A szocialista eszmei tartalom, a szocialista jellegű formák mutatják, hogy a nép művelődése szervez része a szocialista társadalom építésének.

A közművelődés "válságáról" - éppúgy, mint annak idején és ma is a pedagógia, az oktatási rendszer válságáról vagy reformjának szükségességéről - szerte a világon viták folynak. A közművelődésben is, mint az oktatásban, elsősorban a szocialista országokban keresik az új tartalmat, az új formákat és módszereket, de a kapitalista országokban is egyre több a vita közművelődés értelmezéséről, tennivalóiról. Emögött nyilván-

valóan nem egyes emberek szubjektív elégedetlensége húzódik meg, hanem valóságos társadalmi-politikai igények.

A magyar közművelődésügy nincs válságban, mert eredményei nagyok, mert a megújulásra irányuló törekvések állandóak.

A következő feladat a közművelődés tudományos bázisának megteremtése, valamint a közművelődési szakemberek képzési és továbbképzési rendszerének finomítása és továbbfejlesztése.

V.

A KULTURÁLIS FORRADALOM, A KÜZMÖVELŐDÉSI
TÖRVÉNY UTÁN

A kulturális forradalmat semmiféle politikai szervezet, sőt egyetlen teoretikus sem irányíthatja, részleteiben. Az olyan kulturális forradalom, amely néhány központilag kidolgozott tézist akarna rákényszeríteni az egyes emberre: karikatúrája a mindennapok, az egyén forradalmának. Ezért olyan nehéz meghatározni a Lenin elgondolta kulturális forradalom politikai tennivalóit. Ezért lehetetlen egyetlen és egységes kampánnyal kulturális forradalmat csinálni. Ennek a nem politikai forradalomnak politikai feltételeit és alapjait a mi országunkban megteremtettnek lehet mondani. Kulturális politikánk az irányítását is türelmesen, túlzásoktól mentesen látja el. Ám gazdasági és politikai konzolidációkkal, fejlődésünkkel együtt jár, hogy spontán tendenciák tudatosabb és hatékonyabb befolyásolásának a feladata megnövekszik. Mit tehetne hát a politika annak érdekében, hogy megkönnyítse az egyes emberek forradalmát? A kulturális forradalom irányításának nem azokról a politikai eszközökről van szó, amelyekkel eddig is éltünk, nevezetesen az életforma-forradalmának anyagi feltételeiről, az iskoláztatásról stb.

Itt most napjainkban megnövekvő feladatokról szükséges szólni, arról, hogy mit kell tennünk most a további tudatosítás, a szocialista eszmeiség, a szocialista tudat fejlesztése érdekében. A kulturális politika centrális feladata lenne olyan szellemi élet kibontakoztatásának elősegítése, amelyben ideológiai és művészeti viták hátsó gondolatoktól és sanda szándékoktól, kicsinységektől, klikkérdekektől mentesen zajolhatnának le, amely szellemi életben a szocialista eszmeiségű közvélemény megizmosodhatna.

Természetesen országos közvéleményre van szükség, a szocializmus ügyének elkötelezettek olyan közvéleményére, amely egyrészt a modern tömegkommunikációs eszközök segítségével, másrészt a pártszervezetek útján a leg szélesebb tömegekhez férhetne hozzá, nem hatalmi szóval, hanem egyszerűen azáltal, hogy megvilágító erejű érveket és szempontokat tud nyújtani az egyes emberek legsajátabb problémáihoz is.

Igy talán el lehetne érni, hogy egyszer a műveletlenség és a műveletlenségből fakadó minden egyoldalúság szégyellnivaló legyen, a holtig tanulás igénye feltámadjon a "legmegállapodottabb" rétegekben is, s a kulturált szórakozás - és pihenésformák mind jobban háttérbe szorítsák a puszta időtöltést. A mindennapoknak ez a forradalma, amely pár mai anyagi lehetőségeink bázisán is lehetséges lenne, de előrehaladása nagyrészt még spontán és ellentmondásos, legnagyobb támaszát és szervezőjét kétségtelenül a szocialista elkötelezettségű művészetben találja meg. Magas színvonalú szocialista művészetben, amely az említett szocialista közvéleménynek is mintegy az esszenciája, csúcsteljesítménye, legjobb kifejezője és leghatékonyabb eszköze egyben.

Pártunk nagy jelentőséget tulajdonít az ideológia, a tudomány, a közoktatás, a kultúra kérdéseinek és mindennapi eredményeinek. Ezt tette a XI. kongresszus is /1975. március 17-22./. A kongresszus megállapította, hogy az utóbbi időben kettős folyamat ment végbe a társadalmi fejlődés ezen fontos szférájában.

A fő irányzat, hogy erősödött és teret hódított a szocialista közszellem, amelynek megnyilvánulásai napjaink konkrét gyakorlata /szocialista brigádmozgalom, kommunista szombatok, társadalmi munkák, a termelő munka nagy eredményei/.

Ezzel együtt jelen vannak még a szocialista gondolkodástól eltérő és nem kívánatos jelenségek. Felmerül az anyagi jóléttel összefüggésben a "hogyan éljünk" kérdése.

A társadalom szocialista jellegének erősítése megköveteli a párt-, állami-, társadalmi szervek munkájának további jobb koordinálását.

Jelentős eredmények vannak a társadalomtudományokban, elsősorban a tekintetben, hogy munkájuk középpontjában napjaink nagy kérdései előtérbe kerültek /A gazdasági építés kérdései, a tudományos-technikai forradalom hazai kibontakozásának lehetőségei/.

Biztató eredmények vannak a közoktatásban, de azt tovább kell fejleszteni, különös tekintettel a világnézet-nevelésre.

A népművelés egész rendszerének arra kell törekednie, hogy jobban hasznosítsuk a már meglévő lehetőségeinket. Öröndöletes, hogy a politika és az alkotó művészetek között jó az öszhang, mind több szocialista, realista mű születik, amely az alkotói szabadság helyes értelmezését reprezentálja.

A kultúra és a valóság:

Ha objektívan akarjuk megítélni a szocialista kultúra valóságos helyzetét, mindig a kulturális és társadalmi egészről, ennek ellentmondásaiból kell kiindulnunk. A gazdasági helyzet alapvető tényező, tehát a kultúra és gazdaság dialektikája abban az értelemben is fennáll, hogy a kultúra mindig a gazdasági feltételek és politikai lehetőségek függvénye. Tehát helyes értéktételezést csak ilyen alapállásból lehet a kultúra egészére.

A szocialista kultúra másik lételeme a termékeny ellentmondásosság, ami lényegét tekintve a társadalom ellentmondásosságából fakad. Helytelen minden olyan kísérlet, amely ezt megkerüli, nem érzékeli, vagy nem akarja érzékelni azt. Természetes, mindig a megoldáson; az ellentmondások megszüntetésén, feloldásán van a lényeg.

A kultúra játékos és derűs, élményszerű elsajátítása szembenáll a bürokratikus tanulással. Csak akkor nem szenvedés, kínlás, ha tudatos és szenvedélyes. Óriási lehetőség napjaink kultúrájában a valóság hű megismerése. Ez összefügg azzal, hogy az emberek érdekeltté váljanak a kultúrában, ezért fontos a gazdaság és a kultúra összhangja.

Látjuk mennyire az elején vagyunk még annak, hogy a szocialista társadalom egészét áthassa a felismerés, a megoldás lehetőségeinek kidolgozása. Mindezekben történelmi felelőssége van a mai embernek, és a kommunista pártoknak, a kommunistáknak.

A kommunisták felelősségéről különösen a kultúra alkotó műhelyeiben kell szólni. Ahol létrejönnek a kulturális alkotások, ahol az egyének - közösségek álmaikat, tenniakarását, törekvéseit a valóságban meglátjuk. E kérdés, sok más - első hallásra talán mellékesnek tűnő - problémákat is felvet.

Ilyen pl. a kulturális forradalom nagy harctere, ahol minden eldől. Győztesek vagy legyőzöttek leszünk-e a harcban? Itt csak egy területről akartok okfejtést végezni, a pártszervezetekben folyó kulturális tevékenységről.

Mint azt a dolgozat előző fejezeteiben látjuk, világos és egyértelmű feladatokat kell elvégezni. Nem kell semmit "kitalálni" csak azt kellene elvégezni, amit a

párt kongresszusain dokumentumaiban megfogalmaz. Véleményem szerint ma a pártalapszervezetek vezetőinek döntő többsége nem érti a kulturális forradalom lényegét, leszűkíti, elbagatelizálja azt. Sematikusan, szürkén fogalmazzák meg egy-egy terület feladatait. A helyzetelemzések csak sztereotípiákban gondolkoznak, nélkülözik a valóságérzékelését.

Nincs komoly és lényeglátó - de ami döntően fontoskonkrét feladat - és nincs is komoly felelősségrevonás. Jellemző még a tunyaság, a felszínes szócseplés, és sokszor még a szavak helyes értelmezésének igénye sincs meg a párt alapszervezetek vezetőinek egy jelentős részében.

A marxista középiskolákat, esti egyetemeket elvégzettek száma valóban tisztos eredmény. De a vezetőknek, az ideológiai harc katonáinak több kell. Először is: egy magas és szilárd általános szintű műveltség. Másodszor marxista meggyőződés, mert csak akkor képes valaki meggyőzően agitálni, ha maga is elhiszi amit mond. Harmadszor kellő tapasztalat, világos és jól kipróbált módszerek.

Továbbá a környezet, az adottságok kellő ismerete, ahová a feladatokat tervezik. Döntő a tervezettség, az eredmények és hibák állandó elemzése, a következtések levonása.

Tűrhetetlen a kampányezettség, fontos viszont a folyamatosság. A továbbhaladás alapvető követelménye az irányító pártszervek részéről történő felelősségrevonás. A pozitív eredmények népszerűsítése, a hibák kijavításában útmutató szerep.

Ha ma csak felületesen is vizsgálat alá vesszük azon tankönyveket, melyekből a párt vezető káderei tanulnak,

első látásra megállapíthatjuk, hogy a pedagógia és a lélektan tudományának még az alapvető téziseit sem tartalmazzák.

Ez nagy hiba, hiszen ezen tudományok alapjainak ismerete nélkül ma nem lehet a politikai munkában létezni.

Nem szabad a két tudományt fetisizálni, de feltétlen igényként támasztani a pártalapszervezetek vezetőivel szemben, hogy ismerjék meg és a gyakorlatban alkalmazzák a tudományok eredményeit, a gyakorlat által igazolt állításait.

Véleményem szerint már ma felmerül annak igénye, hogy ez irányító pártbizottságok mellett, de legalább a megyei oktatási igazgatóságokon létre kell hozni a pedagógiai-lélektani tanszékeket.

A két tudományt szervesen beépíteni a kötelező tananyagba. Kidolgozni azon tematikát, amely kellő elszámoltatása a politikai munka gyakorlatában hasznos lehet minden alapszervezeti vezető számára.

Témajavaslatok:

1. A nevelés fogalma, társadalmi funkciói, eredete, történeti és osztályjellege
2. A pedagógia alapfogalmai
3. A nevelés tudománya
4. A nevelés jelentősége
5. A kommunista nevelés célja, feladatai
6. A nevelés intézményei, módszerei
7. A meggyőzés lélektana
8. Az általános lélektan alapelvei
9. A neveléslélektanról
10. A közösség pszichológiai hatása

Meggyőződésem, hogy ez nagyban segítené a politikai munkát és eredményei rövid időn belül jelentkeznének.

A közművelődésről:

Kulturális forradalmunk egyik jelentős állomása volt, az MSZMP KB 1974. március 19-20. ülése, amely megvitatta, elemezte a közművelődés helyzetét és fejlesztésének feladatait.

Az elfogadott határozat összefoglalja a főbb kérdéseket és jó alapot adott a közművelődés tartalmi tenni-valóinak megoldásához. Hazánkban a közművelődésről átfogó törvény még nem született, csak 1976-ban, az ún. V. törvény.

Az új szocialista társadalom létrehozta a tömegek művelődésének legfontosabb alapintézményeit. Napjainkra ezek az intézmények a közművelődés eszközei, formái sokasodtak, s egyre többoldalúvá váltak.

Minőségi fejlődés ment végbe a közművelődésben. Változott a műveltség tartalma, jellege.

A művelődés fejlesztése a szocialista társadalomban szükségszerű. A napról napra fejlődő igények a magasabb szintű közművelődési tevékenység kialakítását sürgetik.

Fontos szerepe van a közművelődésnek a szocialista demokrácia fejlesztésében, a szocialista hazafiság és internacionalizmus erősítésében.

A Törvény I. fejezete "Általános rendelkezések" cím alatt a törvény célját a közművelődési tevékenység alapelveit és az általános közművelődési feladatokat határozza meg.

II. fejezete "A közművelődési feladatok megvalósítása" cím alatt az állam, a tanácsok, a lakóhelyek és a munkahelyek, a társadalmi szervezetek és az érdekképviselői szervek, továbbá az oktatási-nevelési intézmények és a közművelődést szolgáló intézmények feladatait állapítja meg.

III. fejezete "A közművelődés irányítása és feltételei" cím alatt szabályozza a közművelődés irányítását, személyi és anyagi feltételeinek megteremtését.

IV. fejezete a hatálybalépésről és a végrehajtásra vonatkozó felhatalmazásról rendelkezik.

A közművelődés ügyének előtérbe kerülése, társadalmunkban egy mélyebb és általánosabb törvényeszerűséget juttat kifejezésre.

Az a felismerés tükröződik benne, hogy a szocializmus felépítésének egész történeti folyamata elválaszthatatlan a lenini kulturális forradalomtól.

A közművelődés kategóriája összekapcsolja a kulturális élet különböző oldalait, egységbe foglalja a politika, ideológia, a szakmai és általános műveltséget, ide kapcsolja a szocialista erkölcs, életmód, életforma kultúráját is.

Ezt az összetettebb és a maga sokoldalúságában értelmezett kultúrát tudatosan hozza összefüggésbe azzal a területtel, ahonnan elszármazott: összekapcsolja a társadalmi gyakorlattal. A termeléssel, a közösségi élettel, a közélettel, a szocialista demokratizmussal, az öröklött feltétel-különbségekkel.

Ma már nem csupán népművelésről van szó, hanem a tömegek tudatos, önkéntes, aktív tevékenységéről. A művelődés mint történelmileg újszerű tényező lépett a továbbra is szükséges és fejlesztendő kultúra terjesztés és befogadás mellé. A közművelődés ezen újszerű értelmezésénél nemcsak arról kell beszélnünk, hogy mennyire épül a múltra, hanem mennyire szolgálja a jövőt.

A szabadidő felhasználásának problémájáról:

A szabadidő célszerű és hasznos eltöltésének feltételeit a szabadidő mennyisége, az egyén és a társadalom anyagi, kulturális javai határozzák meg. A felszabadulás mélyreható változásokat hozott az emberek szabadidejének alakulásában, anyagi és kulturális ellátottságában. A jelenlegi helyzet rövid elemzése mégis figyelemreméltó tanulságokkal szolgál.

A szabadidő értelmezése nem egyértelmű. Van aki annak tekinti a munkán kívüli idő egészét, mások csak azt az időt, amit az emberek mindenféle igényesebb elfoglaltságtól mentes, úgynevezett "tétlen" pihenésre fordítanak. A szabadidő valóban bonyolult, sokféle kötött, vagy kötetlen elfoglaltságot magában olvasztó időmennyiség, amely egyre bővül. Szerves egységet alkot a termelő tevékenység, a tanulásra fordított idővel az emberek egyéb szükségletei kielégítésére fordított idejével. Jelentős eltérések vannak a különböző társadalmi rétegek, osztályok szabadidő mennyiségében és felhasználásának módjában is.

Pl. az olvasók aránya az értelmiségnél 87 %, szakmunkásoknál 56 %, a mezőgazdasági dolgozóknál 25 %.

A mozikat átlagban 34 % látogatja, főleg értelmiségiek, és szakmunkások. Komolyzenei koncertekre Budapesten is csak a lakosság 6 %-a jár, természetesen vidéken még rosszabb a helyzet.

Legnagyobb feladat, hogy az emberekben belső igény és szükségletként jelentkezzen a szabadidő eltöltésének aktív módja. Meg kell tanítani a szabadidő eltöltés célszerű formáit, amely nem az élet üres és céltalan óráinak leélését, hanem egy reális cél megvalósítását jelenti. Fel kell kelteni az egyén és a közösségek érdeklődését a lehetőségek iránt. Nagy szerep és felelősség hárul az ügyben a társadalom legkiseb-

sebb közösségére, a családra. De fontos szerepe van a munkahelynek, a társadalmi és tömegszervezeteknek és természetesen a kulturális intézmények egész rendszerének. Döntőnek tartom ez ügyben a vezetők, és kiemelten a kommunisták példamutatását. Lenin mondta: a személyes példamutatás a legjobb agitáció.

Szociológusok, népművelők, pedagógusok és társadalmi élet egyéb funkcionáriusainak feladata időről időre mérni e fontos jelentőségű kérdés mutatóit. Kezdeményezni kell, ötleteket adni, hogy a sokoldalúan képzett, boldog emberek sokasága éljen a mai magyar társadalomban, a céltalan, nihilista emberek helyett.

VI.

A KULTURÁLIS FORRADALOM ÉS AZ IFJUSÁG

Az ifjúság a társadalom szerves része. A társadalmi változásokra mindig igen érzékenyen reagál, élettapasztalatainak kevés volta, a kellő politikai tájékozottság hiánya, vagy a politikával egészében egyetértő véleménye miatt. Reagálása tehát sokféle lehet. Alapvető társadalmi és politikai érdek, hogy az ifjúság felkészült legyen a változások befogadására. Felkészültségének elvi és gyakorlati alapját Leninnek "Az ifjúsági szövetségek feladatai" c. beszéde képezi, melyet 1920. október 2-án mondott el az Oroszországi KISZ III. Üsszoroszági kongresszusán.

"... az ifjúság feladatai általában a kommunista ifjúsági szövetségeknek és mindenféle más ifjúsági szervezeteknek feladatait különösképpen egyetlen szóval lehet kifejezni: a feladat - tanulni." ³³

"... a kommunizmust tanulni nem más, mint elsajátítani a tudásnak azt az összességét, amely a kommunista tan-könyvekben, brossurákban és művekben ki van fejtve." ³⁴

Az alábbiakban rövid áttekintést adok a magyar kommunista ifjúsági mozgalom történetéből. Arról, milyen módon készült fel a kulturális forradalom feladatainak reá háruló megoldására.

A magyar szocialista ifjúsági mozgalom gyökerei a múlt század utolsó éveiben nyúlnak vissza. A kiegyezés utáni Magyarországon kibontakozó munkásmozgalom törekvései hatással voltak a dolgozó fiatalokra is. A tizennégy éven aluliaknak tíz, a tizennégy éven felülieknek tizenkét óra volt a napi munkaideje. Törvényes volt a

testi fenytés, s a szökött tanoncot csendőr-rendőr vitte vissza a mesterhez. A fiatal dolgozók is több jogra, szabadságra vágytak, s hogy céljaikat elérjék, szervezkedni próbáltak. 1899-ben megjelent az első honi szocialista ifjúsági lap, az Előre, később Munkásifjúság lett a neve, majd 1904-ben napvilágot látott az ifjú szocialista lap, az Ifjúmunkás. 1907-ben jött létre az első munkásifjúsági szervezet a Magyarországi Ifjúmunkások Szabadszervezete, melynek tagságát az Ifjúmunkások előfizető tábora képezte.

Felemás volt ekkor a magyar ifjúsági mozgalom helyzete. Igazi forradalmi párt, kommunista párt még nem volt Magyarországon, így hát természetesen a Magyarországi Szociáldemokrata Párté volt a meghatározó szerep a munkásmozgalomban. De ugyanez a párt, amely bábáskodott a proletár ifjúsági mozgalom megszületésénél, egyszer csak fékezni kezdte ezt a mozgalmat. Elvileg egyetértettek például a tanoncok szervezésével, de kijelentették: "A tanoncokkal és azok szervezeteivel nem akarunk politikát csinálni." Mintha a tanoncszervezetek valamiféle önképzőkörök lettek volna! A fiatalokat a szociáldemokrata párton belüli baloldali ellenzék segítette, s hogy nem is eredménytelenül, annak csakhamar egyértelmű jelei mutatkoztak.

1910-ben a szövetség vezetésével több tízezer nyomorgó fővárosi tanonc sztrájkolt és tüntetett. 1912. május 23-án a magyar munkásmozgalomnak ezen a nevezetes napján pedig a hatalmas tüntetésen és a barrikádharcokban ott voltak az ifjúsági szövetség tagjai és a velük együttérző fiatalok is.

A mozgalom fellendülése közben kirobbant az első világháború. Az ifjúsági szövetség, a jobboldali szociáldemokraták befolyása alá került, lendülete megtört, fokozatosan csökkent a taglétszáma. A megújulás csak

akkor kezdődött, amikor a háború borzalmai egyre nagyobb számban döbbsentették rá a fiatalokat az igazságra, s a kiábrándultság, a csalódottság legnagyobb zűrzavarában megérkeztek az első hírek az oroszországi forradalmi megmozdulásokról. 1917-ben valamennyi jelentősebb fővárosi üzemben és a nyomdákban tanoncztrájk robbant ki. Az elsősorban bérkövetelésekért folytatott harc meghozta az ifjúsági szövetség megújulását is. Egyre több fiatal találta meg a szövetséghez vezető utat, s 1917 végén már 18 csoportban 3510 tagot számoltak, ami akkor igen jelentős volt.

A szervezett ifjómunkások kapcsolatot találtak a haladó gondolkodású egyetemista fiatalokkal is, elsősorban a baloldali egyetemisták szervezetének, a Galilei-körnek háborúellenes csoportjával. Az ifjómunkások és az egyetemisták közös röpirataikat gyakran Forradalmi Szocialisták néven jelentették meg. A galileisták igen élénk tevékenységet fejtettek ki. Vezetőjük a kor híres marxista tudósa, Szabó Ervin volt. Gyűléseket tartottak, forradalmi röpiratokat gyártottak és terjesztettek az ifjómunkásokkal együttműködve. 1918-ban a rendőrség felfedezte a röpiratgyártás központját és több galileistát letartóztatott, élükön Duczynska Ilonával. A letartóztatottak helyére a Korvin Ottó vezette csoport lépett. A csoportnak tagja volt Lékai János is, a kommunista ifjúsági mozgalom, későbbi kimagasló egyénisége és vezetője.

1918. október 30-ról 31-re virradó éjszakai fordulópont volt a magyar munkásmozgalom, s egyben a szocialista ifjúsági mozgalom életében is. Győzött az őszi rózsás forradalom és november 24-én megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja. Az új forradalmi párt - megszületésének első percétől kezdve - nagy jelentőséget tulajdonított a fiatalok osztályharcos nevelésének és a munkásmozgalomba történő bevonásának. A párt alakulásával

ezinté egyidőben jött létre a kommunista ifjúsági aktiva, amely a szociáldemokrata ifjúsági mozgalom vezetőivel karöltve megvetette az ifjúmunkás szövetség alapjait. 1918. november 30-án megalakult az Ifjúmunkások Országos Szövetsége. Kezdetben még érződött soraiban a szociáldemokrata reformista befolyás, de a Központi Vezetőség 1918. decemberében tartott ülésén határozottan szakított ezzel és kimondottan forradalmi ifjúsági szövetség megalkotását tartotta szükségesnek. Így azületett meg a KISZ elődje 1918. december 30-án, a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége /KIMSZ/, amely a KMP eszmei vezetését elfogadva csatlakozott a kommunisták pártjához. A szociáldemokraták ekkor létrehozták ugyan saját reformista ifjúsági szervezetüket, a Szocialista Ifjúmunkások Országos Szövetségét, de ez sem tudta megakadályozni, hogy a kommunista fiatalok sorai egyre erősödjének, s pezsgő élet, tevékenység bontakozzon ki. 1919. január 7-én 5 ezer példányban megjelent az első magyar kommunista ifjúsági lap: az Ifjú Proletár, amely ettől kezdve egészen 1934-ig szolgáltatta a forradalmi ifjúság ügyét. Az Ifjú Proletár is részese volt az 1919. január 13-i általános tanoncsztrájk megszervezésének. Tízezernyi tanonc vonult fel Budapest utcáin, követelve az 1884. évi gyalázatos tanonctörvény eltörlését, a nappali tanoncottatást, a több jogot és szabadságot.

1919-ben már 20 ezer tagja volt a KIMSZ-nek, pedig a burzsoá-demokratikus kormány üldözte, letartóztatta és brutálisan bántalmazta tagjait. Amikor a kommunisták hozzáláttak a fegyveres felkelés előkészítéséhez, az ifjú kommunisták azonnal csatasorba álltak. A felkelésre nem került sor, mert a burzsoá demokratikus koalíció felbomlott, s az MSZDP sem tudta magára vállalni a kormányzás felelősségét. Az országot csakis az

KMP programja alapján egységre lépő munkásozstály menthette meg. 1919. március 21-én a két munkáspárt egyesült, a proletariátus kezébe vette a hatalmat, megalakult a Magyar Tanácsköztársaság.

A két munkáspárt fuziója után, március 21-én egyesült a két ifjúsági szövetség is. Április 6-án az új szervezet a Kommunista Ifjómunkások Magyarországi Szövetsége /KIMSZ/ nevet vette fel. Központi lapja az Ifjú Proletár maradt. Taglétszáma 120 ezerre növekedett, s az ifjómunkások mellett jelentős számú diák is volt már soraiban. A KIMSZ elévülhetetlen érdeme, hogy elsőként írta hazánkban jelszóként zászlajára a munkás- és parasztifjúság szövetségének megteremtését. Nem a KIMSZ-en, a történelmi helyzeten múlt, hogy nem sikerült befolyását a parasztifjúságra is kiterjeszteni.

A KIMSZ hatalmas tevékenységet fejtett ki a Tanácsköztársaság idején a dolgozó és tanuló ifjúság érdekében. Legkiemelkedőbb eredményei ennek a következők:

- maximálták a tanoncok munkaidejét, heti 43 órában;
- ösztöndíjban részesítették a rászoruló egyetemi, főiskolai hallgatókat;
- létrehozták a menzák, a diákkotthonok hálózatát;
- felemelték a parasztfiatalok napszámdíját;
- kiterjesztették rájuk is a betegségi és baleseti biztosítást;
- a fiatalok 18 éves koruktól választók és választ-hatók lettek.

Az ifjúság eszmei-politikai nevelésében nagy szerepe volt az Ifjú Proletárnak. Ismertetette a párt politikáját, mozgósított annak végrehajtására. Igyekezett a proletár nemzetköziség eszellemben megértetni a fiatalokkal, hogy mennyire fontos az egész világ proletarifjúságának összefogása. A KIMSZ felvette a kapcsó-

latot a Lenini Komoszomollal és a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának megbízásából hozzákezdett az ifjú kommunisták nemzetközi szervezete alapító kongresszusának előkészítéséhez. Ezt azonban megakadályozta a Tanácsköztársaság leverése.

Májusban megkezdődött a külföldi katonai intervenció a munkás-paraszt állam ellen. A fiatalok tömegesen jelentkeztek a harcra. A háterszágban is keményen szembeálltak az ellenforradalmárok aknamunkájával, a zendülőkkel. Kiemelkedő szerepet játszottak a június 24-én Budapesten kirobbant ellenforradalmi puccs leverésében is. Olyan nagyszerű ifjú forradalmárok vezették a fiatalok harcát, mint Korvin Ottó, Sella Imre. Ilyen nehéz körülmények között 1919. május 20-án az Újvárosháza Váci utcai épületében ült össze a KIMSZ első kongresszusa. Marxista-leninista szellemű elvi és akcióprogramot fogadtak el, amely kimondta, hogy a KIMSZ a párt ifjúsági szervezete. A szervezeti szabályzat a szövetség működésének alapelveként a demokratikus centralizmust jelölte meg.

A külföldi katonai segítséggel hatalomra jutott ellenforradalmi rendszer kiméretlenül támadt rá a Tanácsköztársaság vívmányaira, és üldözte azokat, akik létrehozták. A vészbíróságok gyorsított eljárásain gyilkolták halomra, vetették börtönbe és kínozták halálra a Tanácsköztársaság híveit. Így ölték meg Krammer Sándort, a KIMSZ alapító tagját is. A tanoncokra, ifjúnunkásokra ismét súlyos napok virradtak. A diákok közül a "megbízhatatlanokat" eltávolították az iskolákból, az egyetemokről.

A fasizta jellegű államhatalom - az első ilyen uralkodó rendszer Európában - az ifjúság átnevelése, megnyerése céljából létrehozta a leventeintézményt, amely azonban nem tudott népszerűvé válni a fiatalok körében. Nem

segített ezen a brutális rendőri, csendőri beavatkozás, az ezerszámsra kiszabott pénzbírság sem. A szocialista ifjúsági mozgalom azonban nem tudta kihasználni a fiataloknak ezt az új renddel szembeni spon-tán ellenállását. A Tanácsköztársaság leverése után az egységes munkáspárt szétbomlott. A kommunisták illegalitásba kényszerültek, a szociáldemokraták legalitáshoz jutottak, őt megtartották parlamenti képviselőiket is. A szociáldemokraták létrehozták a szak-szervezeti tanonccsoportokat, s ezek irányító szervét, az Ifjómunkások Országos Bizottságát. Újból megjelentették az Ifjómunkást is.

A kommunista fiatalok az illegalitás körülményeik között is hozzákezdtek a szervezkedéshez. Igyekeztek kihasználni minden legális lehetőséget, pl. a szociáldemokrata ifjúsági szervezetek adta kereteket is, s a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének második évfordulóján Értesítő címen megjelent az első, sokszorosító gépen készült illegális lapjuk is. Emellett a kommunista fiatalok segítettek büjtatni a Tanácsköztársaság ideje alatt vezető szerepet betöltő forradalmárokat, közreműködtek illegális bázisok létrehozásában, s elsőként vették fel a kapcsolatot a bécsi forradalmi központtal. Lékai Jánossal az élen a bécsi központ megkezdte a KIMSZ újjászervezését.

A KIMSZ újjászervezése hallatlan nehéz körülmények között, sok-sok áldozat útján ment végbe. A rendőrség gyakran lecsapott az ifjómunkás - ifjúkommunista csoportokra, amelyeknek tagjai nem ismerték eléggé a konspirációs munka szabályait, s 10-15 évi fegyházbüntetéssel sújtotta az elfogottakat. A KIMSZ azonban még így fejlődött, napról napra erősebb lett, s 1919. novemberében Berlinben a Kommunista Internacionálé megalakulásánál ott volt a KIMSZ képviselője, Lékai János is.

1922. augusztusában megjelent az illegális Ifjú Proletár első száma, s 1922. szeptember 16-án a városligeti tavon - csónakázás ürügye alatt - tartotta alakuló ülését a KIMSZ Központi Bizottsága. Néhány nappal később a rendőrség letartóztatta a vezetőket, akiket a Horthy-rendszer bírósága összesen 150 év börtön- és fegyházbüntetéssel sújtott.

A fejlődés egy időre megakadt, de 1923 nyarán egy 3 tagú vezetőtestület ismét megkezdte a szervező munkát.

Ennek újabb nagy lendületet adott az a tény, hogy 1925. április 14-én a kommunisták és a baloldali szociáldemokraták létrehozták a legálisan működő Magyarországi Szocialista Munkáspártot. A pártsejtek mellett - az üldözések ellenére - egymás után jöttek létre az ifjúmunkás csoportok. S bár 1925. szeptemberében több vezetőt - köztük ifjúmunkásokat is - letartóztattak, a munka a nehéz körülmények között is tovább folyt. Megkezdődött a rendszeres politikai oktatás, röplapok ezreit terjesztették, hozzáláttek az üzemi, tanonciskolai csoportok szervezéséhez.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők könyörtelenül szembeeszálltak a legális ifjúmunkás mozgalmat fölrázni akaró KIMSZ-tagokkal és saját céljaik érdekében létrehozták az Országos Ifjúsági Bizottságot. Céljukat azonban nem érték el, mert az OIB csoportjai a kommunista és szociáldemokrata fiatalok testvéri egységének megvalósulásával fórumai lettek a fasizmus elleni harcnak.

Az 1929-30-as gazdasági világválság nem kerülte el Magyarországot sem. A súlyos helyzetben éleződtek az osztályellentétek, s a gazdasági és politikai harcok

élére a kommunisták álltak, a KIMSZ tagjai természetesen mindenütt ott voltak a harcban, hiszen a válság az ifjómunkásokat különösen súlyosan érintette: az iparban dolgozó munkanélküliek 42 %-a ifjómunkás volt.

A KIMSZ 1929. decemberében tartott kétnapos konferenciája nagy lendületet adott a szervező munkának. Egy-más után alakultak az új üzemi sejtek, s 1930. januárjában levante-ellenes akciót kezdeményeztek, a levante-mozgalom bojkotjára 10 ezer röpcédulát osztottak szét, s még a levanteszervezetben is terjesztették felhívásukat.

Az Ifjú Proletár is rendszeresen megjelent, általában havonta egyszer. Érett a helyzet egy új kongresszus megtartására. 1930 tavaszán a KMP II. kongresszusa meghatározta a KIMSZ fő feladatait, ezért most már csak a fasiszta terroruralom által kialakított helyzet jelentett akadályt. Magyarországon lehetetlen volt a KIMSZ kongresszusának összehívása.

A Kommunista Ifjúsági Internacionálé a magyar ifjúkommunisták segítségére sietett, és az Osztrák Köztársaság területén megteremtette a tanácskozáshoz szükséges feltételeket. Hosszas előkészületek után egy július elseji napon a küldöttek titokban átlépték a határt, s a Stájer Alpokban, egy kisváros vendéglőjének padlásán összeült a 13 szervezeti és 4 tanácskozási jogú küldött. A II. kongresszus kimondta, hogy a KIMSZ forradalmi hűséggel áll a párt mögött, és teljes erővel támogatja a II. pártkongresszus határozatainak megvalósítását.

A mozgalmi munkát átmenetileg megakasztotta, hogy 1932 nyarán ismét súlyos csapás érte a magyar forradalmi proletariátust, letartóztatták a párt vezetőinek egész sorát. Sallai Imrét és Fürst Sándort a Horthy-bíróság halálra ítélte és kivégeztette. Kilián György-

nek, a KIMSZ titkárának életét a mélyeséges felháborodás és tiltakozás mentette meg, őt börtönbüntetésre ítélték.

A fasizmus németországi uralomra jutása erőteljesen aktivizálta szélső jobboldali mozgalmat Európában, és az egész világon. 1935-ben Moszkvában a Komintern VII. kongresszusán Dimitrov, a nagyszerű bolgár forradalmár fejtette ki a fasizmus lényegét, és az ellene való harc kérdéseit. A kongresszuson rámutatott, hogy a fasizmus főleg az ifjúság sorából toborozza rohamosztageit. A Kommunista Ifjúságak Internacionálé ezért úgy határozott, hogy egyesíti a két munkáspárt ifjúsági szövetségeit a fasizmus elleni harcban. Ezt azonban a jobboldali szociáldemokrata vezetők sknamunkája nehezítette. Így volt ez Magyarországon is.

A fiataloknak azonban szimpatikus volt az egység gondolata, s megkezdődött az alapszervezetek egyesülése. Közös akcióra is hamarosan sor került. 1934-ben az I. világháború kitörésének évfordulóján békegyűlést szerveztek a fővárosban. Szeptemberben a Tompa utcai nyilaskeresztes központ előtt tüntettek. Néhány nappal később tömeges letartóztatásra került sor, többek között elfogták Ságvári Endrét is. A fiatalok azonban töretlenül folytatták harcukat. Amikor a fasiszta erők rárontottak a Spanyol Köztársaságra, az idősebbek mellett sok ifjúkommunista is önként indult a spanyol nép megmentésére.

1940 tavaszán a fasizmus előretörése, a Lengyelország elleni orvtámadás a hazai jobboldalt is támadásra serkentette. Tömegesen tartóztatták le a kommunistákat és más baloldaliakat. Rendőrkézsre került Kulich Gyula, az OIB titkára is. A mozgalom egy időre ismét megbénult, s csak 1941 elején kezdett ismét aktivizálódni, amikor újjászerveződött a KMP Központi Bizottsága.

A Horthy-rendezér újabb letartóztatási hullámmal reagált az eseményekre. Börtönbe vetették és meggyilkolták Rózsa Ferencet, Schönherz Zoltánt. Mások kénytelenek voltak illegalitásba vonulni. Az újjászervezésre 1942 végén került sor. A háromtagú illegális vezetőség élén Ságvári Endre állt. Az ifjómunkás mozgalom egységének megteremtésében kiemelkedő jelentőségű esemény volt az 1943 augusztusában Balatonszázrezón lezajlott ifjúsági konferencia. Az elképzelések megvalósítását azonban megakasztotta történelmünk egyik legtragikusabb napja, 1944. március 19-e. A fasiszta német csapatok megszállták hazánkat.

A háború és a minden szenvedést, aljasságot és értelmetlenséget betetőző német megszállás idején kommunizmusnak lenni és cselekedni, csaknem egyenlő volt a halállal. Minden eddiginél aljassabb eszközöket használtak fel a kommunisták üldözésére. Ságvári is a kommunisták nagy többségével együtt illegalitásban dolgozott. Nevét ismerték és jegyezték, mégis 1942-ben teljesen nyomát vesztette a rendőrség. 2 évig harcolt meg-megújuló szellemével, amikor 1944. július 27-én a csendőrnnyomozók - igaz, árulással - de nyomára akadtak és megölték.

A fiatalok akciócsoportokat hoztak létre, s ahol tudták támadták és pusztították a fasiszta megszállókat és hazai csatlósait, a nyilasokat. Amikor a szovjet hadsereg megkezdte hazánk felszabadítását, a fasiszták elleni fegyveres harc új erőre kapott. Sorra alakultak a fővárosban és vidéken a partizánbrigádok. Igen sok ifjúkommunista és más haladó, baloldali fiatal áldozta életét ebben a harcban.

A felszabadított területeken azonnal megkezdődött a Kommunista Ifjúsági Szövetség legális szervezeteinek létrehozása. A magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja megfelelt a forradalmi ifjúsági rétegek elképzeléseinek, ezért a KISZ segítette, támogatta annak megvalósítását. Mozgósította a fiatalokat az ország teljes felszabadításában való részvételre, a helyreállítási munkák végzésére.

A Magyar Kommunista Párt a Függetlenségi Frontban résztvevő pártoknak egységes, erős, demokratikus ifjúsági szervezet létrehozását javasolta. Olyan ifjúsági szervezetét, amely alkalmas az ifjúság demokratikus szellemű átnevelésére, s mozgósítani tud az újjáépítés feladataira. Így jött létre 1944 decemberében a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, a MADISZ.

A belső reakció az ifjúság egységének megbontására törekedett. Egymás után hozták létre a felszabadulás előtti reakciós ifjúsági szervezeteket, egyesületeket. Ezek különösen a politikailag tájékozatlan, vallásos nevelésű városi és falusi fiatalok között rendelkeztek erős befolyással.

Az egyetemi ifjúság - a MADISZ javaslatára - 1945 augusztusában szintén létrehozta önálló szervezetét, a Magyar Egyetemista és Főiskolai Egyesületek Szövetségét /MEFESZ/.

1946-ban alakult meg a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, az 1945 után létrehozott népi kollégiumok központi szervezete.

A különböző pártok és rétegek ifjúsági szervezeteinek megalakulása után is a MADISZ maradt a legerősebb ifjúsági szervezet. 1945 augusztusában szervezetei már minden városban, községben megalakultak, s 250.000 tagot számláltak.

A MADISZ önálló, demokratikus, az MKP-val együtt dolgozó szervezet volt. Központi vezettségében elsősorban kommunista ifjúsági vezetők kaptak helyet. Tagságához a legkülönbözőbb osztályhelyzetű és politikai nézetű fiatalok tömegei tartoztak, programja a demokratikus célkitűzések megvalósítására mozgósított. Következésképpen harcolt az egységes ifjúsági szövetség megteremtéséért.

1946 márciusában megalakult a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa. Feladata az akcióbizottságban résztvevő ifjúsági szervezetek tömörítése volt.

A MIOT a demokratikus ifjúsági szervezetek akció- és munkaközösségeként kezdte működését, de hamarosan a demokratikus ifjúsági szervezetek csúcsszerve lett. Tevékenységének fejlesztése mellett a baloldali ifjúsági szervezetek nagy gondot fordítottak saját soraik erősítésére is. A MADISZ II. kongresszusa 1946 októberében "Egységes magyar ifjúsággal a népi demokráciáért" jelszóval indult harcba az ifjúsági mozgalom egységének megteremtéséért.

Az egységtörekvések kezdtek beérni. A demokratikus ifjúsági szervezetek aktívan hozzájárultak a demokratikus átalakuláshoz, a helyreállításhoz. A gazdasági élet vérkeringésének megindításához egyre több fiatalt vonzottak soraikba.

Az MKP 1947-es választási győzelme megteremtette a politikai feltételeket az egységes ifjúsági szervezet létrehozására is. Először az egységes rétegszervezetek jöttek létre, majd ezek munkájának irányítására és koordinálására 1948. március 22-én megalakult a Magyar Ifjúsági Népi Szövetsége, a MINSZ. Ezzel megvalósult a Magyar Ifjúság rétegszervezetekre épülő demokratikus egysége, mely kiindulópontját jelentette az

egységes ifjúsági szervezet megalakulásának. 1949-ben a magyar fiataloknak jutott az a megtisztelő feladat, hogy előkészítsék a II. Világifjúsági Találkozót. A 84 országból érkező közel 10 ezer fiatal lelkesen üdvözölte a magyar főváros közönségét.

A szocialista átalakulás kedvezően hatott, lendületet kapott az ifjúsági mozgalom is. 1950-ben az egységes munkaspárt, az MDP Központi Vezetősége levélben fordult az alapszervezetekhez, segítsék előkészíteni az egységes ifjúsági szervezetet, a Dolgozó Ifjúsági Szövetség kongresszusát.

A DISZ alakuló kongresszusát 1950. június 17-18-án tartották. Az új szervezet létszáma ekkor meghaladta a félmilliót. A számbeli erőnél is fontosabb volt azonban, hogy ideológiailag egységes alapon álló ifjúsági szervezet született, amely a párt vezetésével, a párt ideológiájának és programjának megfelelően végezte munkáját.

A párt az úttörőszövetség vezetését is a DISZ-re bízta, s így az ifjúsági szervezet ideológiai nevelőmunkája kiterjedt az egymillió általános iskolást tömörítő úttörőmozgalomra is.

A DISZ hatástendős tevékenységével jelentős eredményeket ért el az ifjúsági mozgalomban. A fiatalok élen jártak - különösen a gazdasági építőmunkában - a szocializmus építésében. Százezrek kapcsolódtak be és vettek részt a különböző mozgalmakban, a brigádok, őrzérek, védnökségek munkájában bizonyítva a lelkes tenniakarást.

Tízezrek vettek részt nehéz körülmények között az új nagy beruházások, az inotai Erőmű, Dunaújváros, Komló, Kazincbarcika felépítésében. A DISZ munkájának fontos részét képezte a fiatalok ideológiai nevelése. Megszervezte a politikai oktatást és sokat tett azért is, hogy az iskolák

életében nagyobb hangsúlyt kapjon az ideológiai munka, a marxizmus-leninizmus-mesz-méjének elsajátítása.

1956 tavaszától az ifjúsági szövetség tevékenységének bírálata a szocialista ellenes erők egyik fő módszerévé vált. A támadások mögött tulajdonképpen a párt és az egész szocializmus gyengítésére, aláásására való törekvés húzódott meg.

Az erőtlenség, a revizionisták fellépésével megbomlasztott pártvezetés nem tudott segítséget nyújtani a DISZ-nek, mert nem tudott választ adni az emberek, köztük az ifjúság problémáira sem, s nem tudott kellő eréllyel fellépni a szocialistaellenes erők ellen. A Petőfi-kört, amelyet a DISZ ifjúsági vitaforumnak hozott létre fokozatosan nyílt, ellenforradalmi fórummá változtatták.

Az álhazafias jelezavakkal, szociális demagógiával félrevezetett fiatalok jelentős tömegei, ha akaratlanul is, de egyre inkább egységfrontba kerültek a szocialista ellenes erőkkel. Október 16-án Szegeden megkezdődött a DISZ felbomlasztása, és ismét létrehozták a MEFESZ-t.

Az október 23-1 budapesti tüntetés világossá tette, hogy a félrevezetett ifjúság az ellenforradalmi lázadók szövetségesevé válhat, de sem a párt, sem az ifjúsági szövetség nem tudta ezt már időben megakadályozni. A párt egyre eredménytelenebbül kísérletezett az ellenforradalmi lázadás megakadályozásával, a DISZ pedig már az első percekben szerteszét hullott.

A fiatalok többsége nem vett részt a fegyveres harcokban, az ellenforradalmi terrorcselekményekben. A nemzetőrségnek kikiáltott fegyveres testületbe legtöbbjük a rendcsinálás érdekében lépett be.

Az ifjúság legjobbjai azonban szembeszegültek az ellenforradalmi áradattal, fegyverrel a kézben védtek a szocializmus vívmányait. Közülük többen életüket is áldozták ebben a harcban.

Az ellenforradalom leverése után a Magyar Szocialista Munkáspárt a sok feladat között ez egyik legfontosabbnak jelölte meg az ifjúság megnyerését. Az ellenforradalmi erők a fegyveres vereség után az ideológiai frontján igyekeztek minél több zavart okozni. Igyekeztek beférkőzni az újonnan megalakult ifjúsági szervezetekbe, amelyek tevékenységében igen sok volt az ellentmondás. A dogmatikusság és a revizionizmus egyaránt jelentkezett, s a fiatalok jelentős része még nem ismerte fel az októberi események ellenforradalmi jellegét. Hamarosan világossá vált, hogy a problémákat csak egy olyan ifjúsági szervezet tudja megoldani, amelynek kommunista jellegéhez egy pillanatig sem fér kétség! Már 1957 elején sorra alakultak az országban a kommunista ifjúsági szervezetek. Az volt tehát a feladat, hogy a párt összefogja ezeket a helyi kezdeményezéseket, irányt mutasson nekik. Az 1957. március 16-án elfogadott, az ifjúság "neveléséről" és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakulásáról szóló dokumentum kimondta, hogy a KISZ, mint a párt ifjúsági tömegszervezete - a párt közvetlen vezetésével és irányításával végzi munkáját. A párthatározat megjelenése új lendületet adott a szervezeti fejlődésnek, s 1957. március 21-én került sor a KISZ ünnepélyes zászlóbontására, s országsezerte megalakultak az alapszervezetek.

A legfőbb feladatok ezekben az első hónapokban a politikai konszolidáció volt, de a fiatalok bekapcsolódtak az ellenforradalom által okozott gazdasági károk pótlásába is. Felújították az ifjúsági termelési mozgá-

makat, a bányák ifjúsági brigádjai voltak az elsők, akik versenyre keltek, hogy elegendő eszenet biztosítsanak az országnak.

Amikor 1957. október 25-27. között összeült a KISZ I. országos értekezlete, az ifjúsági szövetségnek már több mint 6000 alapszervezete és 170 ezer tagja volt. Az országos értekezlet megválasztotta a KISZ vezető szerveit, s a szövetség programját két jelszóban foglalta össze: "Hűség a néphez, hűség a párthoz!", "Együtt az ifjúság tömegeivel a szocialista Magyarországiért!".

A KISZ az első években az eszmei politikai nevelőmunkára, a szocializmus alapjainak lerakását szolgáló feladatok segítésére összpontosította erejét. Megszervezte a politikai oktatás különböző formáit, amelyekben a fiatalok tízezrei ismerkedtek a marxizmus-leninizmus ideológiai alapjaival. A szocializmus építését 10 ezer ifjúsági brigád segítette. Megkezdődött az ifjúsági munkaverseny-mozgalom alapjainak lerakása a mezőgazdaságban is.

A KISZ életében új szakasz kezdetét jelentette a szövetség I. kongresszusa, mely 1960. december 16-18-án ülésezett a fővárosban. A kongresszus meghirdette az "Ifjúság a szocializmusért" mozgalmat, amely egységes szervezeti keretbe foglalta a KISZ tevékenységét. A mozgalom négy feladatot állított a fiatalok elé: vegyenek részt a szocializmus építésében, tanuljanak, állandóan gyarapítsák műveltségüket, végezzenek színvonalas kulturális tevékenységet, rendszeresen eddzék testüket, sportoljanak. Az IMSZ és a KISZ fontos nevelő eszköze volt öt esztendőn keresztül. Ebben az időszakban alakult ki a nagy létesítmények fölötti védnökségvállalás rendezere - emlékezetes ezek közül a Dunai Cement- és Műszaki feletti védnökség, a diákok nyári építőtáborozása, a takarékosági mozgalom, a

tanulási mozgalom. A KISZ szervezetiileg is sokat erősödött. 1964 decemberében már 22 ezer alapszervezetben 800 000 KISZ-tagot tartottak nyilván.

1964 decemberében került sor a KISZ VI. kongresszusára. /A KIMSZ és a DISZ kongresszusait is figyelembe véve, a kommunista ifjúsági mozgalom folyamatosságát is példázva ezt a kongresszust a fiatalok VI. kongresszusának tekintették./ A szövetség legfelsőbb fóruma a szocializmus teljes felépítésének és az ifjúság szocialista tudatának fejlesztése érdekében akcióprogramot fogadott el. Ennek alapján az alapszervezetek is kidolgozták a maguk akcióprogramját - a helyi sajátosságoknak megfelelően.

Az időszak legjellemzőbb vonása a fiatalok politikai aktivitásának a növekedése volt. Az egyik legjelentősebb politikai akció a "Vádoljuk az imperializmust!" mozgalom volt, amelynek központi gondolata a hős vietnami néppel való szolidaritás lett. A politikai aktivitás fokozódását jelentette az a kezdeményezés is, amelynek alapján a magyar nép történelmének nagy tavaszi évfordulóit - március 15-ét, március 21-ét és április 4-ét - az ifjúság a Forradalmi Ifjúsági Napokkal köszöntötte és köszönti.

A KISZ VII. kongresszusán 1967. június 29.- július 1. között ülésezett. A kongresszus fő jelszava - "A szocializmus teljes felépítése az ifjúság érdeke és hazafias kötelessége!" - lényegében kifejezte, hogy a fiatalok legfőbb feladata a következő években is a szocializmus teljes felépítésének odaadó támogatása. A KISZ ezekben az években egyre nagyobb gondot fordított - a szocializmus építésére való mozgósítás, a szocialista tudat növelése mellett - az ifjúság igényeinek fokozott kielégítésére is. Ezt fejezték ki a klubmozgalmak is, amelyek az egész társadalom ilyen irányú törekvéseit is szolgálják.

A magyar ifjúság életének kiemelkedő jelentőségű állomása volt az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18-19-i ülése, amelynek napirendjén a párt ifjúságpolitikájával összefüggő kérdések szerepeltek. A Központi Bizottság állásfoglalása elemezte az ifjúság helyzetét a társadalomban, összegezte a KISZ fejlődésének és tevékenységének tapasztalatait, értékelte a pártszervezeteknek és a különböző állami és társadalmi szervezeteknek az ifjúság érdekében végzett munkáját és meghatározta a tennivalókat. Az állásfoglalás élénk pezsgést eredményezett, az ifjúsági munkában és az ifjúsággal való foglalkozásban.

Ennek egyik eredménye 1971-ben az ifjúsági törvény megszületése. Az ifjúsági törvény - hazánk jogalkotásának történetében első alkalommal - meghatározta a fiatalok jogait és kötelelességeit, összefoglalta a társadalom feladatait az ifjúság nevelése érdekében végzett munkában.

Ilyen előzmények után, a fiatalok életét, tetteit fokozott figyelemmel kísérő és fokozott gondoskodással segítő társadalmi légkörben tanácskozott - 1971. december 8-11. között a KISZ VIII. kongresszusa.

A tanácskozás résztvevői felhívással fordultak a magyar ifjúsághoz: "Jobb munkával, a nagyobb tudással a szocialista Magyarországiért!" gondolat valóra váltása ma is minden magyar fiatal számára megtisztelő feladat. Erről szólva a KISZ Központi Bizottság 1974. április 17-18. ülésén több olyan intézkedést hagyott jóvá, amelyek a KISZ előtt álló feladatok végrehajtásának meggyorsítását szolgálják. Különösen a KISZ kommunista jellegének erősítésére, a tagság aktivitásának növelésére hívta fel a figyelmet, s ennek szellemében jelölte meg a feladatokat is.

Az MSZMP KB. 1970. február 18-19. ifjúságpolitikai határozata az ifjúság körében végzett politikai nevelőmunka alapvető, hosszabb távra szóló dokumentuma.

Jelentősége továbbá abban van, hogy a felezabadulás óta ilyen átfogó és az ifjúság nevelését egészében elemző párthatározat nem látott napvilágot. A határozat végrehajtásának legjelentősebb eredménye az a szemléleti változás, ami az ifjúság megítélésében végbement.

Előtérbe került a közvéleményben a realisabb értéktétel, melynek alapja a fiatalok politikai magatartása, helytállása a tanulásban és a munkában.

A KISZ létrejötté óta mindig fontos feladatának tekintette az ifjúság igényes, kulturális nevelését. Aktívan részt vállalt a kulturális forradalom megvalósításában. Tevékenysége színes, sokrétű, jól figyelembe veszi a fiatalok életkori sajátosságait.

A KISZ közművelődési tevékenységéről:

A KISZ olyan közművelődési tevékenységre törekszik, amely segíti a fiatalok marxista világnézetének kialakulását, a szocialista életmód uralkodóvá válását az ifjúság mindennapi életében. Figyelembe veszi, hogy olyan munkát kell végezni, amely fokozza az általános és szakműveltséget, az ifjúság aktivitására és a közösség igényére építve szervezi meg a művelődés folyamatoságát.

A mozgalom célja, hogy az ifjúság minél szélesebb rétegei sajátítsák el az egyetemes emberi kultúra haladó értékeit, képesek legyenek az életmódjuk szerves részévé váló kultúra alkotó formálására és aktív terjesztésére.

A KISZ - mint a magyar ifjúság egyetlen, egységes szervezete - mindig az egész magyar ifjúság közművelődéséért dolgozik. Nemcsak a KISZ-tagság létezésében gondolkodik, mert elvi alapokon dolgozik azért, hogy a magyar ifjúság tömegszervezete legyen.

A KISZ közvetve és közvetlenül vesz részt a munkában. Feladatainak egy részét a szervezeti életben, a saját eszközeivel valósítja meg. Más részét pedig a társzervezeteivel közösen /közművelődési intézmények, tudományos, művészeti műhelyek/ oldja meg. Közművelődési munkája alapvetően mozgalmi jellegű és a KISZ fő céljaihoz kapcsolódik. Az ifjúsági mozgalom fő bázisa - az elvek és elképzelések kipróbálásának területe - az alapszervezet.

Elérendő célja a KISZ-nek, hogy az alapszervezeti életben, jelentőségüknek megfelelő hangsúlyt kapjanak a kulturális programok. /Lásd e témában a kommunisták felelősségéről korábban leírtakat, amelyek véleményem szerint itt még fokozottabban érvényesek!/

Részt vállal a KISZ a művelődés feltételeinek további javításában is, de fő feladatának azt tekinti, hogy az ifjúság jobban használja ki a már meglévő művelődési lehetőségeket. Aktiv kapcsolatot teremt az ifjúsági szövetség a fiatalok és a társadalom egyéb rétegei között. Részt vállal a társadalmi munka megosztásában, célja, hogy tekintélyét, erejét a közművelődés mind nagyobb eredményeinek érdekében hasznosítsa.

A KISZ feladata az ifjúság művelődésében:

1. A KISZ-szervezetek feladata, hogy a VIII. ált. iskolát nem végzett KISZ-tagok vállalják az iskola befejezését. A fiatal értelmiség pedig segítse őket a munkában. A szervezetek nevelő munkájukkal ébreszék fel az igényt a tagjaikban a továbbtanulásra.

2. Az ifjúsági szövetség fontos feladata a klubmozgalom tartalmi tevékenységének és politikai hatékonyságának erősítése. Ezt mindenekelőtt indokolja többek között az a tény, hogy míg 1965-ben 1.998.300 fő dolgozott a klubmozgalom keretén belül, addig 1971-ben 3.352.400 fő vett részt a szervezett klubéletben. Miután itt a közművelődés egyik komplex és nagy tömegeket - zömében fiatalokat - érintő területéről van szó, érdemes foglalkozni kissé részletesebben a fejlődés útjával.

A klubmozgalom Magyarországon több mint 100 éves múltra tekint vissza, mindig szerves része volt a művelődésnek, ha más-más osztályok érdekeit szolgálta is. Tehát itt nem valami teljesen új dologról van szó, hiszen a kulturális munka, a klubszerű élet és foglalkozás mindig aktív része volt az ifjúsági mozgalomnak. A szocialista klubtörténet első szakasza az 1950-es évek közepétől a 1960-as évek második feléig tartott. Ebben a korszakban a régi klubforma újraéledése tapasztalható. A népművelés mellett külön társintézményként funkcionál. A kisebb településeken - ahol nem volt művelődési ház - szinte betöltötték a kis művelődési ház szerepét is.

A klubok ekkor Hidy Péter szerint: "alkalmi szórakozáson összejött csoport, melynek az együttlét és szórakozás iránti igényét kell kihasználni bizonyos ismeretek átadására, illetve az érdeklődés felkeltésére. Ennek a szemléletmódnak az egyik végletes következménye, hogy minden feladatot klubokkal akar megoldani: minden nevelési célkitűzést a klubban, és csak a klubbal tart megvalósíthatónak. Hivatkozva arra, hogy ezt a közösséget az érdeklődés tartja össze, hogy itt az ismeretszámításnak önkéntes

jellege van, és hogy a klub magától értetődően közösség."

A másik véglet csak a klub szórakoztató jelleget ismerte fel, a klubot csak "előszobának" tekintette a komolyabb művelődési alkalmak felé. E felfogás hívei a művelő-nevelőmunkát nem tartották megoldhatónak, a szórakozási alkalmak, a játékok, a tánc biztosításán túl, csak néhány csoportnorma kitűzésével /öltözködés, viselkedés, tagdíjfizetés stb./ kívánták szabályozni a klubéletet. Jellegzetes hivatkozásnak tekinthető, hogy ez ugyan nem az igazi népművelés, de előkészíti arra, hogy átmenetet biztosít, s "még mindig jobb, ha a fiatalok itt vannak, mintha az utcán csavarognának."

Bizonyosra vehető azonban, hogy ezek az elméleti megfogalmazások mindkét véglet esetében ideális képet igyekeztek felrajzolni és alapjában véve a klubok valóságos helyzetével álltak harcban. Mert az újjászerveződő klubok többsége valószínűleg sem megoldója, sem előkészítője nem volt a valódi népművelésnek, hanem a 10-15 évvel ezelőtti társas szórakozási forma újraéledését jelentette.

A szocialista klubtörténet második korszaka:

/Az 1950-es évek végétől a 60-as évek végéig. Legjellemzőbb korszak: 1962-1969./

A korszak népművelésének elsődleges célja volt az intézményesített klubmozgalom megszervezése. Nem érthetjük meg ennek a törekvésnek az intenzitását, ha nem tekintjük át a népművelés rendezvényeinek egy-két területét. 1965-1971. között az ismeretterjesztő előadások látogatóinak száma mintegy 10 %-kal, a nyelvtanfolyamok száma hozzávetőlegesen 10 %-kal csökkent. Az akadémiai látogatóinak száma az 1965. évnek negyedére esett. /!/ Az ismeretterjesztő szakkörök tagjainak

majdnem 20 %-át, a műkedvelő művészeti csoportok csaknem 40 %-át veszítették el. A filmvetítések látogatóinak száma a műsoros estek résztvevőinek száma 1/3-ával csökkent. Az egyéb rendezvények látogatóinak száma 7 év alatt felére zsugorodott.

A számadatok tanulságait a statisztikusok az alábbiakban foglalták össze: "Az 1960-as években a társadalmi gazdasági fejlődéssel összhangban - és nem kis mértékben a televízió hatására - a kulturális törekvés struktúrája folyamatosan megváltozott. Ezzel mintegy véget ért a kulturális fejlődés extenzív szakasza. Az iskolázottabb, jobb anyagi körülmények között élő rétegezettségében is megváltozott társadalmunk kultúráját mind tartalmában, mind formájában nagyobb mérvű differenciáltságot, sokrétűséget, továbbá a mennyiségi követelmények mellett a minőségi előtérbe állítását várja el. Ez azt jelenti, hogy a kulturális fejlődés ezen igények megvalósítása során nagy jelentőségű fordulóponthoz érkezett."

/Közművelődés 1965-72, KSH, 1973./

Kétségtelen azonban, hogy a társadalom gazdasági fejlődéséből, a műveltségi viszonyok alapvető átalakulásából következő változás során a népművelés megtalálta saját formáit. Előpést tartott a fejlődéshez. Most már az a kérdés, miképp következett be a klub térhódítása, hogyan viszonyult a népművelés a korábban fennálló klubformákhoz, illetve milyen új formákat hozott létre.

Rendkívül jelentős változás következett be öt-hat év alatt. Az előző korszak végén még nem is tartozott a klub a népművelés területei közé, csak előkészítője volt olyan fontos és rendszeres formáknak, mint pl. az ismeretterjesztés. A második korszak végén már a klub jóformán egyenlő a népművelés egészével, minden nevelési cél elérésére alkalmas.

Összefoglalóul elmondhatjuk, a klubmozgalom a 60-as években alapvetően átstrukturálódott. Jelentőségében hasonló volt a népművelés egészének módszerbeli és minőségi átalakulásához, attól azonban eltérő módon következett be, annak ellenére, hogy szerves részét képezte a népművelés változásának. Amíg a népművelési átalakulás irányát jól kifejezi az extenzív módszerekről az intenzív módszerekre való áttérés, addig a klubmozgalom esetében egészen más történt. A korábbi intenzív közösségi és társasági formák helyébe a népművelés korábban többségében extenzív módszerekkel megvalósított nevelési céljainak színteréül szolgáló csoportok léptek, melyekben potenciálisan megvolt az ismeretszerzési alkalmon kívül a közösséggé válás lehetősége is.

A szocialista klubtörténet harmadik szakasza:

/A 60-as évek közepétől napjainkig tart./

Jellemző, hogy a klub megtalálta helyét a népművelés egészében. Tovább fejlődött tartalmilag, formailag egyaránt. Stabilizálódott a klubmozgalom, egyre inkább mélyebb, tartalmasabb programok jellemzik a fejlődést. Mind kevesebb a spontán, ötletszerűen szervezett foglalkozás, a klubvezetők munkastílusát a tervezettség határozza meg.

Az ifjúsági klubok számának gyarapodásában és munkájuk fejlődésében nagy szerepet játszott mindvégig a KISZ.

A KISZ 1964-es "szabadidős" határozata felhívta az alapszervezetek figyelmét: a színes, eleven KISZ-élet elválaszthatatlan az ifjúsági kluboktól. Ezt tükrözte a KISZ VI. kongresszusán meghirdetett "500 ifjúsági klubot" jelszó, amely széles körű visszhangra talált. A kongresszus felhívására, s a "szabadidős" határozat ösztönzésére ugrásszerűen megnövekedett az ifjúsági klubok száma. 1966-ra számuk mintegy 1500-ra emelkedett. Működési területük sokfélesége, viszonylagos

szervezetlenségük szükségessé tette olyan tartalmi és szervezeti követelményrendszer kialakítását, amely lehetővé teszi az egységes irányításukat, értékelésüket, és amely segíti a KISZ eszmei, politikai nevelőmunkáját, erősíti tömegbefolyását.

... 1973 májusában a KISZ Központi Bizottsága Intéző Bizottsága összegezte az elmúlt évek tapasztalatait... "A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség fontos feladatának tartja az ifjúsági klubok munkájának rendszeres segítését, s a klubokban végzett vezetői munkát KISZ-megbízatásnak tekinti."

1971-ben született meg az Ifjúsági Törvény, amelynek hatása felbecsülhetetlen az ifjúsági klubmozgalomra. Megkezdte munkáját az Országos Ifjúságpolitikai és Oktatási Tanács /később az Állami Ifjúsági Bizottság/ 1972-ben a Minisztertanács 2010/1972. /VI.5./ számú, az ifjúság kulturális ellátottságának helyzetéről szóló határozat alapján az OIOT, a Minisztertanács Tanácsai Hivatal és a KISZ Központi Bizottsága közösen kiadja az ifjúsági klubok működési irányelveit."

Összegezve tehát: a klubmozgalom három korszaka három nagy lehetőséget jelentett az ember fejlődésének segítésére, társasági, értelmes szórakozási és művelődési igényeinek kielégítésére és fejlesztésére.

3. A működő művészeti mozgalom részt vevő csoportok tevékenysége, jelentősen segíti a művészeti nevelés mellett a fiatalok ideológiai, politikai, közéleti, közösségi munkáját. A KISZ célja, hogy tagjaik aktivitása és politikai munkája erősödjön, ezekben a csoportokban.

Erősíteni kell a KISZ befolyását az ifjúmunkásokat és szakmunkásokat foglalkoztató csoportoknál. Szorgalmazza új működő művészeti csoportok megalakítását.

4. A KISZ-szervezetek közösségi művelődésének jelentős hányada a művelődési otthonokban, vagy velük együttműködve zajlik. A KISZ feladatának tartja a folyamatos koordinálást, az aktív részvételt az ott folyó munkában.
5. A KISZ felsőbb szerveinek határozottabban kell támogatniuk, népszerűsíteniük azokat a kulturális termékeket, amelyek szocialista nevelési céljainkat szolgálják.

Az ifjúsági sajtó és a KISZ más orgánumai segítsek a fiatalokat az értékes kulturális javak kiválasztásában, megismerésében. A KISZ vezetői és szervei mondjanak véleményt az ifjúságról vagy ifjúságnak szóló művészi alkotásokról.

Fontos, hogy a KISZ-szervezetek ösztönözzék a fiatal művészeket a nagyobb közéleti feladatvállalásokra. /Rendszeres publikáció, bemutatkozási lehetőségek biztosítása./

Keresni kell az új, hatékonyabb közművelődési formákat. A KISZ támogatja a marxista elkötelezettségű alkotásokat. Különösen fontos, hogy a szakmunkástanulókat, az iparban és mezőgazdaságban dolgozókat, valamint a bejáró és munkaszállásokon lakó fiatalokat az eddigiektől jóval nagyobb mértékben segítse rendszeres olvasóvá válni.

6. A fiatalok szórakozás iránti igényét elsősorban a közösségi alkalmak megteremtésével kell kielégíteni. A KISZ támogatja azokat a kezdeményezéseket, amelyekben uralkodó elem a szórakozás, ügyelve arra, hogy az ne váljon öncélúvá és kizárólagossá.
- A KISZ úgy vesz részt az ifjúság szórakozási igényei kielégítésében, hogy orientálja őket az igényesebb, tartalmasabb szórakozási formák felé.

7. A KISZ nagy szerepet vállal rétegakció programjaiban a fiatalok politikai képzésében; megismerteti az ifjúságot alapvető társadalmi kötelezettségével, mozgósít a gazdasági építőmunkára, műveltségük állandó gyarapítására.

Megvitatják, megmagyarázzák a külpolitikai élet összefüggéseit. Az a cél, hogy a vitakörök az őszinte elbeszélgetések és a politizálás fórumaivá váljanak. Fejlesztik a KISZ-vezetők felkészültségi szintjét, a vezetői készség gyakorlati elemeit, megtanítják az ifjúsági vezetőkkel. Az utóbbi évek gyakorlatában jó módezere az ifjúsági mozgalomnak, hogy rétegakció programot ad ki. Ezek közelebb állnak az ifjúság különböző rétegeihez, jobban és rugalmasabban alkalmazkodnak azok életkori sajátosságaihoz, lehetőségeikhez.

7.1. Az ifjúsági és gyermekirodalmi művek adatai a/
az olvasók kora szerint ³⁵

Az olvasók kora	művek száma	1945	művek száma	1960	művek száma	1973
		péld. szám /ezer/		péld. szám /ezer/		péld. szám /ezre/
6 éven aluli	42	177,0	51	827,2	109	3045,5
6-14 éves	27	102,0	154	3415,4	167	5565,9
14 éven felüli	5	15,0	33	727,0	23	541,9
Összesen:	74	294,0	238	4969,6	299	9153,3

a/ Könyvek és füzetek

7.2. Az ifjúsági és gyermekirodalmi művek a szerzők
nemzetisége szerint

	1960		1973	
	művek száma	péld.sz. ezerben	művek száma	péld.sz. ezerben
Magyar	173	3013,9	181	5566,6
Amerikai /USA/	4	250,2	9	549,6
Angol	6	323,7	5	233,8
Bolgár	1	30,0	2	17,5
Csehszlovákia	2	28,1	20	312,0
Francia	3	138,9	7	371,4
Jugoszláviai	1	30,3	2	15,8
Lengyel	1	9,0	7	186,8
Német	7	261,0	19	548,1
ebből NDK	-	-	17	420,5
Olasz	-	-	3	87,4
Orosz és szovjet	26	608,9	18	405,3
Osztérák	1	40,0	-	-
Romániai	3	31,0	8	106,0
Egyéb	10	244,6	18	753,0
Külföldi szerzők együtt	65	1955,7	118	3586,7
Összesen:	238	4969,6	299	9153,3

7.3. Az ifjúsági és gyermeklapok adatai 36

	lapok száma	1965 péld.sz. ezerben	1973 lapok száma	péld.sz. ezerben
Ifjúsági és gyer- meklapok	18	25179,8	23	31854,0
Egyetemi és középiskolai lapok	23	514,8	22	475,6
Összesen:	41	25694,6	50	32329,6

7.4. Néhány jelentősebb ifjúsági és gyermeklap adatai

	Átlagos megjelenési péld.szám 1.000-ben		
	1960	1965	1973
Dörmögő Dömötör	79,2	98,0	125,5
Ifjúsági Magazin	42,3	56,1	213,8
Kisdobos	78,8	89,4	156,8
Magyar Ifjúság	196,1	209,7	244,6
Pajtás	140,1	179,0	189,1
Világ Ifjúsága	91,7	137,1	95,6

7.5. A tanácsai közművelődési könyvtárak 30 éven
aluli olvasói korcsoportok szerint

Év	6-14	15-19	20-24	25-29	Össze- sen
	éves				

	Szám /1000 fő/				
1970	586,3	330,1	184,9	.	.
1971	581,9	347,7	160,5	96,9	1187,0
1972 _m	587,1	345,5	160,8	100,0	1193,4
1973	586,2	341,3	165,6	102,7	1195,8

Olvasók az azonos korú népesség
százalékában

1970	43,6	36,7	23,6	.	.
1971	45,6	37,5	19,7	13,1	31,5
1972	47,9	36,6	19,1	13,6	31,8
1973	47,3	36,8	19,4	13,8	32,0

7.6. A tanácsi közművelődési könyvtárak 14 éves és fiatalabb olvasói ³⁷

Év	Beiratkozott olvasók	Kölcsönzött könyvtári egységek	Egy beiratkozott olvasóra jutó kölcsönzött kötet
	száma ezerben		
1960	384,5	.	.
1970	586,3	18,5	32
1973	586,2	19,0	33

7.7. A tanácsi könyvtárakból a 14 éves és fiatalabb olvasók által kölcsönzött könyvek műfaj szerinti megoszlása

Év	Ismeretterjesztő	Szép-	Gyermek és ifjúsági	Összesen
	irodalom			
1970	13,1	22,6	64,3	100,0
1971	13,1	22,1	64,8	100,0
1972	13,6	21,9	64,5	100,0
1973	13,9	23,9	62,2	100,0

7.8. A tanácsi közművelődési könyvtárakba beiratkozott tanulók száma /1.000 fő/

Év	Ált. isk. tanuló	Középisk.	Felsőokt. intézm. hallgatói	Szakmunkástanuló	Összesen
1971	585,9	182,5	30,7	84,8	883,9
1972	588,9	183,3	33,4	83,9	889,5
1973	589,9	177,5	35,1	82,1	884,6

7.9. Az általános és középiskolai könyvtárak kölcsönzési adatai ³⁸

Tanév	Az iskolai könyvtárak könyvállománya a tanév elején	Az előző tanév alatt		100 köl- csönzőre jutó köl- csönzött kötetek száma	
		kölcsönző tanulók száma /ezer/ fő	az össz. tanulók %-ában		köl- csönz. kötetek száma /ezer/
Általános iskolák					
1960/61	3270,7	1417,7	..
1970/71	6339,6	556,4	47,2	2718,0	489
1973/74	6957,1	566,5	54,3	3074,4	543
Középiskolák					
1960/61	2029,3	396,1	..
1970/71	3558,5	149,7	64,9	816,4	545
1973/74	4078,4	150,7	68,8	969,5	643

7.10 A gyermek- és ifjúsági színházelőadások látogatóinak száma a terület jellege szerint

Év	Budapesten	Városban	Községben	Összesen
Előadások száma				
1962	751	577	622	1950
1970	894	1037	1002	2933
1973	1115	1073	615	2803
Látogatók száma /1.000 fő/				
1962	359,5	238,1	176,2	773,8
1970	485,6	436,1	295,3	1217,0
1973	514,3	500,8	197,9	1213,0

7.11 A gyermek és ifjúsági színházi előadások látogatóinak száma színházanként 39

Év	Budapesti színházakban	Vidéki	Déryné Színházban	Áll. Opera-házban és Erkel Színházban	Össz.	Felnőtt előadásra szervezett a/
Előadások száma						
1962	1346	295	270	39	1950	-
1970	1928	672	266	67	2933	-
1973	1695	775	270	63	2803	-
Látogatók száma /1.000 fő/						
1962	426,7	141,9	133,9	71,3	773,8	52,3
1970	690,3	307,7	107,6	111,4	1217,0	172,7
1973	607,8	379,7	112,5	113,0	1213,0	264,4

a/ Felnőtt előadásra szervezett látogatók száma

7.12 Az ifjúsági hangversenyek látogatóinak száma a terület jellege szerint

Év	Budapesten	Vidéken	Összesen
Előadások száma			
1959	131	102	233
1970	72	982	1054
1973	90	1023	1113
Látogatók száma /1.000 fő/			
1959	73,6	40,0	113,6
1970	69,1	305,0	374,1
1973	96,8	316,4	413,2

7.13 A rádió ifjúsági adásainak műsorideje 40

Év	Rádió összes műsorideje /óra/	Összesből az ifjúsági oszt.műsora	Az ifjúsági oszt. műsora az összes mű- soridő %-ában
1950	11574	729	6,3
1955	13929	825	5,9
1960	11889	666	5,6
1965	13744	646	4,7
1970	15970	987	5,7
1973	17243	1356	7,9
1973 az 1950 év %-ában	149,0	186,0	-

7.14 Az iskolarádió adásainak műsorideje a/

Év	Összes heti adás időtartama /órában és percben/	Összesből az iskola- rádió műsorideje
1966	249 h 35'	2 h 20'
1970	264 h 45'	2 h 25'
1973	329 h 05'	2 h 40'
1973 és 1966 év %-ában	131,9	114,3

a/ Egy jellemző hét adatai alapján

7.15 A televízió ifjúsági adásainak műsorideje

Év	Összes műsoridő	Ebből:		
		iskola tv /óra/	gyermek- műsor	ifjúsági műsor
1960	1.120	-		93
1964	1.965	112		263
1965	2.106	211		241
1970	2.670	381	217	56
1973	3.161	432	195	108
1973. az 1970.				
év %-ában	118,4	113,4	89,8	192,9

7.16 Az iskolatelevízió adásainak műsorideje a/ 41

Év	Összes heti adás időtartama	Összesből iskola-tv műsorideje
	/órában és percben/	
1966	45 h 08'	6 h 26'
1970	56 h 57'	9 h 05'
1973	70 h 50'	11 h 49'
1973. az 1966. év %-ában	156,9	183,7

a/ Egy jellemző hét adatai alapján

**7.17 A TIT ifjúsági akadémia előadások és a résztvevők
száma**

Év	Előadások száma	Látogatók
1965	3.925	239.353
1970	6.591	271.229
1973	10.905	355.253

**7.18 A TIT előadásai és a résztvevők száma a terület
jellege szerint**

Év	Előadások			Résztvevők /ezerben/		
	s z á m a					
	Bp.-en	vidéken	összesen	Bp.-en	vidéken	össz.
1953	4.162	31.019	35.181	228,5	1.832,6	2.061,1
1960	9.589	43.486	53.075	545,4	2.619,7	3.165,1
1965	15.670	69.628	85.298	765,7	3.650,9	4.416,6
1970	21.583	77.790	99.373	932,3	3.563,6	4.495,9
1973	25.349	89.404	114.753	962,7	3.850,7	4.813,4

7.19 Az ifjúsági klubok száma és megoszlása a működtető intézmények szerint ^{a/} 42

Működtető szerv, intézmény	1973		1974	
	szám	%	szám	%
1. Üzem, vállalat	274	11,8	382	13,8
2. Tanács	287	12,3	334	12,0
3. Művelődési intézmény művelődési ház, otthon, központ	947	40,6	1.056	38,0
klubkönyvtár	292	12,6	323	11,7
4. Oktatási intézmény általános iskola	10	0,4	13	0,4
gimn. vagy szak- középiskola	152	6,6	192	7,0
szakmunkástanuló iskola	45	1,9	67	2,4
felsőfokú oktatási intézmény	42	1,8	56	2,0
5. Ifjúsági és úttörőház	81	3,5	90	3,3
6. Ipari Szövetkezet	22	0,9	48	1,7
7. Értékesítési és Fo- gyasztási Szövetkezet /AFÉSZ/	18	0,8	25	0,9
8. Mezőgazdasági ter- melőszövetkezet	54	2,3	75	2,7
9. Közös fenntartás	42	1,8	48	1,7
10. Egyéb	63	2,7	66	2,4
Összesen:	2.329	100,0	2.775	100,0

7.2o Az ifjúsági klubok száma működési jelleg és

terület szerint a/

1974

Terület /főváros, megye/	Általános	Ifjú- munkás	Diák	Szakmai	Össze- sen
	k l u b				
Budapest	53	106	83	8	150
Baranya	135	30	10	5	180
Bács-Kiskun	50	16	9	2	77
Békés	47	12	14	18	91
Borsod-Abaúj-Z.	143	35	15	17	210
Csongrád	46	42	27	14	129
Fejér	59	26	9	5	99
Győr-Sopron	86	40	18	25	169
Hajdú-Bihar	54	44	19	15	132
Heves	85	16	11	9	121
Komárom	56	29	16	12	113
Nógrád	84	16	9	3	112
Pest	98	22	11	13	144
Somogy	83	23	7	8	121
Szabolcs-Szatmár	132	34	15	4	185
Szolnok	64	39	32	15	150
Tolna	60	29	6	9	104
Vas	99	8	11	3	121
Veszprém	97	19	11	15	142
Zala	91	10	17	7	125
Összesen:	1.622	596	350	207	2.775

a/ A fegyveres erők klubjai nélkül

7.21 Az országos ifjúsági klubbizottság által meg-
hirdetett pályázati akció keretében anyagi támoga-
tásban részesített klubok száma és a támogatási
összeg megyénként ⁴³

Terület /főváros, megye/	/1.000 Ft-ban/							
	1973		1974		1975		Összesen	
	klub- sz.	tám- gatás ö.	klub- sz.	tám- gatás ö.	klub- sz.	tám- gatás ö.	klub- sz.	tám- gatás ö.
Budapest	5	210	37	786	27	520	69	1516
Baranya	6	250	15	385	22	370	43	1005
Bács-Kiskun	6	115	18	338	9	215	33	660
Békés	16	251	18	345	18	219	52	815
Borsod-Abaúj-Z.	27	450	19	308	35	389	81	1147
Csongrád	18	278	15	325	11	165	44	768
Fegyér	7	226	16	355	13	275	36	856
Győr-Sopron	21	430	23	421	12	170	56	1021
Hajdú-Bihar	12	352	23	432	11	255	46	1039
Heves	8	192	14	248	18	238	40	678
Komárom	7	168	12	260	9	160	28	588
Nógrád	9	134	11	188	7	179	27	501
Pest	10	222	18	313	24	286	52	821
Somogy	19	329	17	240	18	268	54	837
Szabolcs-Szatmár	15	318	19	361	15	252	49	931
Szolnok	20	278	21	313	23	309	66	900
Tolna	8	160	10	198	9	203	27	561
Vas	24	368	17	355	16	189	57	912
Veszprém	13	186	16	239	8	140	37	565
Zala	8	225	13	255	10	190	31	670
Összesen:	259	5142	354	6657	316	4992	929	16791

7.22 Az országos ifjúsági klubbizottság által meghirdetett pályázati akció keretében anyagi támogatásban részesített klubok száma a működtető intézmény szerint ⁴⁴

Működtető intézmény	1973	1974	1975	Összesen
Tanácai és más társadalmi szerv	40	50	69	159
Vállalat	23	79	62	164
Szövetkezet	44	51	33	128
Oktatási intézmény	41	54	36	131
Művelődési és ifj. intézmény	111	120	116	347
Összesen:	259	354	316	929

7.23 Az ifjúság részére szervezett, a központi alapokból biztosított kulturális kedvezmények ^{a/} db

	1973/74-es	1974/75-ös	1975/76-os
	évad		
1. Színházi kedvezmény			
bérlet	36.000	45.000	45.000
jegyutalvány	111.000	150.000	150.000
2. Zenei kedvezmény			
operabérlet	3.500	4.000	4.000
hangvers.bérlet	5.000	5.000	6.000
szakmunkás- tanulók hangv. bérlete	-	9.000	15.000
hangvers.utalv.	10.000	50.000	-
3. Tudományos ismeretterjeszt. kedvezm.			
TIT-bérlet	-	2.000	10.000
TIT jegyutalvány	-	8.000	40.000
Összesen:	164.500	283.000	270.000

a/ 50 %-os kedvezmény

A szocialista társadalom építésének középpontjában mindig az ember, az emberi közösség áll - mint cél és mint a fejlődés előmozdítója. Korunk kulturális életének egyik fő kérdése az, hogy fel tudjuk-e készíteni, alkalmassá tudjuk-e tenni az ifjú nemzedéket a jövő társadalmi feladatainak elvégzésére. Olyan ifjúságot kell nevelnünk, amely aktív részese, alkotója, formálója a fejlődésnek.

A kulturális forradalom eredményes végigvitelének is az a legfontosabb feltétele, hogy tovább haladjunk előre az eddigi úton. Ez egyaránt jelenti a politika folytonosságát, de jelenti az előrelépést is, az új feladatok felismerését és megoldását.

J E G Y Z E T E K

1. Új Magyar Lexikon
Akadémiai Kiadó, Bp. 1962. K-ME 278. old.
2. Lenin Művei 29. köt. Bp. 1953. 57-58. old.
3. Lenin Művei 26. köt. Bp. 1952. 459. old.
4. Lenin Művei 33. köt. Bp. 1953. 56. old.
5. Köpeczi Béla: A magyar kultúra harminc éve
Kossuth Kiadó, 1977. 27. old.
6. A családok egy főre jutó évi kulturális kiadásainak alakulása /Ft/
Magyarország társadalmi-gazdasági fejlődésének 30 éve.
1945-1975. KSH Budapest, 1975.
7. Kornis Gyula: Kultúra és politika. Franklin Társulat 1928. 41. 1.
8. Húsz év, tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből. Kossuth Kiadó, 1964. 270. old.
9. U.o. 272. old.
10. Lukács György: Irodalom és demokrácia. Második javított kiadás, Bp. 1948. 28. old.
11. Mai magyar művelődéspolitikai. Elvek, tervek, eredmények. Bp. 1946. 32. old.
12. A Magyar KP és a Szoc. Dem. Párt egyesülési kongresszusának jegyzőkönyve. Bp. 1948. 352. old.
13. MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962.
14. U.o. 23. old.
15. A Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Kiadó, 1962. 126. old.

16. A tudományos kutatás összefoglaló adatai.
Magyarország társadalmi-gazdasági fejlődésének
30 éve, 1945-1975. KSH Bp. 1975
17. A szépirodalom megoszlása eredeti magyar és for-
ditott művek szerint az 1945-1975. években /mint
előbb/.
18. A színházak összefoglaló adatai /mint előbb/.
19. A színházlátogatók száma a darabok műfaja szerint
/mint előbb/.
20. A mozik összefoglaló adatai /mint előbb/.
21. A hangversenyek, esztrádműsorok, népi együttesek
előadásai /mint előbb/.
22. Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó,
Bp. 1970.
23. Az oktatásban részesülők száma. Magyarország tár-
sadalmi-gazdasági fejlődésének 30 éve 1945-1975.
KSH Bp. 1975.
24. MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve, Kossuth
Kiadó, 1962. 463. old.
25. Az intézmények száma. Magyarország társadalmi-
gazdasági fejlődésének 30 éve 1945-1975. KSH Bp.
1975.
26. A művelődés egyéb lehetőségei /mint előbb/.
27. A kulturális rendezvények látogatói /mint előbb/.
28. A könyvforgalom alakulása és könyvesboltok száma
az 1951-1975. években /mint előbb/.
29. Az időszaki sajtókiadás összefoglaló adatai
/mint előbb/.
30. A rádióelőfizetők száma 1000 lakosra jutó előfi-
zetők /mint előbb/.
31. A televízióelőfizetők száma, 1000 lakosra jutó
előfiz. /mint előbb/.

32. Országos Népművelési Konferencia rövidített jegyzőkönyve. ONT, Budapest, 1970.
33. Lenin az irodalomról, Szikra Könyvkiadó, Bp. 1949. 174. old.
34. U.o. 176. old.
35. Az ifjúsági és gyermekirodalmi művek a szerzők nemzetisége szerint
Az ifjúsági és gyermekirodalmi művek adatai az olvasók száma szerint.
Statisztikai adatok az ifjúságról. Statisztikai Kiadó Vállalat, Bp. 1976. 122-131. old.
36. Az ifjúsági és gyermeklapok adatai.
Néhány jelentősebb ifjúsági és gyermeklap adata.
A tanácsai közművelődési könyvtárak 30 éven aluli olvasói korcsoport szerint
Forrás: /továbbiakban: F/ lásd 35. pont.
37. A tanácsai közművelődési könyvtárak 14 éves és fiatalabb olvasói.
A tanácsai könyvtárakból a 14 éves és fiatalabb olvasók által kölcsönzött művek, műfaj szerinti megoszlása.
A tanácsai közművelődési könyvtárakba beiratkozott tanulók száma.
F.: lásd a 35. pontot.
38. Az általános és középiskolai könyvtárak kölcsönzési adatai.
A gyermek és ifjúsági színházelőadások látogatóinak száma a terület jellege szerint.
F.: lásd a 35. pontot.

39. A gyermek- és ifjúsági színházelőadások látogatóinak száma színházanként.

Az ifjúsági hangversenyek látogatóinak száma a terület jellege szerint.

F.: lásd a 35. pontot.

40. A rádió ifjúsági előadásainak műsorideje.

Az iskolarádió adásainak műsorideje.

A televízió ifjúsági adásainak műsorideje.

F.: lásd a 35. pontot.

41. Az iskolatelevízió adásainak műsorideje.

A TIT ifjúsági akadémia előadások és résztvevők száma.

A TIT előadásai és a résztvevők száma a terület jellege szerint.

F.: lásd a 35. pontot.

42. Az ifjúsági klubok száma és megoszlása a működető intézmények szerint.

Az ifjúsági klubok száma működési jelleg és terület szerint.

F.: lásd a 35. pontot.

43. Az országos ifjúsági klubbizottság által meghirdetett pályázati akció keretében anyagi támogatásban részesített klubok száma és a támogatási összeg egyénként.

F.: lásd a 35. pontot.

44. Az országos ifjúsági klubbizottság által meghirdetett akció keretében anyagi támogatásban részesített klubok száma, a működtető intézmény száma. Az ifjúság részére szervezett, a központi alapokból biztosított kulturális kedvezmények.

F.: lásd a 35. pontot.

A DOLGOZATHOZ FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A kulturális forradalom és a nép kommunista nevelése
Lenin: A szocializmus építéséről
Kossuth Kiadó 1976.
2. Lenin: Beszéd a közművelődés és a szocialista kultúra dolgozóinak I. összeroszsországi kongresszusán 1919. július 31.
Összes művei 2. kiad. 39. kötet Kossuth Kiadó 1973.
3. Lenin: Inkább kevesebbet, de jobban. Váll.Művei 3. kötetben, Kossuth Kiadó 1967.
4. Lenin: A NEP és a politikai felvilágosító bizottságok feladatai /részlet/ Összes művei 2. kiadás 44. kötet, Kossuth Kiadó 1975.
5. Lenin: A proletárkultúráról. Összes művei 2. kiadás 41. kötet, Kossuth Kiadó 1974.
6. Arnoldov A.I.: A kultúra és korunk. Kossuth Kiadó 1975.
7. Arnoldov A.I.: Lenin és a kulturális forradalom filozófiai Közlemények 1970. 1. sz.
8. Arnoldov A.I.: Leninizmus és a kulturális haladás Népműv. Ért. 1970. 1. sz.
9. Balogh Sándor: A kulturális forradalom történeti feldolgozásának vázlatos tématerve kombinatív variációban, Századok. 1970. 1.sz.
10. Boros Sándor: Lenin a kulturális forradalom objektív szükségességéről, Palócföld 1970. 2. sz.

11. Fukász György: Lenin és a kultúrforradalom,
Népszava, 1970. 38-39. sz.
12. Kádár János: A kulturális forradalom teljes
győzelméért. Köznevelés 1961.
20. sz.
13. Kovács Ferenc: A szocialista kulturális forra-
dalom lenini felfogása és a mun-
káműveltség. Pártélet 1970. 7.sz.
14. Köpeczi Béla: Lenin és a tömegek kultúrája.
Társad. Szemle 2. sz.
15. Lukács György: Lenin és a kultúra kérdései.
Új Magyar Könyvkiadó 1948.
16. Markarjan, E.: A marxista kultúraelmélet alap-
vonalai. Kossuth K. 1971.
17. Maróti Andor: Kulturális forradalom - kétféle
értelmezésben. Népszabadság 1966.
119. sz.
18. Pamlényi E.: Lenin és a kultúra kérdései.
Századok 1970. 5-6. sz.
19. Soós Pál: Gondolatok a kultúra marxista el-
méletéről. Alföld, 1968. 10. sz.
20. Soós Pál: A kultúra-fogalom értelmezése a
marxista művelődés-elméletben.
M. Pedagógia 1970. 4. sz.
21. Tőkei Ferenc: A kulturális forradalom lenini
elveiről. Népszabadság 1970. 123.sz.
22. Tőkei Ferenc: Lenin és a kulturális forradalom.
Világosság, 1970. 8-9. sz.
23. Vitányi Iván: A szocialista művelődés elméleté-
hez. Kultúra és Közösség 1974.1.sz.

24. Zeivkova, Ludm.: A szocializmus és a kulturális forradalom. Béke és Szoc. 1975. 10. sz.
25. Zlobin, N. Sz.: A kulturális forradalom lényegéről. 1969. 1. sz.
-
26. Aczél György: Eszméink erejével 2. bőv. kiadás Kossuth Kiadó, 1971.
27. Aczél György: Kulturális politikánk néhány kérdése. Kossuth Kiadó 1970.
28. Aczél György: Szocialista kultúra- közösségi ember. 2. bőv. kiad. Kossuth Kiadó 1975.
29. Hermann István: A mai kultúra problémái. Kossuth Kiadó, 1974.
30. Huszár Tibor: A cselekvő ember. Szépirodalmi Kiadó, 1976.
31. Az irodalom és művészetek hivatása társadalmunkban. Az MSZMP Kulturális Elméleti Munkaközösségének tanulmánya. Kossuth Kiadó, 1966.
32. Kállai Gyula: A Magyar Szocialista Munkáspárt kulturális politikája. Kossuth Kiadó, 1958.
33. Kállai Gyula: A szocialista kultúráért. Gondolat 1958.
34. Kállai Gyula: Szocializmus és kultúra. Gondolat, 1962.
35. Közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai. Váll. Dokumentumok Gyűjteménye Orsz. Közm. Tan. 1976.

36. A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődési politikájának irányelvei. Kossuth Kiadó, 1958.
37. A mai magyar művelődéspolitiká. Elvek, tervek, eredmények. Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, 1946.
38. A művelődésügy helyzete és fejlődése 1966-1970. közötti időben. Művelődésügyi Minisztérium, 1970.
39. Országos Közművelődési Aktívák, 1974. IX. 25. Az MSZMP KB 1974. március 20-ai közművelődés helyzetéről és fejlesztéséről szóló határozatával kapcsolatos feladatokról. Kossuth Kiadó, 1974.
40. Párt dokumentumok az ideológiáról és a kulturális munkáról. Kossuth 1962.
41. Révai József: Kulturális forradalmunk kérdései Szikra Nyomda, 1952.
42. Vitányi Iván: A kultúra fejlesztésének távlati koncepciója 1970-1985. Munkaerő- és életszínvonal. Távlati Tervezési Bizottság. Kult. Terv. Albiz. 1972.
-
43. Aczél György: Művelődéspolitikánk a marxizmus hegemoniájáért. Társ. Szemle, 1970. 11. sz.

44. Aczél György: Szocialista közösség-szocialista közművelődés. Előadói beszéd az MSZMP KB. 1974. márc. 19-20-1 ülésén. Társad. Szemle 1974. 4.sz.
45. Ágh Attila: Marxista ember fogalom és művelődés Kultúra és Közösség 1977. 2. sz.
46. Almási Miklós: Közművelődés és a művészetek tömeghatása. Kritika 1973.
47. Barna József: A kultúra, a kulturális tevékenység rendszere. Társ. Közl. 1973. 1-2.sz.
48. Bencédy József: Művelődéspolitikánk időszzerű kérdései. Baranyai Művelődés 1969. szept. különkiadás
49. Bényei József: Kulturális élet és pártközvélemény. Pártélet, 1969. 11. sz.
50. Bényei Miklós: A művelődéspolitikai fogalmáról. Alföld, 1977. 7. sz.
51. Berend T. Iván: Gazdaság, műveltség, társadalomtudomány. Közgazd. Szemle, 1976. 7-8. szám
52. Boros Sándor: Érdekeltség, érdeklődés, művelődés. Társ. Tud. Szemle, 1974. 2. sz.
53. Bujdosó Dezső: A kultúrafogalom elméletéhez /Vitacikk/. Kultúra és közösség 1976. 2-3. sz.
54. Darvas József: Kulturális forradalmunk helyzetéről. Szabad Nép 1955. május 25.
55. Darvas József: A márciusi határozat és a kulturális forradalom feladatai. Szépirod. Kiadó, 1956.

56. Dersi Tamás: Kié a kultúra? Élet és Irodalom 1972. 46. sz.
57. Durkó Mátyás: A korszerű közművelődés differenciált formerendezere. Alföld, 1973. 5. sz.
58. Az 1976. évi V. törvény és a közművelődésről. Népművelés 1974. I. 12. 12.sz.
59. Fukász György: A korszerű közművelődés - társadalmi igény! Népszava, 1974. I. 12.
60. Garai Gábor: A kultúra: közvagyon. Pártélet 1970. 3. sz.
61. Garamvölgyi György: Közművelődésünkről - a statisztika tükrében. Világosság 1974. 8-9. sz.
62. Gutter József: Kultúra és érték. Életünk, 1975. 6. sz.
63. Gutter József: A kultúra és az osztályharc. Borsodi Szemle, 1966. 4. sz.
64. Gyurkó László: A fejlődés és ellentmondásai. Társ. Szemle, 1966. 2. sz.
65. Gyuró Imre: Gazdasági fejlődésünk és a közműveltség, Szabolcs-Szatmári Szemle, 1976. 2.sz.
66. Herczeg Ferenc: Kulturális életünk és a kommunizmus felelőssége Pártélet, 1971. 4. sz.
67. Hermann István: A kapitalista és a szocialista kultúra jelenkorban. M. Filoz. Szemle, 1972. 5-6. sz.
68. Hermann István: A magyar kulturális fejlődés néhány elvi kérdése. M. Filoz.Szle 1975. 1. sz.

69. Huszár Tibor: Közművelődés, közösség, társadalom. Valóság, 1974. 5. sz.
70. Hülvely István: A szocialista kultúra tartalmának és történeti fejlődésének néhány kérdéséről. Társ. Tud. Szeml. 1970. 1. sz.
71. Ideológiáról, kultúráról a XI. kongresszuson /részletek a dokumentumokból: Kádár János, Benke Valéria, Garai Gábor, Jávorszky József, Székely Gábor felszólalása a kongr. határozat 5. fejezete/ Népművelés, 1975. 5. sz.
72. Illés László: Proletárkultúra vagy szocialista kultúra. Kritika, 1971. 11-12. sz.
73. Jordáki Lajos: Szocialista kultúra - munkásművelődés. Igaz Szó 1973. 5. sz.
74. Kárpáti Sándor: Munkásközpontú közművelődést. Népművelődés, 1973. 5. sz.
75. Király István: A kultúra - összetársadalmi ügy. Kritika, 1976. 7. sz.
76. Kiss Jenő: A közművelődés: politika. Élet és Irodalom, 1970. 48. sz.
77. Komócsin Mihály: Általános műveltség, szakmai műveltség. Népszava, 1974. nov. 16.
78. Koncz János: Munkáspolitikai és közművelődés. Délmagyarország, 1974. márc. 31.
79. Kormos Sándor: Szocialista demokrácia és műveltség. Kultúra és Közösség 1977. 3. sz.

80. Köpeczi Béla: Művelődéspolitikai elvek egykor és ma. Köznevelés, 1968. 23-24.sz.
81. Köpeczi Béla: A kulturális forradalom 20 esztendeje. Kossuth, 1964.
82. A kulturális élet kérdéseiről: Beszélgetés Pozsgay Imre kulturális miniszterrel
Kritika 1970. 10. sz.
83. László-Bencsik Sándor: Távolságok /A munkéművelésről/
Kritika 1974. 9. sz.
84. Maróti László: Gondok és feladatok a közművelődési párthatározat végrehajtásában. Munka, 1977. 8. sz.
85. Marx György: A műveltség dinamikája. Társ. Szemle 1969. 3. sz.
86. Mátrai László: A szocialista művelődésszemény kialakításáról MTA Filoz. Tört. Oszt. Közl. 1968. 2-3.
87. Meesterházy Lajos: Párt és kultúra. Népművelés, 1954. 5. sz.
88. Mocsár Gábor: Léptékváltás vidéken. Kortárs, 1966. 10. sz.
89. Mód Aladár: A 70-es évek prognózisa. Élet és Irodalom, 1970. 9. sz.
90. Molnár Ferenc: Szocialista közművelődés. Állam és Igazgatás, 1974. 6. sz.
91. Molnár Zoltán: Forradalmi Kultúra. Élet és Irod. 1971. 37. sz.
92. Orbán László: A párt közművelődés-politikai irányelveinek jelentősége. Társ. Szle. 1958. 10. sz.

93. Óvári Miklós: Együtt a néppel a szocializmus útján. Kritika, 1975. 7. sz.
94. Óvári Miklós: Kulturális Forradalmunk három év-tizede. Társad. Szle. 1975. 2. sz.
95. Pozsgay Imre: A közművelődési törvényről. Új Írás, 1976. 12. sz.
96. Rényi Péter: A kultúra ma. Élet és Irodalom, 1970. 43. sz.
97. Sebe János: A művelődés társadalmi megbecsülése. Pártélet, 1977. 2. sz.
98. Sipos István: A közművelődés - az ideológiai munka része. Pártélet, 1975. 11.sz.
99. Sőtér István: A közművelődés új távlatai. Kritika, 1971. 4. sz.
100. Szabolcsi Miklós: A kultúra fogalma. A kultúr-politika fogalma. Népműv. 1969.4.sz.
101. Széchy András: Hazánk a szocialista kulturális forradalom útján. Pedag. Szle, 1970. 4. sz.
102. Székelyhidi Ágoston: Új minőségek küszöbén. Alföld, 1977. 4. sz.
103. Szöllősi Gyula: A közművelődés ötéves terve. Alföld, 1966. 1. sz.
104. Takács Kálmán: Munkahelyi vezetők a közművelődésben. Társad. Szemle, 1976. 11.sz.
105. Thoma László: Művelődés és történelem. Kultúra és közösség, 1975. 2-3. sz.
106. Tóth Dezső: Kultúra és pártirányítás. Népszabadság, 1969. 10. sz.
107. Váczi Mihály: Kulturális forradalom és forradalmi kultúra. Népszabadság, 1964. 11.sz.

108. Vargha Balázs: A népművelés paradoxonai.
Uj Irás, 1973. 8. sz.
109. Végh Antal: Robbantani? Robbantani! Kultúra
és közösség. 1975. 4. sz.
110. Vitányi Iván: Kultúra, művelődés, közművelő-
dés. M. Filoz. Szemle, 1975.
5-6. sz.
111. Vitányi Iván: Közművelődésről keményen. Kul-
túra és Közösség, 1975. 2-3.sz.
112. Vonsik Gyula: Közművelődés helye a kulturális
forradalomban. Közművelődés,
1974. 5. sz.
113. Vonsik Gyula: A természettudományok szerepe
a korszerű műveltségben.
Békési Élet, 197. 2. sz.